

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

**В. Б. МАРЧЕНКО
Д. В. ШАПОВАЛОВ**

ПРАВОВІ ОСНОВИ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

**Навчально-методичний посібник
для самостійного вивчення дисципліни**

*Рекомендовано
Міністерством освіти і науки України*

**ББК 67.404
М 30**

Рецензенти:

Ю.І. Кругул, канд. юрид. наук
(Київський національний торговельно-економічний університет)

О. Г. Братель, канд. юрид. наук
(Національна академія внутрішніх справ України)

Редакційна колегія юридичного факультету

Голова редакційної колегії
Відповідальний секретар
Члени редакційної колегії

В. Ф. Опришко, д-р юрид. наук, проф.
О. Ю. Нечипоренко, канд. екон. наук доц.
Ф. П. Шульженко, канд. філос. наук, доц.
Г. О. Федоренко, канд. юрид. наук, доц.
О. Г. Яновська, канд. юрид. наук, доц.

Рекомендовано Міністерством освіти і науки України
Лист № 14/18.2-1851 від 29.07.2004

Марченко В.Б., Шаповалов Д.В.

М 30 Правові основи зовнішньоекономічної діяльності: Навч.-метод. посіб. для самост. вивч. дисц. — К.: КНЕУ, 2005. — 207 с.

ISBN 966–574–724–X

Правове регулювання зовнішньоекономічної діяльності представлено авторами як складна і розгалужена система норм актів різних галузей законодавства, об'єднаних, у свою чергу, спільним предметом правового регулювання — сферою відносин відповідних суб'єктів щодо здійснення зовнішньоекономічної діяльності. Основою системи пропонованого авторами посібника є загальноприйнятий підхід до сфери зовнішньоекономічної діяльності з точки зору цивільно-правового та адміністративно-правового регулювання, останнє з яких включає категорії митно-тарифних та нетарифних методів регулювання ЗЕД.

Теми занять логічно структуровані у підрозділи на прийнятих у науковій літературі засадах. Посібник містить щодо кожної теми методичні вказівки, план семінарських занять, термінологічний словник ключових понять. Тематика посібника супроводжується значним обсягом навчальних завдань та завдань для перевірки знань. Подано перелік джерел як до курсу в цілому та і до кожної теми зокрема, як нормативно-правових актів, так і наукової літератури.

ББК 67.404

Розповсюджувати та тиражувати
без офіційного дозволу КНЕУ заборонено

ISBN 966–574–724–X

© В. Б. Марченко,
Д. В. Шаповалов, 2005
© КНЕУ, 2005

Орієнтація української держави на побудову відкритої економіки, на загальновизнані принципи міжнародного економічного співробітництва, вільного переміщення товарів, капіталів та робочої сили, свободи зовнішньоекономічної діяльності як протиположності державній монополії зумовлює необхідність правового регулювання відповідних сфер і, зокрема, зовнішньоекономічної діяльності (ЗЕД) як сфери господарських взаємовідносин українських та іноземних суб'єктів і управлінського впливу відповідних державних органів.

Правове регулювання ЗЕД є складною і розгалуженою системою актів різних галузей законодавства, об'єднаних, у першу чергу, спільним предметом правового регулювання — сферою відносин відповідних суб'єктів щодо здійснення зовнішньоекономічної діяльності. Мета цього курсу — допомогти студентам спеціальності «Правознавство» оволодіти сферою правового регулювання ЗЕД в Україні шляхом засвоєння знань про систему відповідних законодавчих актів та набути практичних умінь у відповідній галузі правозастосування.

Основою системи викладання курсу є загальноприйнятий підхід до сфери правового регулювання ЗЕД як сукупності чи системи, яка включає категорії митно-тарифних та нетарифних методів правового регулювання ЗЕД. Із загальних розділів студенти мають засвоїти поняття про систему регулювання ЗЕД, правове регулювання ЗЕД як правового інституту, його предмет, методи, суб'єкти, джерела та принципи. Приватноправова частина курсу містить положення щодо зовнішньоекономічного договору (контракту), правил його укладання, міжнародних приватноправових аспектів.

Особливе місце займає розділ щодо захисту інтересів держави та її суб'єктів господарювання від дискримінаційних і недружніх дій іноземних держав, недобросовісної конкуренції. У завершальній частині курсу висвітлюються питання про вирішення спорів та відповідальності в ЗЕД.

Сфера правового регулювання ЗЕД є надзвичайно широкою, тому вичерпати всі її аспекти в рамках обмеженого курсу неможливо. Частина питань даної сфери винесена для самостійного засвоєння, з розрахунком їхнього взаємозв'язку з окремими навчальними дисциплінами. Це, зокрема, питання іноземні інвестиції, вільні економічні зони, валютно-фінансові питання тощо.

Посібник побудований на основі системи курсу з правових основ ЗЕД, яка відображає досвід викладання даної дисципліни протягом декількох років на юридичному факультеті КНЕУ. Одночасно в посібнику широко застосовані розробки і підходи щодо сфери ЗЕД, здійснені в літературі із суміжних наукових галузей і напрямів. Зокрема, йдеться про такі роботи, як «Управління зовнішньоекономічною діяльністю» за редакцією *А. Кредісова*, «Основи митного законодавства України» *С. Терещенка*, а також «Внешнеэкономическое право» *А. Вершинина*.

Слід відзначити, що сьогодні в Україні майже немає навчальної літератури саме з правових основ зовнішньоекономічної діяльності, тому потреба у цьому посібнику надто очевидна.

Навчально-методичний посібник містить щодо кожної теми методичні вказівки, плани семінарських занять, термінологічний словник ключових понять, навчальні завдання й завдання для перевірки знань, рекомендовану літературу, а також типову програму навчальної дисципліни «Податкове право», завдання для блочно-модульного контролю, критерії оцінювання знань студентів та список літератури до курсу в цілому.

ТИПОВА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «ПРАВОВІ ОСНОВИ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ»

Тема 1. Система управління зовнішньоекономічною діяльністю

Розділи управління зовнішньоекономічною діяльністю: національне управління, багатостороннє регулювання, управління на рівні підприємств, менеджмент міжнародних підприємницьких проєктів. Об'єкти та форми зовнішньоекономічного управління. Теорії управління зовнішньоекономічною діяльністю: класичні та сучасні напрямки. Абсолютні та порівняльні переваги. Кейнсіанство та монетаризм. Система та органи управління зовнішньоекономічною діяльністю на національному рівні. Засоби управління зовнішньоекономічною діяльністю на національному рівні. Поняття зовнішньоекономічної політики. Протекціонізм та лібералізація. Інструменти зовнішньоекономічної політики. Поняття тарифного та нетарифного регулювання зовнішньоекономічної політики. Поняття прямих та непрямих засобів протекціонізму. Торгово-політичні засоби розширення експорту. Поняття про торгові договори та угоди. Фінансові інструменти державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності. Багатосторонні міжнародні інституції регулювання зовнішньоекономічної діяльності. Цілі, принципи, суб'єкти та засоби регулювання зовнішньоекономічної діяльності в Україні.

Тема 2. Правове регулювання зовнішньоекономічної діяльності в Україні

Поняття зовнішньоекономічного права. Зовнішньоекономічні правовідносини. Предмет правового регулювання зовнішньоекономічної діяльності. Методи правового регулювання зовнішньоекономічної діяльності. Поняття суб'єктів зовнішньоекономічного права. Особливості правового регулювання зовнішньоекономічної діяльності. Поняття правових режимів для іноземних суб'єктів господарської діяльності. Система джерел правового регулювання зовнішньоекономічної діяльності. Конституція як джерело зовнішньоекономічного права. Цивільний та

Господарський кодекси України як джерела зовнішньоекономічного права. Міжнародні договори України та міжнародні торгові звичаї як джерела зовнішньоекономічного права. Закони та підзаконні акти України як джерела зовнішньоекономічного права. Поняття зовнішньоекономічної діяльності та її види. Експорт та імпорт товарів і капіталів. Поняття суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності та її види. Основні права суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності. Органи державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності як суб'єкти зовнішньоекономічного права.

Тема 3. Митно-тарифне регулювання зовнішньоекономічної діяльності в Україні

Поняття митного обкладення та мита. Поняття митного тарифу. Митний тариф України. Гармонізована система опису та кодування товарів. Товарна номенклатура зовнішньоекономічної діяльності. Митно-тарифна Рада та її функції. Види мита та їх класифікації. Нарахування та сплата мита. Митна вартість. Визначення країни походження товару. Митно-тарифні пільги, їх система та види.

Тема 4. Заходи нетарифного регулювання зовнішньоекономічної діяльності

Поняття заходу нетарифного регулювання зовнішньоекономічної діяльності. Види заходів нетарифного регулювання зовнішньоекономічної діяльності. Якісні нетарифні заходи. Кількісні нетарифні заходи. Підтвердження відповідності. Сертифікація. Реєстрація лікарського засобу. Реєстрація виробу медичного призначення. Санітарно-епідеміологічний контроль. Санітарно-епідеміологічна експертиза. Фітосанітарний контроль. Підкарантинні матеріали та об'єкти. Ветеринарний контроль. Ліцензія експортна (імпортна). Поняття квоти. Облік (реєстрація) окремих видів зовнішньоекономічних договорів (контрактів).

Тема 5. Зовнішньоекономічний договір (контракт)

Поняття зовнішньоекономічного договору (контракту). Критерії зовнішньоекономічного договору (контракту). Національно-

державна належність сторін зовнішньоекономічного договору (контракту). Зовнішньоекономічний договір (контракт) як різновид цивільно-правового договору. Правове регулювання укладання зовнішньоекономічних договорів (контрактів). Форма зовнішньоекономічних договорів (контрактів). Право, що застосовується до змісту зовнішньоекономічних договорів (контрактів). Положення про форму зовнішньоекономічних договорів (контрактів). Основні та додаткові умови зовнішньоекономічних договорів (контрактів).

Тема 6. Правове регулювання окремих умов зовнішньоекономічних договорів (контрактів)

Базові умови поставки товарів. Міжнародні правила інтерпретації комерційних термінів Інкотермс. Характеристика термінів групи **E, F, C, D**. Правове регулювання валютних умов зовнішньоекономічних договорів. Правове регулювання ціни зовнішньоекономічних договорів. Індикативні ціни у сфері зовнішньоекономічної діяльності. Правове регулювання строків розрахунків за зовнішньоекономічними договорами.

Тема 7. Правове регулювання окремих видів зовнішньоекономічних договорів

Види джерел правового регулювання зовнішньоекономічних договорів. Договір міжнародної купівлі-продажу товарів. Поняття офerti і акцепту. Договори міжнародного залізничного перевезення. Договори міжнародного автомобільного перевезення. Договори міжнародного повітряного перевезення. Договори міжнародних морських перевезень. Договір про здійснення операцій з давальницькою сировиною у ЗЕД. Поняття операції з давальницькою сировиною у ЗЕД. Договір про здійснення товарообмінних (бартерних) операцій у ЗЕД. Поняття товарообмінної (бартерної) операції у ЗЕД.

Тема 8. Правове регулювання механізму розрахунків у зовнішньоекономічній діяльності

Право щодо самостійного визначення форм розрахунків у ЗЕД. Поняття засобу платежу. Основні платіжні інструменти. Платіжне доручення. Поняття переказодавця та бенефіціара. Поняття акредитиву. Поняття інкасо. Поняття чека, чекодавця, чекодержателя. Поняття векселя, його простого та переказного різновидів. Поняття індосаменту.

Тема 9. Правопорушення та юридична відповідальність у зовнішньоекономічних відносинах

Поняття юридичної відповідальності у зовнішньоекономічних відносинах. Види відповідальності в зовнішньоекономічних відносинах. Поняття правопорушення у ЗЕД. Індивідуальний режим ліцензування. Тимчасове зупинення зовнішньоекономічної діяльності. Кримінальна відповідальність. Види злочинів у зовнішньоекономічній сфері. Адміністративна відповідальність у ЗЕД. Поняття адміністративного проступку. Цивільно-правова відповідальність у ЗЕД. Відшкодування збитків. Штрафні санкції. Оперативно-господарські санкції.

Тема 10. Вирішення спорів у зовнішньоекономічних відносинах

Органи вирішення спорів у ЗЕД. Арбітражний регламент ЮНСІТРАЛ. Арбітраж ad hoc. Арбітражна угода та арбітражне застереження. Міжнародний комерційний арбітражний суд при Торгово-промисловій палаті України. Морська арбітражна комісія при Торгово-промисловій палаті України. Порядок визнання та приведення у виконання арбітражних рішень.

БЛОК НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДО КУРСУ «ПРАВОВІ ОСНОВИ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ»

Тема 1. СИСТЕМА УПРАВЛІННЯ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ

1. *Поняття про систему управління зовнішньоекономічною діяльністю.*
2. *Теорії управління зовнішньоекономічною діяльністю.*
3. *Система та органи управління зовнішньоекономічною діяльністю на національному рівні.*
4. *Засоби управління зовнішньоекономічною діяльністю на національному рівні.*
5. *Фінансові інструменти державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності.*
6. *Управління зовнішньоекономічною діяльністю на світогосподарському рівні.*
7. *Загальні засади системи регулювання зовнішньоекономічної діяльності в Україні.*

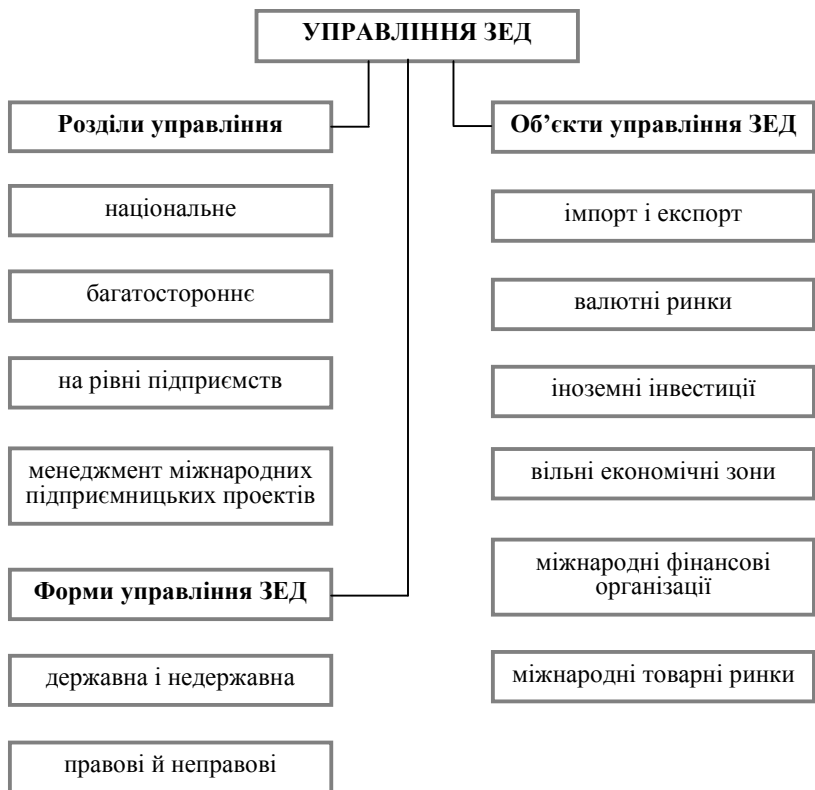

Методичні вказівки

1. Поняття про систему управління зовнішньоекономічною діяльністю

Сучасна система управління зовнішньоекономічною діяльністю охоплює широке коло об'єктів. За певними критеріями і ознаками її поділяють на певні розділи чи сегменти.

У широкому аспекті система управління зовнішньоекономічною діяльністю постає складним, багатовимірним, багатограним явищем. В узагальненому вигляді її можна характеризувати сукупністю **рівнів** управління, широкого кола **об'єктів**, складових **операцій**, а також **форм**.

2. Теорії управління зовнішньоекономічною діяльністю

За своїм науковим змістом сфера управління зовнішньоекономічною діяльністю, як прийнято вважати, ґрунтується на макроекономічних теоріях і пов'язаних із ними загальноекономічних концепціях розвитку світового господарства. При цьому роль макроекономіки та теорії світового господарства підкреслюється як першорядна щодо загальної теорії управління як складової методології управління зовнішньоекономічною діяльністю.

Теорії зовнішньої торгівлі та засновані на них відповідні концепції управління зовнішньоекономічною діяльністю поділяють на дві категорії: теорії класичного напрямку та побудовані на їхній основі сучасні концепції зовнішньоекономічної діяльності.

Теорії *класичного* напрямку пов'язуються переважно з іменами А. Сміта, Д. Рікардо, Р. Торренса, Дж. Ст. Мілля. Представники класичного напрямку відстоювали особливу теорію міжнародної торгівлі, відмінну від теорії внутрішньої торгівлі з огляду на різний рівень мобільності ресурсів, капіталу, праці у цих сферах. Основою особливої теорії міжнародної торгівлі вважалась відносна нездатність капіталу до переміщення між різними країнами. За основний критерій міжнародної торгівлі приймаються витрати виробництва, тобто міжнародна торгівля відбувається переважно на основі витрат виробництва. При цьому виділяється теорія *абсолютних та відносних* переваг.

Сучасні теорії, як відзначається в літературі, класичній системі ідей про міжнародну торгівлю протиставляють різноманітні версії теорії міжнародного руху факторів виробництва. Домінуючим у світовому економічному прогресі вважається міжнародне переміщення факторів виробництва і насамперед міжнародний рух капіталу. Вихідні позиції збігаються з класичними, тобто в основу міжнародного розподілу праці покладаються відмінності у наявності факторів виробництва — капіталу, праці, природних ресурсів, кліматичних умов. Проте вважається, що поряд із торгівлею, яка закріплює і поглиблює ці відмінності, діє і протилежна тенденція — ліквідація цих відмінностей як наслідок міжнародного переміщення чинників виробництва.

Сучасні концепції управління зовнішньоекономічною діяльністю ґрунтуються на двох головних течіях економічної науки, відомих під назвами кейнсіанство та монетаризм. В основі *кейнсіанства* лежать ідеї необхідності розвитку інституційного управління, підвищення ролі держави в управлінні економікою. *Монетаризм* ґрунтується переважно на ліберальних методах управління, що не порушують принципи суверенітету, тобто, головним чином — на фінансово-кредитних, антиінфляційних, цінових і грошових інструментах.

3. Система та органи управління зовнішньоекономічною діяльністю на національному рівні

Система управління зовнішньоекономічною діяльністю будь-якої держави в узагальненому вигляді включає підсистеми відповідних інститутів та засобів.

Система державних органів управління зовнішньоекономічною діяльністю визначається принциповою структурою інститутів, до числа яких у загальному вигляді належать уряд (Кабінет Міністрів), органи державного управління (міністерства чи інші органи) у сферах закордонних справ, зовнішньої торгівлі, статистики, митного, податкового контролю, центральний та експортно-імпортний банки.

4. Засоби управління зовнішньоекономічною діяльністю на національному рівні

До основоположних, визначальних складових серед засобів управління зовнішньоекономічною діяльністю відносять поняття зовнішньоекономічної *політики* або, іншими словами, торгово-політичні засоби.

Зовнішньоекономічна *політика* є основою, на якій ґрунтується правове забезпечення міжнародної торгівлі будь-якої країни, і характеризується формами та інструментами її реалізації.

До категорії найважливіших засобів здійснення торгової політики державами відносять також **торгові договори** й **угоди**, які можуть бути досить різноманітними за назвами та предметом регулювання.

До важливих типів угод у сфері управління зовнішньоекономічною діяльністю відносять також угоди про **унікнення подвійного оподаткування**.

До категорії засобів управління зовнішньоекономічною діяльністю відносять також **антимонопольне** регулювання та **антидемпінгове** регулювання і засоби боротьби з **недобросовісною конкуренцією**.

5. Фінансові інструменти державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності

Ще однією важливою категорією засобів управління зовнішньоекономічною діяльністю вважаються **валютно-фінансові** або **монетарні** інструменти. Ідея і сутність фінансових інструментів державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності полягає у відображенні позиції даної країни у системі зовнішньоекономічних зв'язків з іншими країнами через вартісний вираз. Така система вартісних показників фактично виражається у формі зведених вартісних балансів.

Прийнята в міжнародній статистиці **структура платіжного балансу** однакова для доходної і витратної його частин і включає:

- баланс надходжень і платежів із зовнішньої **торгівлі**,
- баланс надходжень і платежів за **послуги**,
- баланс **некомерційних** надходжень і платежів,

— баланс надходжень і платежів із закордонних **капіталовкладень**,

— баланс **руху капіталів** у дану країну і з неї — за кордон.

Торговий баланс становить найсуттєвішу частку у платіжному балансі. Він визначається як співвідношення між вартістю експорту та імпорту протягом року чи іншого періоду.

6. Управління зовнішньоекономічною діяльністю на світогосподарському рівні

Управління зовнішньоекономічною діяльністю на світогосподарському рівні характеризується системою багатосторонніх міжнародних інституцій регулювання, які групують на декілька категорій.

7. Загальні засади системи регулювання зовнішньоекономічної діяльності в Україні

Загальні засади системи регулювання ЗЕД в Україні визначаються статтями Закону України «Про зовнішньоекономічну діяльність».

План семінарського заняття

1. Поняття про систему управління зовнішньоекономічною діяльністю.
2. Теорії управління зовнішньоекономічною діяльністю.
3. Система та органи управління зовнішньоекономічною діяльністю на національному рівні.
4. Засоби управління зовнішньоекономічною діяльністю на національному рівні.
5. Фінансові інструменти державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності.
6. Управління зовнішньоекономічною діяльністю на світогосподарському рівні.
7. Загальні засади системи регулювання зовнішньоекономічної діяльності в Україні.

Термінологічний словник

Абсолютна перевага — спроможність якоїсь країни, фірми чи працівника виробляти продукти або послуги з нижчою, ніж у конкурента вартістю. Світова торгівля здійснюється переважно за мотивами, що диктуються абсолютними перевагами. Під впливом міжнародної торгівлі у світі складається розподіл праці, що ґрунтується на абсолютних перевагах. Країни, фірми та працівники, прагнучи досягти абсолютної переваги, спеціалізуються на певних видах діяльнос-

ті, що забезпечує вищу ефективність використання наявних у них ресурсів.

Зовнішньоекономічна політика — система заходів держави, спрямованих на досягнення економікою даної країни певних переваг на світовому ринку та на захист внутрішнього ринку від конкуренції імпортованих товарів.

Імпортна квота — показник, що визначає обсяги можливого імпорту певних товарів. Використовується як засіб нетарифного регулювання зовнішньої торгівлі.

Митне регулювання — регулювання питань, пов'язаних зі встановленням мит та митних зборів, процедурами митного контролю, організацією діяльності органів митного контролю України.

Монетаризм — сучасний напрям політичної економії, основними положеннями якого є обмеження втручання держави у господарську систему, скорочення бюрократичних бар'єрів на шляху потоків капіталу, робочої сили та товарів, регулювання економічної кон'юнктури тільки фінансовими засобами, через підтримання необхідного обсягу грошової маси в обігу.

Нетарифне регулювання зовнішньої торгівлі — комплекс національних адміністративних заходів, що регулюють експортні та імпорتنі операції.

Обмеження нетарифні — законодавче обмеження на ввіз чи вивіз певних товарів із країни або в країну.

Обмеження тарифні — система митних тарифів, що ускладнюють імпорт або експорт певних товарів.

Обмежувальна ділова практика — здійснення індивідуальних або колективних заходів, спрямованих на обмеження конкуренції та монополізацію виробництва, розподілу, обміну, споживання товарів і одержання надприбутків.

Платіжний баланс — систематизовані дані про всі економічні операції однієї країни зі світом за певний проміжок часу (звичайно 1 рік). Основні міжнародні економічні операції: рух капіталів, послуг, відсотка та дивідендів, коротко- та середньострокові інвестиції, поставки валюти, рух золота. Кожна операція збільшує або зовнішні вимоги щодо оплати (дебет), або зобов'язання з-за кордону заплатити (кредит). Кожна дебетова проводка у платіжному балансі однієї країни автоматично записується на кредит платіжного балансу іншої країни.

Преференційний режим — особливий пільговий режим здійснення зовнішньоекономічних зв'язків, що надається однією країною іншій.

Режим найбільшого сприяння — умова торгових договорів між двома і більше країнами для захисту їх від тарифної дискримінації між собою. Режим найбільшого сприяння гарантує, що всі партнери угоди автоматично поширюють один на одного тарифні скорочення, які вони могли б запропонувати іншим країнам, що не беруть участі у даній угоді.

Субсидія експортна — засіб державного стимулювання вітчизняного експортера для продажу товарів на зовнішній ринок за цінами, нижчими від внутрішніх, що забезпечує їм цінову конкурентоспроможність та стимулює розвиток експортної стратегії та тактики.

Навчальні завдання

1. Дати загальну характеристику системи управління зовнішньоекономічною діяльністю.
2. Дати порівняльну характеристику класичних та сучасних напрямків теорії зовнішньоекономічного управління.
3. Охарактеризувати поняття абсолютних та порівняльних переваг.
4. Охарактеризувати організаційну структуру зовнішньоекономічного управління на національному рівні.
5. Дати характеристику системи засобів зовнішньоекономічного управління на національному рівні.
6. Дати характеристику фінансових інструментів державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності.
7. Охарактеризувати систему міжнародних інституцій зовнішньоекономічного управління на всесвітньогосподарському рівні.
8. Охарактеризувати загальні засади системи державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності.
9. На підставі аналізу зовнішньоекономічного законодавства та відповідного Положення про Міністерство економіки та з питань Європейської інтеграції України визначити повноваження, місце й роль Міністерства в регулюванні ЗЕД в Україні.
10. На підставі аналізу валютного, зовнішньоекономічного законодавства, законодавства про Національний банк України визначити повноваження, місце і роль останнього в регулюванні ЗЕД в Україні.
11. На підставі аналізу митного та зовнішньоекономічного законодавства визначити повноваження, місце і роль Державної митної служби в регулюванні ЗЕД в Україні.

Завдання для перевірки знань

1.Заходи митно-тарифного регулювання застосовуються державою для:

- a) захисту внутрішнього ринку від іноземної конкуренції;
- b) поповнення бюджету;
- c) підтримки національного товаровиробника.

2.Заходами у відповідь на дискримінаційні та (або) недружні дії інших держав, митних союзів або економічних угруповань є:

- a) застосування повної заборони на торгівлю;
- b) застосування часткової заборони на торгівлю;
- c) позбавлення режиму найбільшого сприяння;
- d) позбавлення пільгового режиму;
- e) запровадження спеціального мита;
- f) встановлення квот;
- g) запровадження режиму ліцензування;
- h) запровадження режиму квотування;
- i) запровадження індикативних цін щодо експорту (імпорту) товарів.

3.Експортний митний тариф у більшості випадків не застосовується, оскільки:

- a) зменшує обсяг експорту;
- b) викликає ситуацію подвійного оподаткування.

4.Демпінг — це:

- a) продаж товарів на зовнішньому ринку за заниженими цінами;
- b) період спеціального розслідування;
- c) скуповування товарів з метою монополізації ринку.

5.Субсидія — це:

- a) державна підтримка експортерів;
- b) мобілізація коштів з метою підтримання конкурентоспроможності;
- c) внесення коштів на депозит митних органів.

6.Протекціонізм — це:

- a) політика стимулювання національного виробника та обмеження проникнення імпортних товарів на внутрішній ринок;
- b) політика залучення іноземних інвестицій;
- c) політика стимулювання експорту.

Рекомендовані джерела

Нормативно-правові акти

1. Конституція України від 28.06.1996.
2. Угода між Урядом України та Урядом Литовської Республіки про вільну торгівлю від 04.08.1993.
3. Закон України «Про Єдиний митний тариф» № 2097 від 05.02.1992.
4. Закон України «Про зовнішньоекономічну діяльність» № 959 від 16.04.1991.
5. Закон України «Про торгово-промислові палати в Україні» № 671 від 02.12.1997.
6. Митний кодекс України № 1970 від 12.12.1991.
7. Митний кодекс України № 92 від 11.07.2002.
8. Постанова КМУ «Про затвердження Положення про порядок реєстрації торговельних представництв суб'єктів федерації держав з федеральним устроєм» № 974 від 19.08.1996.
9. Постанова КМУ «Про переліки товарів, експорт та імпорт яких підлягає квотуванню і ліцензуванню у 2003 році» № 1939 від 25.12.2002.
10. Указ Президента України «Питання Державної митної служби України» № 1022 від 24.08.2000.
11. Указ Президента України «Про Міністерство економіки України» № 1159 від 23.10.2000.
12. Указ Президента України «Про торговельно-економічну місію у складі закордонної дипломатичної установи України» № 200 від 30.04.1994.

Література

1. Антидемпінговий кодекс України: практика та проблеми застосування / С. Г. Осика та ін.; Укр. акад. зовніш. торгівлі. — К., 2001. — 378 с.
2. Данильцев А. В. Международная торговля: инструменты регулирования. — М.: Изд. дом «Деловая литература», 1999. — 302 с.
3. Дюмулен И. И. Всемирная торговая организация. — М.: ЗАО «Изд-во «Экономика», 2003. — 271 с.
4. Європейська інтеграція та Україна: Навч.-метод. посіб. — К., 2002.
5. Мировая экономика: введение во внешнеэкономическую деятельность. под ред. А.К. Шуркалина, Н.С. Цыпиной. — М.: Логос, 2000. — 248 с.

6. *Опришко В. Ф.* Міжнародне економічне право: Підручник. — 2-ге вид., переробл. і доповн. — К.: КНЕУ, 2003. — 311 с.
7. *Осика С. Г., П'ятницький В. Т.* Світова організація торгівлі. — К.: К. І. С., 2001. — 491с.
8. Основы внешнеэкономических знаний: Словарь-справочник / С.И. Долгов и др. — М., 1990.
9. Перспективи та проблеми участі України в Світовій організації торгівлі у контексті економічної безпеки: Матеріали науково-практ. конф. — К., 2002. — 208 с.
10. *Тереженко С.* Основи митного законодавства України: Питання теорії та практики зовнішньоекон. діяльн.: Навч. посіб. для студ. вищ. та серед. спец. навч. закл. — К.: АТ «Август», 2001. — 422 с.
11. Україна і світова організація торгівлі. — К., 2002. — 384 с.
12. Управління зовнішньоекономічною діяльністю: Навч. посіб. / За заг. ред. А. І. Кредісова. — К., 1997.
13. *Циганкова Т. М.* та ін. Міжнародна торгівля: Навч. посіб. — К.: КНЕУ, 2001. — 488 с.
14. *Шепенко Р. А.* Антидемпинговый процесс. — М.: Дело, 2002. — 616 с.

Тема 2. ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ

1. *Поняття та особливості правового регулювання зовнішньоекономічної діяльності, його предмет і методи.*
2. *Джерела правового регулювання зовнішньоекономічної діяльності.*
3. *Зовнішньоекономічна діяльність як предмет державно-правового регулювання.*
4. *Суб'єкти зовнішньоекономічної діяльності.*
5. *Органи державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності як суб'єкти зовнішньоекономічного права.*

Методичні вказівки

1. Поняття та особливості правового регулювання зовнішньоекономічної діяльності, його предмет і методи

Зовнішньоекономічна діяльність як різновид цілеспрямованої економічної діяльності опосередковується цілим комплексом взаємопов'язаних *відносин*, що представляють собою певну цілісну

систему. З юридичного боку ці відносини не є однорідними за своїм характером, серед них є приватні й публічні, внутрішні й зовнішні. З точки зору юридичної рівності суб'єктів правовідносин у сфері зовнішньоекономічної діяльності можуть складатися як цивільно-правові, так і адміністративно-правові відносини. Отже, зовнішньоекономічна діяльність постає **предметом регулювання** цілої низки галузей законодавства — цивільного, адміністративного, податкового, митного, валютного тощо.

У сфері зовнішньоекономічної діяльності виникають **відносини** міжнародного характеру, що включають іноземний елемент (суб'єкт, об'єкт, діяльність). Отже, це також і сфера **регулювання** колізійних норм міжнародного приватного права, відповідних норм міжнародного публічного права та права іноземних держав.

Як відомо, в системі права галузі традиційно поділяються за **предметом** і **методом** правового регулювання, потребуючи однорідності першого і другого. Отже, в системі традиційного поділу права на галузі, правове регулювання зовнішньоекономічної діяльності не може розглядатись як галузь права. Воно може розглядатись як комплексне міжгалузеве правове утворення та як галузь законодавства України. В концепції господарського права — як комплексної галузі права — правове регулювання зовнішньоекономічної діяльності розглядається як окрема підгалузь господарського права.

Предметом правового регулювання зовнішньоекономічної діяльності є відносини, що складаються за участю відповідних державних органів, суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності з приводу здійснення цієї діяльності.

Таким чином, правове регулювання ЗЕД як правове явище або **зовнішньоекономічне право** — це сукупність норм різної галузевої належності, які регулюють відносини, що складаються з приводу здійснення зовнішньоекономічної діяльності.

Поєднання в зовнішньоекономічній діяльності цивільно-правових та адміністративно-правових за юридичним характером відносин зумовлює і застосування відповідних **методів правового регулювання** цієї сфери.

Таким чином, однією з головних **особливостей** правового регулювання зовнішньоекономічної діяльності чи зовнішньоекономічного права є його характеристика як комплексної галузі, що вимагає у кожному аспекті зовнішньоекономічних відносин визначення і врахування їхнього характеру та відповідних норм, принципів і методів регулювання — цивільно-правових, адміністративно-правових, міжнародно-правових, іноземно-правових.

2. Джерела правового регулювання зовнішньоекономічної діяльності

Систему джерел правового регулювання зовнішньоекономічної діяльності можна поділяти за різними ознаками, зокрема, на **Конституцію, закони і підзаконні акти, загальні і спеціальні, національні (внутрішні), іноземні і міжнародні акти.**

Конституція України, як відомо, — провідне джерело правового регулювання будь-якої сфери суспільних відносин в Україні. Щодо сфери зовнішньоекономічної діяльності, зокрема, Конституція України визначає, що, відповідно до ст.92, засади зовнішніх зносин, зовнішньоекономічної діяльності, митної справи визначаються виключно законами України, а відповідно до ст.116 Кабінет Міністрів України організовує і забезпечує здійснення зовнішньоекономічної діяльності, митної справи. Важливе значення для регулювання сфери зовнішньоекономічної діяльності мають норми Конституції про статус міжнародних договорів (ст.9), про статус іноземців (ст. 26), про право на не заборонену законом підприємницьку діяльність (ст. 42) тощо.

Важливим загальним джерелом правового регулювання зовнішньоекономічної діяльності є **Господарський кодекс** України, чинність якого бере початок із 1 січня 2004 р. Правовому регулюванню зовнішньоекономічної діяльності у Господарському кодексі повністю присвячений розд. 7 «Зовнішньоекономічна діяльність», який включає гл. 37 «Загальні положення» та гл. 38 «Іноземні інвестиції».

Цивільний кодекс України, що має чинність із 1 січня 2004 р., не містить спеціального регулювання зовнішньоекономічної діяльності, проте є джерелом правового регулювання цієї діяльності у тій частині, яка стосується цивільно-правових відносин.

Важливими джерелами зовнішньоекономічного права є **податкові закони**, зокрема, Закон України «Про оподаткування прибутку підприємств», Закон України «Про податок на додану вартість», Декрет Кабінету Міністрів України «Про акцизний збір» тощо.

Важливе значення має **процесуальне** законодавство — Цивільний процесуальний кодекс, Господарський процесуальний кодекс, Закон про міжнародний комерційний арбітраж.

Провідним **спеціальним** джерелом правового регулювання зовнішньоекономічної діяльності є Закон України «Про зовнішньоекономічну діяльність».

Спеціальні питання зовнішньоекономічної діяльності регулюються також і іншими нормативними актами, які мають безпосередній стосунок до зовнішньоекономічних відносин: Митний кодекс, Закон про Єдиний митний тариф, Закон про режим іноземного інвестування, Декрет про систему валютного регулювання і валютного контролю тощо.

До **підзаконних** джерел зовнішньоекономічного права належать такі акти, як укази, постанови, накази, рішення, розпорядження тощо, які приймаються Президентом України та відповідними органами виконавчої влади, до числа яких відносяться Кабінет Міністрів України, Національний банк України, Міністерство економіки та з питань європейської інтеграції, державна митна служба, Антимонопольний комітет, Міжвідомча комісія з міжнародної торгівлі.

Міжнародні договори України у статусі джерел, в тому числі й зовнішньоекономічного права, визначаються відповідно до ст.9 Конституції України, яка встановлює, що чинні міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, є частиною національного законодавства України. А укладення міжнародних договорів, які суперечать Конституції України, можливе лише після внесення відповідних змін до Конституції України.

Міжнародні джерела можна розглядати з погляду двох категорій — міжнародних договорів, а також міжнародних торгових звичаїв.

Міжнародні торгові звичаї та загальновизнані міжнародні правові принципи і норми в економічній сфері вважаються одним із найважливіших джерел зовнішньоекономічного права і утворюють так зване транснаціональне економічне право та право комерсантів, яке часто йменується як «lex mercatoria» (лат. — торгове право).

Міжнародні торгові звичаї знаходять свою **систематизацію** в актах низки провідних міжнародних неурядових організацій, до числа яких належать Міжнародний інститут з уніфікації приватного права (УНІДРУА) та Міжнародна торгова палата у Парижі (МТП). Один із найвідоміших документів УНІДРУА — це принципи міжнародних комерційних договорів (Принципи УНІДРУА). Широко відомі також публікації МТП, зокрема, правила тлумачення міжнародних комерційних термінів — Інкотермс (остання редакція — від 2000 р., Публікація МТП № 560).

3. Зовнішньоекономічна діяльність як предмет державно-правового регулювання

В українському законодавстві визначення поняття зовнішньоекономічної діяльності наводиться, зокрема, у Законі України «Про зовнішньоекономічну діяльність» (ст. 1) та у Господарському кодексі України (ст. 377).

Класифікація зовнішньоекономічної діяльності на види може здійснюватись за різними ознаками — характером відповідних операцій (експорт, імпорт тощо), видом юридичних зобов'язань тощо (купівля-продаж, комісія, перевезення тощо). Як відомо, провідне місце у структурі зовнішньоекономічної діяльності займає зовнішня торгівля.

Види зовнішньоекономічної діяльності визначає ст.4 Закону України «Про зовнішньоекономічну діяльність».

Господарський кодекс містить регулювання щодо **видів** зовнішньоекономічної діяльності та зовнішньоекономічних операцій у ст. 379.

Законодавство України містить також визначення деяких специфічних видів (операцій) зовнішньоекономічної діяльності, зокрема, товарообмінних (бартерних) операцій та операцій з давальницькою сировиною.

4. Суб'єкти зовнішньоекономічної діяльності

Суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності у загальному вигляді можна визначити учасників відповідних господарських відносин щодо здійснення цієї діяльності, які наділені відповідними суб'єктивними правами і обов'язками.

Закон України «Про зовнішньоекономічну діяльність» не містить окремого спеціального визначення поняття суб'єкта зовнішньоекономічної діяльності, — тут паралельно застосовуються терміни «суб'єкт зовнішньоекономічної діяльності» та «суб'єкт господарської діяльності». У ст.1 Закону дається визначення **іноземних суб'єктів** господарської діяльності, якими визнаються суб'єкти господарської діяльності, що мають постійне місцезнаходження або постійне місце проживання за межами України.

Загальні аспекти поняття суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності регулюються відповідно до:

— ст.3 Закону України «Про зовнішньоекономічну діяльність»;

— ст.68, 378 Господарського кодексу України від 16.01.2003.

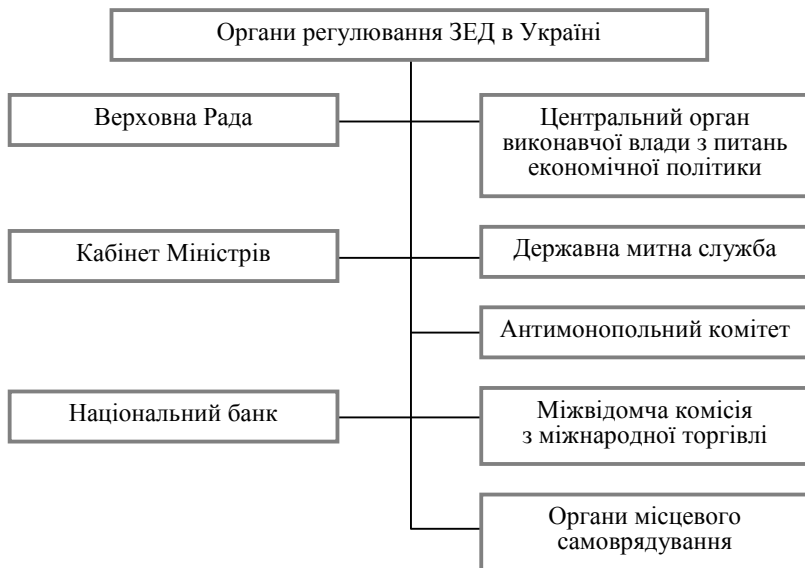
Законом України «Про операції з давальницькою сировиною у зовнішньоекономічній діяльності» визначаються такі специфічні суб'єкти, як **замовник** — суб'єкт господарської діяльності, котрий надає давальницьку сировину для вироблення готової продукції, і **виконавець** — суб'єкт господарської діяльності, котрий здійснює операції з давальницькою сировиною.

Загальні положення щодо правосуб'єктності учасників зовнішньоекономічної діяльності регулюються Цивільним та Господарським кодексами України.

У спеціальному законодавстві положення щодо **права суб'єктів** на здійснення зовнішньоекономічної діяльності визначаються ст.5 Закону України «Про зовнішньоекономічну діяльність».

5. Органи державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності як суб'єкти зовнішньоекономічного права

Серед суб'єктів зовнішньоекономічного права можна виділити декілька груп, зокрема, державні та недержавні органи управління зовнішньоекономічною діяльністю, а також суб'єкти господарювання зовнішньоекономічної діяльності.

Як вже зазначалося, у зовнішньоекономічній сфері поєднуються відносини як цивільно-правового, так і адміністративно-правового характеру. Адміністративно-правові відносини у цій сфері опосередковують діяльність певних органів, у першу чергу державних, із управління (регулювання) сферою зовнішньоекономічної діяльності. Для виконання завдань із регулювання зовнішньоекономічної діяльності такі органи наділяються відповідними повноваженнями. У загальному вигляді такі повноваження визначаються ст.9 Закону України «Про зовнішньоекономічну діяльність».

План семінарського заняття

1. Поняття та особливості правового регулювання зовнішньоекономічної діяльності, його предмет і методи.
2. Джерела правового регулювання зовнішньоекономічної діяльності.
3. Зовнішньоекономічна діяльність як предмет державно-правового регулювання.
4. Суб'єкти зовнішньоекономічної діяльності.

5. Органи державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності як суб'єкти зовнішньоекономічного права.

Термінологічний словник

Валютні кошти — валютні цінності:

- іноземна валюта готівкою;
- платіжні документи (чеки, векселі, тратти, депозитні сертифікати, акредитиви тощо) в іноземній валюті;
- цінні папери (акції, облігації, купони до них, бони, векселі та інші) в іноземній валюті;
- золото та інші коштовні метали у вигляді зливків, пластин та монет, а також сертифікати, облігації, варанти та інші цінні папери, номінал яких виражено у золоті, коштовні камені.

Господарська діяльність — будь-яка діяльність, у тому числі підприємницька, пов'язана з виробництвом і обміном матеріальних та нематеріальних благ, що виступають у формі товару.

Експорт (експорт товарів) — продаж товарів українськими суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності іноземним суб'єктам господарської діяльності (у тому числі з оплатою в негрошовій формі) з вивезенням або без вивезення цих товарів через митний кордон України, включаючи реекспорт товарів. При цьому термін реекспорт (реекспорт товарів) означає продаж іноземним суб'єктам господарської діяльності та вивезення за межі України товарів, що були раніше імпортовані.

Експорт (імпорт) капіталу — вивезення за межі України (ввезення з-за меж України) капіталу у будь-якій формі (валютних коштів, продукції, послуг, робіт, прав інтелектуальної власності та інших немайнових прав) з метою одержання прибутків від виробничої та інших форм господарської діяльності.

Зовнішньоекономічна діяльність — діяльність суб'єктів господарської діяльності України та іноземних суб'єктів господарської діяльності, побудована на взаємовідносинах між ними, що має місце як на території України, так і за її межами.

Імпорт (імпорт товарів) — купівля (у тому числі з оплатою в негрошовій формі) українськими суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності в іноземних суб'єктів господарської діяльності товарів із ввезенням або без ввезення цих товарів на територію України, включаючи

купівлю товарів, призначених для власного споживання установами та організаціями України, розташованими за її межами.

Іноземна валюта:

— валюта готівкою, грошові знаки (банкноти, білети державної скарбниці, монети), що перебувають в обігу і є законним платіжним засобом на території відповідної іноземної держави, а також вилучені або ті, котрі вилучаються з обігу, але підлягають обміну на грошові знаки, що перебувають в обігу;

— платіжні документи у грошових одиницях іноземних держав та міжнародних розрахункових одиницях;

— кошти у грошових одиницях іноземних держав, міжнародних розрахункових одиницях та у діючій на території України валюті з вільною конверсією, що перебувають на рахунках та вкладах у банківсько-кредитних установах на території України та за її межами.

Іноземні суб'єкти господарської діяльності — суб'єкти господарської діяльності, що мають постійне місцезнаходження або постійне місце проживання за межами України.

Постійне місцезнаходження — місцезнаходження офіційно зареєстрованого головного органу управління (контори) суб'єкта господарської (зовнішньоекономічної) діяльності.

Постійне місце проживання — місце проживання на території якої-небудь держави не менше одного року фізичної особи, яка не має постійного місця проживання на території інших держав і має намір проживати на території цієї держави протягом необмеженого строку, не обмежуючи таке проживання певною метою, і за умови, що таке проживання не є наслідком виконання цією особою службових обов'язків або зобов'язань за договором (контрактом).

Представництво іноземного суб'єкта господарської діяльності — установа або особа, яка представляє інтереси іноземного суб'єкта господарської діяльності в Україні і має на це належним чином оформлені відповідні повноваження.

Спільна підприємницька (господарська) діяльність — діяльність, що базується на співробітництві між суб'єктами господарської діяльності України та іноземними суб'єктами господарської діяльності і на спільному розподілі результатів та ризиків від її здійснення.

Спільні підприємства — підприємства, які базуються на спільному капіталі суб'єктів господарської діяльності України та іноземних суб'єктів господарської діяльності, на спільному управлінні та на спільному розподілі результатів та ризиків.

1. Дати порівняльну характеристику імперативного та диспозитивного методів правового регулювання з погляду їхнього змісту, місця і ролі в правовому регулюванні ЗЕД.

2. Навести основні міжнародно-правові джерела, визначити їхнє місце, значення, правила застосування у правовому регулюванні ЗЕД в Україні.

3. Дати характеристику Конвенції ООН про договори міжнародної купівлі-продажу товарів як джерела правового регулювання ЗЕД в Україні.

4. Визначити поняття зовнішньоекономічної діяльності на основі українських та міжнародних правових джерел.

5. Який підхід до визначення статусу зовнішньоекономічної правособ'єктності юридичних і фізичних осіб застосовано в законодавстві України? Відповідь обґрунтувати.

6. Чи є суб'єктами правового регулювання ЗЕД в Україні іноземні суб'єкти господарської діяльності? Дати обґрунтовану відповідь.

7. Визначити й охарактеризувати основні форми діяльності в Україні іноземних суб'єктів господарювання.

8. Охарактеризувати правила відкриття представництв іноземних суб'єктів господарювання на території України.

9. На підставі аналізу антимонопольного та зовнішньоекономічного законодавства визначити повноваження, місце і роль Антимонопольного комітету в регулюванні ЗЕД в Україні.

10. Зробити порівняльну характеристику відповідних державних органів щодо їхніх основних повноважень, місця і ролі в регулюванні ЗЕД в Україні.

11. На підставі аналізу законодавства про місцеве управління та зовнішньоекономічного законодавства визначити повноваження, місце і роль різних органів місцевого управління в регулюванні ЗЕД в Україні.

Завдання для перевірки знань

1. Джерелами правового регулювання зовнішньоекономічної діяльності в Україні є:

- а) базові умови поставки;
- б) міжнародні торгові звичаї;
- с) зовнішньоекономічний контракт;
- д) угоди про уникнення подвійного оподаткування;
- е) резолюції Ради безпеки ООН.

2. Право на зайняття ЗЕД мають такі структурні одиниці суб'єктів господарської діяльності (надалі — СГД), які мають постійне місцезнаходження на території України:

- а) філії українських СГД;
- б) представництва українських СГД;
- с) представництва іноземних СГД.

3. Іноземні суб'єкти господарської діяльності мають обсяг прав, преференцій та пільг щодо мита, податків та зборів, якими користується та (або) буде користуватися іноземний суб'єкт господарської діяльності будь-якої іншої держави, якій надано такий режим на підставі:

- а) національного режиму;
- б) спеціального режиму;
- с) режиму найбільшого сприяння.

4. Консигнант — це:

- а) власник товару, що передається для продажу за кордоном посередником;
- б) посередник, що продає за кордоном товар власника від свого імені та за винагороду;
- с) особа, яка видала доручення на виконання посередницьких дій.

Рекомендовані джерела

Нормативно-правові акти

1. Конституція України від 28.06.1996.
2. Конвенція ООН «Про договори міжнародної купівлі-продажу товарів» від 11.04.1980.
3. Європейська Конвенція про зовнішньоторговельний арбітраж від 21.04.1961.
4. Інкотермс. Офіційні правила тлумачення торговельних термінів Міжнародної Торгової Палати (редакція 2000 року). Видання МТП №560.
5. Уніфіковані правила та звичаї для документарних акредитивів (редакція 1993, публ. МТП № 500).
6. Угода між Урядом України та Урядом Російської Федерації про вільну торгівлю від 24.06.1993.
7. Закон України «Про Єдиний митний тариф» № 2097 від 05.02.1992.
8. Закон України «Про зовнішньоекономічну діяльність» № 959 від 16.04.1991.
9. Закон України «Про міжнародний комерційний арбітраж» №4002-ХІІ від 24.02.1994.
10. Митний кодекс України № 1970 від 12.12.1991.
11. Митний кодекс України № 92 від 11.07.2002.
12. Роз'яснення Президії ВГСУ «Про деякі питання практики розгляду справ за участю іноземних підприємств і організацій» № 04-5/608 від 31.05.2002.
13. Указ Президента України «Питання Державної митної служби України» № 1022 від 24.08.2000.
14. Указ Президента України «Про застосування Міжнародних правил інтерпретації комерційних термінів» № 567 від 04.10.1994.
15. Указ Президента України «Про Міністерство економіки України» №1159 від 23.10.2000.
16. Цивільний кодекс України № 435 від 16.01.2003.
17. Господарський кодекс України № 436 від 16.01.2003.

Література

1. *Артемов Н. М.* Финансово-правовое регулирование внешнеторговой деятельности. — М., 1999. — 480 с.
2. *Зыкин Й. С.* Внешнеэкономические операции: право и практика. — М., 1994.
3. *Комаров В. В.* Международный коммерческий арбитраж. — Харьков, 1995.

4. Кузнецова Н. В. Регулирование внешнеэкономической деятельности в Украине: Практ. пособие. — К., 1998.
5. Международное частное право: Учеб. пособие / Г. К. Дмитриева, А. С. Довгерт и др. — М., 1993.
6. Основы внешнеэкономических знаний: Словарь-справочник / С.И. Долгов и др. — М., 1990.
7. Покровская В. В. Международные коммерческие операции и их регламентация: Внешнеторговый практикум. — М., 1996.
8. Право Европейского Союза: правовое регулирование торгового оборота: Учеб. пособие / Под ред. проф. В. В. Безбаха и др. — М., 1999.
9. Правове регулювання зовнішньоекономічних відносин // Бюл. законодавства і юрид. практики України. — 2001. — №7. — 416 с.
10. Розенберг М. Г. Международная купля-продажа товаров: (Комментарий к законодательству и практике разрешения споров). — М.: Юрид. фирма «Контракт», «ИНФРА-М», 2001. — 368 с.
11. Терещенко С. Основы митного законодавства України: Питання теорії та практики зовнішньоекон. діяльн.: Навч. посіб. для студ. вищ. та серед. спец. навч. закл. — К.: АТ «Август», 2001. — 422 с.
12. Управління зовнішньоекономічною діяльністю: Навч. посіб. / За заг. ред. А. І. Кредісова. — К., 1997.
13. Фединак Г. С. Міжнародне приватне право: Курс вибр. лекцій. — К., 1997.
14. Шмиттгофф К. Экспорт: право и практика международной торговли: Пер. с англ. — М.: Юрид. лит., 1993. — 512 с.
15. Эбке В. Международное валютное право: Пер. с нем. — М., 1997.
16. Юмашев Ю. М. Международно-правовые формы внешнеэкономических связей. — М., 1989.

Тема 3. МИТНО-ТАРИФНЕ РЕГУЛЮВАННЯ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ

1. *Поняття про митне обкладення, мито та Митний тариф України. Митно-тарифна рада України.*
2. *Види мита.*
3. *Нарахування та сплата мита. Митна вартість.*
4. *Визначення країни походження товару.*
5. *Митно-тарифні пільги.*

Методичні вказівки

1. Поняття про митне обкладення, мито та Митний тариф України

Основою поняття митно-тарифного регулювання є **митне обкладення**. Основні положення правового регулювання митного обкладення товарів та інших предметів, що переміщуються через митний кордон України, визначаються Законами України «Про Єдиний митний тариф» та «Про Митний тариф України», Митним кодексом України.

Відповідно до ст.4 Закону України «Про Єдиний митний тариф» товари та інші предмети, що **ввозяться** на митну територію України, підлягають **обкладенню** митом, якщо інше не передбачене цим Законом.

Мито по своїй суті є податком. Відповідно до ст.6 Закону України «Про Єдиний митний тариф» **митом**, що **стягується** митницею, є **податком** на товари та інші предмети, які **переміщуються** через митний кордон України.

Для забезпечення обкладення митом товарів та інших предметів, що переміщуються через митний кордон України, на основі міжнародних принципів і відповідних документів розроблена **система митного тарифу**. Нині чинний Митний тариф України, затверджений Законом України №2371 від 05.04.2001 «Про Митний тариф України».

Митний тариф України — відповідно до Закону України «Про митний тариф України» — це систематизований згідно з Українською класифікацією товарів зовнішньоекономічної діяльності **перелік ставок ввізного мита**, яке справляється з товарів, що ввозяться на митну територію України. В основу товарної класифікаційної схеми Митного тарифу України (товарна номенклатура) покладено Українську класифікацію товарів зовнішньоекономічної діяльності, яка базується на **Гармонізованій системі опису та кодування товарів**.

Встановлення нових та **зміна** діючих **ставок** ввізного мита, визначених Митним тарифом України, відповідно до ст.2 Закону України «Про Митний тариф України», здійснюється Верховною Радою через прийняття законів України з урахуванням висновків Кабінету Міністрів.

Побудова митного тарифу у своїй основі містить відповідну товарну **номенклатуру** або **класифікацію** товарів, щодо яких законодавством передбачене митне обкладення.

Основні правила класифікації, яких налічується шість, а також примітки до розділів, груп та подекуди субпозицій, вважа-

ються невід'ємною частиною ТН ЗЕД та надають можливість однозначно згрупувати товари і визначити обсяги кожної з груп.

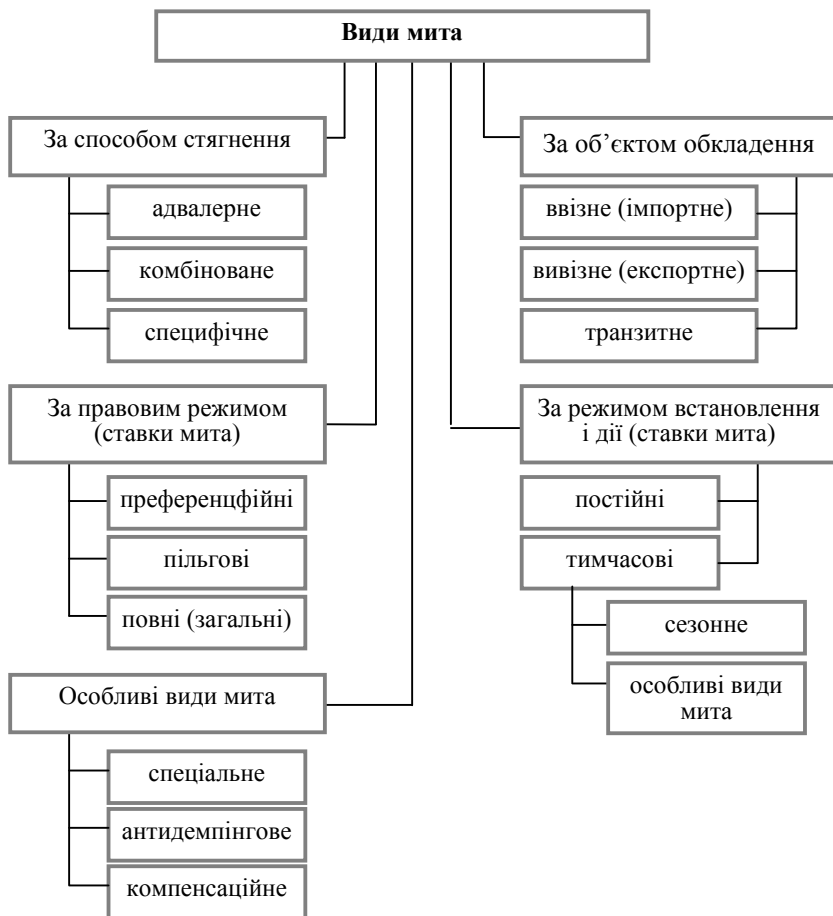
Система кодування товарів у ТН ЗЕД слугує для зручності передачі та подальшої обробки інформації на обчислювальних машинах. Товари кодуються 9-значним кодом ТН ЗЕД: перші дві цифри означають товарну групу, перші чотири — товарну позицію, перші шість — код товару згідно із Гармонізованою системою опису та кодування товарів (ГС), усі дев'ять цифр — товарну субпозицію товару. Розряди 1—6 відповідають групуванню товарів відповідно до ГС, розряди 7—8 — коду товару відповідно до кодифікації товарів Європейської співдружності, 9-й розряд використовується національними класифікаторами товарів.

З метою розроблення пропозицій з питань митно-тарифного регулювання та врахування при цьому інтересів суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності та держави в цілому при Кабінеті Міністрів України діє **Митно-тарифна рада**. Функції робочого апарату Митно-тарифної ради здійснюються Державною митною службою України.

Положення про Митно-тарифну раду та її склад затверджено постановою КМУ № 62 від 7.02.1994 «Про Митно-тарифну раду України».

2. Види мита

Існує ціла низка класифікацій мита, що застосовують різні ознаки або критерії. У законодавстві вони зумовлюються потребами регулювання і трохи вужчі, а в науковій літературі зумовлені дослідницькими завданнями і трохи ширші. Законодавчо поняття мита та його видів визначаються розд. 2 Закону України «Про Єдиний митний тариф».

3. Нарахування та сплата мита. Митна вартість

Відповідно до ст.17 Закону України «Про Єдиний митний тариф України» мито нараховується митним органом України відповідно до положень Закону України «Про Єдиний митний тариф» і ставок Митного тарифу України, чинних на день подання митної декларації, і сплачується у валюті України.

Мито вноситься до Державного бюджету України.

Мито сплачується митним органам України, а стосовно товарів та інших предметів, що пересилаються в міжнародних поштових відправленнях, — підприємствам зв'язку. Порядок надання

відстрочки та розстрочки сплати мита встановлюється Державною митною службою України.

Основою для обчислення суми мита є *митна вартість*, визначення якої вважається найскладнішим у застосуванні митного тарифу. Визначення митної вартості необхідне у випадках адвалерного або комбінованого видів мита.

Відповідно до ст.16 Закону України «Про Єдиний митний тариф» нарахування мита на товари та інші предмети, що підлягають митному обкладенню, провадиться на базі їхньої *митної вартості*, тобто ціни, яка фактично сплачена або підлягає сплаті за них на момент перетину митного кордону України. При визначенні митної вартості до неї включаються ціна товару, зазначена в рахунку-фактурі, а також такі фактичні витрати, якщо їх не включено до рахунку-фактури:

- на транспортування, навантаження, розвантаження, перевантаження та страхування до пункту перетину митного кордону України;
- комісійні та брокерські;
- плата за використання об'єктів інтелектуальної власності, що належить до даних товарів та інших предметів і яка повинна бути оплачена імпортером (експортером) прямо чи побічно як умова їх ввезення (вивезення).

При явній невідповідності заявленої митної вартості товарів та інших предметів вартості, що визначається відповідно до положень цієї статті, або у разі неможливості перевірки її обчислення, митні органи України визначають митну вартість послідовно — на основі ціни на ідентичні товари та інші предмети, ціни на подібні товари та інші предмети, що діють у провідних країнах — експортерах зазначених товарів та інших предметів.

Порядок визначення митними органами митної вартості товарів та інших предметів у разі переміщення їх через митний кордон України затверджено Постановою Кабінету Міністрів України № 1598 від 5.10.1998.

4. Визначення країни походження товару

Питання визначення *країни походження* товару є актуальним у зв'язку із застосуванням диференційованих ставок мита — преференційних, пільгових та повних.

Країною походження товарів відповідно до ст.18 Закону України «Про Єдиний митний тариф» вважається країна, де товари було повністю вироблено або піддано достатній переробці чи обробці.

Повністю виробленими в даній країні вважаються такі товари:

- корисні копалини, видобуті в межах її території або економічної зони;
- рослинна продукція, вирощена на її ґрунті;
- живі тварини, вирощені в ній;
- продукція, одержана в ній від живих тварин;
- вироблена в ній продукція мисливського, рибальського і морського промислу;
- продукція морського промислу, видобута або вироблена у Світовому океані суднами даної країни, а також суднами, орендованими (зафрахтованими) нею;
- вторинна сировина і відходи, які є результатом виробничих та інших операцій, здійснюваних у даній країні;
- товари, вироблені в даній країні виключно з вищезазначеної продукції.

Переробка або **обробка** товарів у даній країні вважається **достатньою**, якщо:

- декларовані товари класифікуються в тарифній позиції іншій, ніж матеріали чи вироби, що походять з третіх країн і були використані для їх виготовлення;
- у вартості декларованих товарів частка до даної вартості становить не менш як 50 відсотків.

Не можуть визнаватися як достатня переробка товарів **такі технологічні операції**:

- щодо схоронності товарів під час їх зберігання чи транспортування;
- підготовка товарів для продажу і транспортування (подрібнення партії, формування відправлень, сортування та перепакування);
- прості складальні операції;
- змішування товарів (компонентів) без надання одержаній продукції характеристик, що істотно відрізняють її від вихідних складових.

Критерієм достатньої переробки наземних (дорожніх) транспортних засобів, що класифікуються згідно з Українською класифікацією товарів зовнішньоекономічної діяльності за товарними позиціями 8702, 8703, 8704, виготовлені і ввозяться з територій спеціальних (вільних) економічних зон, розташованих на території України, є обов'язкове виконання таких виробничих та технологічних операцій:

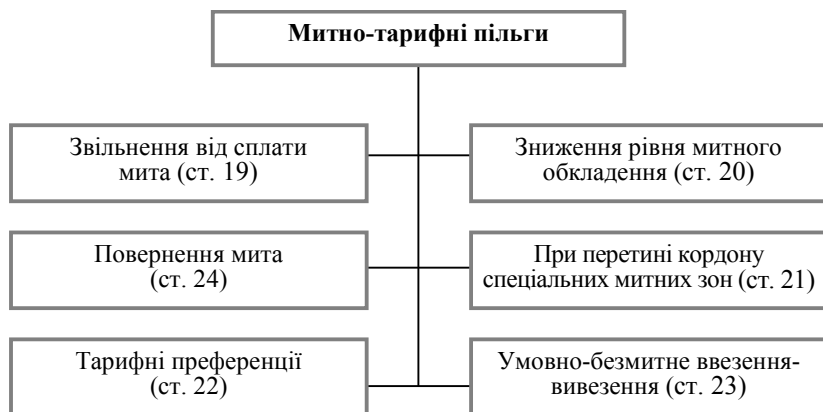
- виготовлення кузова (кабіни) транспортного засобу, коли з окремих елементів, деталей або вузлів методами нероз'ємного з'єднання виготовляється кузов (кабіна), призначений для пода-

льшого фарбування і складання. При цьому у процесі виготовлення кузова (кабіни) складається в єдине ціле не менш як шість основних елементів кузова (кабіни), серед яких повинні бути дах, ліва боковина, права боковина, підлога;

- фарбування кузова (кабіни);
- спорядження кузова (кабіни);
- складання транспортного засобу.

5. Митно-тарифні пільги

Митно-тарифні пільги можна визначити як вилучення із загального порядку обкладення митом у вигляді звільнення від сплати мита, повернення сплаченого мита або зниження ставок мита. Основні положення пільгового обкладення митом регулюються відповідними статтями розд. 3 «Звільнення від сплати мита, тарифні пільги та преференції» Закону України «Про Єдиний митний тариф».

План семінарського заняття

1. Поняття про митне обкладення, мито та Митний тариф України. Митно-тарифна рада України.
2. Види мита.
3. Нарахування та сплата мита. Митна вартість.
4. Визначення країни походження товару.
5. Митно-тарифні пільги.

Адвалерне мито — мито, що стягується у випадку здійснення процедури митного оформлення товару у вільний обіг та обраховується у відсотковому відношенні від митної вартості партії товару.

Антидемпінгове мито — мито, що стягується у випадку здійснення процедури митного оформлення імпортованих товарів та випуску їх у вільний обіг на внутрішній національний ринок. Застосовується з метою підвищення вартості імпортованого товару та захисту аналогічних чи подібних товарів вітчизняного виробництва.

Вантажна митна декларація (ВМД) — документ, який подається до митниці експортером чи імпортером та є заявою про наміри оформити товар у той чи інший митний режим. ВМД подається для здійснення процедур митного оформлення товару та містить всі основні дані стосовно партії товару, що підлягає оформленню, та основні відомості стосовно зовнішньоторговельного договору (контракту).

Верифікація — перевірка та підтвердження достовірності документів.

Декларування — заявлення митним органам відповідно до вимог національного законодавства відомостей про кожну товарну партію, що є об'єктом імпоротної чи експортної операції, та сплата всіх належних платежів.

Демпінг — ввезення на митну територію країни імпорту товару за ціною, нижчою від порівнянної ціни на подібний товар у країні експорту, яке заподіює шкоду національному товаровиробнику подібного товару.

Митне регулювання — регулювання питань, пов'язаних зі встановленням мит і митних зборів, процедурами митного контролю, організацією діяльності органів митного контролю України.

Митні збори — додаткові платежі, крім митного тарифу, що стягуються митними органами у випадку здійснення оформлення експорту, імпорту, транзиту.

Спеціальна економічна зона — територія, в межах якої відповідним законом України встановлюється і діє спеціальний правовий режим господарської діяльності та спеціальний порядок застосування і дії законодавства України.

Товарна група — група однорідних товарів за гармонізованою системою опису та кодування товарів.

Транзит товарів — переміщення товарів, вироблених за межами України, через територію України без будь-якого використання цих товарів на зазначеній території.

Навчальні завдання

1. Дати характеристику поняття митного тарифу, його призначення і структури.
2. Охарактеризувати місце і роль Митно-тарифної ради у визначенні митно-тарифної політики в Україні.
3. Охарактеризувати еволюцію порядку встановлення та зміни ставок мита в Україні протягом останніх років.
4. Охарактеризувати поняття товарної класифікації та номенклатури зовнішньоекономічної діяльності.
5. Охарактеризувати основні правила кодування товарів за товарною класифікацією.
6. Навести класифікації видів мита та дати їх характеристики.
7. Дати характеристику порядку нарахування та сплати мита.
8. Дати характеристику системи митно-тарифних пільг в Україні.

Завдання для перевірки знань

- 1. Митна вартість — це:**
 - а) ціна, яка фактично сплачена або підлягає сплаті за товари на момент перетину митного кордону;
 - б) вартість послуг із митного оформлення товару;
 - в) розмір мита, що підлягає сплаті за товар.
- 2. Переміщення товарів, виготовлених за межами України, через територію України без будь-якого використання цих товарів на даній території — це:**
 - а) реімпорт товару;
 - б) реекспорт товару;
 - в) транзит товару.
- 3. До товарів, що походять з тих країн, які входять разом з Україною до митних союзів або утворюють з нею спеціальні митні зони, застосовуються:**
 - а) повні ставки митного тарифу України;
 - б) преференційні ставки митного тарифу України;

- с) пільгові ставки митного тарифу України.

4. До товарів, що походять із країн або економічних союзів, які користуються в Україні режимом найбільшого сприяння, застосовуються:

- а) повні ставки митного тарифу України;
- б) преференційні ставки митного тарифу України;
- с) пільгові ставки митного тарифу України.

5. Основою нарахування ввізного мита при застосуванні адвалорного ввізного мита є:

- а) митна вартість товарів;
- б) кількісні показники товарів.

6. Ввізне мито сплачується платниками у національній валюті України за ставками, що діють:

- а) на день подання ВМД до митного оформлення;
- б) на день перетину товаром кордону;
- с) на момент прибуття товару у пункт призначення.

7. Сплата ввізного мита може бути здійснена шляхом:

- а) безготівкового розрахунку;
- б) внесенням готівки до каси митного органу;
- с) внесення авансових сум на рахунок митного органу.

8. Сума своєчасно несплаченого мита стягується з нарахуванням пені у розмірі ____ суми недоїмки за кожен день прострочення, _____

- а) 0,2%; не включаючи день прострочення;
- б) 0,2%; включаючи день прострочення;
- с) 0,3%; не включаючи день прострочення.

9. В Україні застосовуються декілька видів мита:

- а) адвалерне;
- б) специфічне;
- с) комбінаційне;
- д) спеціальне;
- е) антидемпінгове;
- ф) компенсаційне;
- г) сезонне;
- h) комбіноване.

10. Верифікація — це:

- a) перевірка та підтвердження достовірності документів;
- b) урізноманітнення видів зовнішньоекономічної діяльності;
- c) підробка товаросупровідних документів.

11. Країна походження товару — це:

- a) країна, в якій товар було повністю вироблено;
- b) країна, з якої експортований товар;
- c) країна, в якій зареєстровані права інтелектуальної власності на товар.

Рекомендовані джерела

Нормативно-правові акти

1. Угода між Урядом України та Урядом Литовської Республіки про вільну торгівлю від 04.08.1993.
2. Угода між Урядом України та Урядом Російської Федерації про вільну торгівлю від 24.06.1993.
3. Декрет Кабінету Міністрів України «Про акцизний збір» № 18-92 від 26.12.1992.
4. Декрет Кабінету Міністрів України «Про Єдиний митний тариф України» № 4-93 від 11.01.1993.
5. Декрет Кабінету Міністрів України «Про систему валютного регулювання і валютного контролю» № 15-93 від 19.02.1993.
6. Закон України «Про державне регулювання імпорту сільськогосподарської продукції» № 468 від 17.07.1997.
7. Закон України «Про Єдиний митний тариф» № 2097 від 05.02.1992.
8. Закон України «Про зовнішньоекономічну діяльність» № 959 від 16.04.1991.
9. Закон України «Про Митний тариф України» № 2371 від 05.04.2001.
10. Закон України «Про операції з давальницькою сировиною у зовнішньоекономічних відносинах» № 327 від 15.09.1995.
11. Закон України «Про оподаткування прибутку підприємств» № 334 від 28.12.1994.
12. Закон України «Про податок на додану вартість» № 168 від 03.04.1997.

13. Закон України «Про порядок здійснення розрахунків в іноземній валюті» № 185 від 23.09.1994.

14. Закон України «Про регулювання товарообмінних (бартерних) операцій у галузі зовнішньоекономічної діяльності» №351-XIV від 23.12.1998.

15. Закон України «Про режим іноземного інвестування» № 93 від 19.03.1996.

16. Митний кодекс України № 1970 від 12.12.1991.

17. Наказ Держмитслужби України «Про затвердження Інструкції про порядок контролю митними органами за справлянням під час митного оформлення товарів, увезених (пересланих) на митну територію України, та перерахуванням до бюджету податку на додану вартість» №346 від 09.06.1999.

18. Наказ Держмитслужби України «Про затвердження Інструкції про порядок справляння акцизного збору в разі ввезення товарів суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності на митну територію України» № 33 від 21.01.2000.

19. Постанова КМУ «Про затвердження Порядку внесення податку на додану вартість до бюджету під час ввезення (пересилання) товарів на митну територію України» № 417 від 02.04.1998.

20. Постанова КМУ «Про затвердження Порядку справляння податку на додану вартість та акцизного збору у разі ввезення товарів на митну територію України» № 66 від 27.01.1997.

21. Постанова КМУ «Про Митно-тарифну раду України» № 62 від 07.02.1994.

22. Постанова КМУ «Про ставки митних зборів» № 65 від 27.01.1997.

23. Роз'яснення Президії ВГСУ «Про деякі питання практики розгляду справ за участю іноземних підприємств і організацій» № 04-5/608 від 31.05.2002.

24. Указ Президента України «Питання державної митної служби України» № 1022 від 24.08.2000.

25. Указ Президента України «Питання Державної служби експортного контролю України» № 342 від 17.04.2002.

26. Указ Президента України «Про Концепцію трансформації митного тарифу України на 1996—2005 роки відповідно до системи ГАТТ/СОР» № 255 від 06.04.1996.

Література

1. Антидемпінговий кодекс України: практика та проблеми застосування / С.Г. Осика та ін.; Укр. акад. зовніш. торгівлі. — К., 2001. — 378 с.
2. Данильцев А. В. Международная торговля: инструменты регулирования. — М.: Изд. дом «Деловая литература», 1999. — 302 с.
3. Дюмулен И. И. Всемирная торговая организация. — М.: ЗАО «Изд-во «Экономика», 2003. — 271 с.
4. Європейська інтеграція та Україна: Навч.-метод. посіб. — К., 2002.
5. Зыкин И. С. Внешнеэкономические операции: право и практика. — М., 1994.
6. Зыков Н. И. Внешнеэкономические операции. — М., 1995.
7. Комментарий МТП к Инкотермс 2000. Толкование и практическое применение. Публикация МТП № 620: Пер. с англ. — М.: Консалт-банк, 2002. — 288 с.
8. Кузнецова Н. В. Регулирование внешнеэкономической деятельности в Украине: Практ. пособие. — К., 1998.
9. Мировая экономика: введение во внешнеэкономическую деятельность / Под ред. А. К. Шуркалина, Н. С. Цыпиной. — М.: Логос, 2000. — 248 с.
10. Міжнародна економічна діяльність України: Підручник. — К.: КНЕУ, 2003. — 948 с.
11. Осика С. Г., П'ятницький В. Т. Світова організація торгівлі. — К.: К. І. С., 2001. — 491 с.
12. Основы внешнеэкономических знаний: Словарь-справочник / С.И. Долгов и др. — М., 1990.
13. Покровская В. В. Международные коммерческие операции и их регламентация: Внешнеторговый практикум. — М., 1996.
14. Право Европейского Союза: правовое регулирование торгового оборота: Учеб. пособие / Под ред. проф. В. В. Безбаха и др. — М., 1999.
15. Правове регулювання зовнішньоекономічних відносин // Бюл. законодавства і юрид. практики України. — 2001. — № 7. — 416 с.
16. Терещенко С. Основы митного законодательства Украины: Питання теорії та практики зовнішньоекон. діяльн.: Навч. посіб. для студ. вищ. та серед. спец. навч. закл. — К.: АТ «Август», 2001. — 422 с.
17. Терещенко С., Науменко В. Основы митного законодательства в Украине: Теорія та практика: Навч. посіб. для студ. вищ. та серед. спец. навч. закл. — К., 1999.
18. Управління зовнішньоекономічною діяльністю: Навч. посіб. / За заг. ред. А. І. Кредісова. — К., 1997.
19. Циганкова Т. М. та ін. Міжнародна торгівля: Навч. посіб. — К.: КНЕУ, 2001. — 488 с.
20. Шепенко Р. А. Антидемпинговый процесс. — М.: Дело, 2002. — 616 с.

Тема 4. ЗАХОДИ НЕТАРИФНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

1. *Поняття та види заходів нетарифного регулювання зовнішньоекономічної діяльності.*
2. *Правове регулювання підтвердження відповідності.*
3. *Контроль за дотриманням фармакологічних стандартів та вимог.*
4. *Санітарний контроль.*
5. *Фітосанітарний контроль.*
6. *Ветеринарний контроль.*
7. *Ліцензування зовнішньоекономічних операцій.*
8. *Облік (реєстрація) окремих видів зовнішньоекономічних договорів (контрактів).*

Методичні вказівки

1. Поняття та види заходів нетарифного регулювання зовнішньоекономічної діяльності

Відповідно до законодавства України заходи регулювання зовнішньоекономічної діяльності поділяються на тарифні та нетарифні. Тільки гармонійне поєднання вказаних заходів забезпечує належний рівень регулювання зовнішньоекономічної діяльності.

На жаль, законодавство України не дає чіткого визначення заходу нетарифного регулювання зовнішньоекономічної діяльності.

Оскільки під заходами тарифного регулювання зовнішньоекономічної діяльності розуміють заходи, застосування яких безпосередньо впливає на ціну товару, то заходи нетарифного регулювання можна визначити як заходи регулювання зовнішньоекономічної діяльності, застосування яких не має безпосереднього впливу на ціну товару. Таким чином, застосування заходів нетарифного регулювання переважно спрямоване на регулювання невагтисних показників товару, в першу чергу таких, як кількість та якість.

Однак це не означає, що за допомогою заходів нетарифного регулювання неможливо забезпечити вплив на кінцеву ціну това-

ру. Так, наприклад, зміна кількості певного товару у країні за умови сталої потреби на нього незмінно приведе до зміни його вартості.

Заходи нетарифного регулювання можна класифікувати на якісні та кількісні.

Якісні заходи нетарифного регулювання застосовуються як у сфері зовнішньоекономічних відносин, так і поза її межами.

До них належать заходи, спрямовані на розробку, впровадження та контроль за дотриманням технічних, фармакологічних, санітарних, фітосанітарних, ветеринарних, екологічних та інших вимог і правил. За загальним правилом, передбаченим ст. 18 Закону України «Про зовнішньоекономічну діяльність», такі заходи не можуть використовуватись з метою створення нетарифних бар'єрів для здійснення зовнішньоекономічної діяльності суб'єктами цієї діяльності. Отже, завдяки застосуванню цих заходів переважно забезпечується контроль якості переміщуваних товарів.

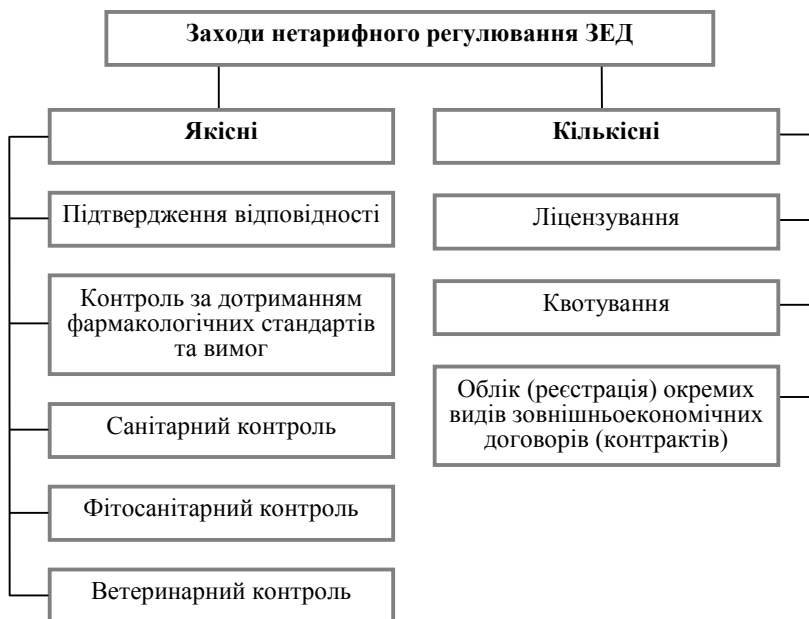
Товари, що імпортуються на територію України, підлягають обов'язковій сертифікації на предмет їх відповідності фармакологічним, санітарним, фітосанітарним, ветеринарним та екологічним нормам, якщо відповідні вимоги діють і щодо аналогічних товарів національного виробництва згідно із законами України. До товарів, що імпортуються на територію України, застосовується національний режим їх сертифікації.

У разі імпорту товарів, які не мають аналогів в Україні, суб'єкт зовнішньоекономічної діяльності, який здійснює імпорт, або іноземний суб'єкт господарської діяльності, який здійснює експорт, повинен пред'явити сертифікат, що засвідчує відповідність технічних, фармакологічних, санітарних, фітосанітарних, ветеринарних та екологічних характеристик цього товару чинним міжнародним стандартам та вимогам або національним стандартам та вимогам країни, яка є провідною в експорті цього товару.

До кількісних заходів нетарифного регулювання належать кількісні обмеження, квотування, ліцензування, процедура реєстрації контракту тощо.

Застосування вказаних заходів у першу чергу спрямоване на забезпечення обліку та регулювання кількості переміщуваних товарів, а також — на регулювання кількості суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності — учасників ринку обігу певного товару. Як зазначалося вище, кількісні заходи можуть мати опосередкований вплив на ціну товару. В окремих випадках цей вплив може

бути настільки значними, що кількісний захід застосовуватиметься виключно з метою регулювання ціни товару.

2. Правове регулювання підтвердження відповідності

Оснoву правовoгo регулювaння відносин, щo виникaють у процесі підтвердження відповідності продукції, систем якості, систем управління якістю, систем управління довіллям, персоналу вимогам, встановленим законодавством України, становить Закон України «Про підтвердження відповідності».

Відповідно до ст. 1 Закону підтвердження відповідності — діяльність, наслідком якої є гарантування того, що продукція, системи якості, системи управління якістю, системи управління довіллям, персонал відповідають встановленим законодавством вимогам.

Розрізняють підтвердження відповідності в законодавчо регульованій сфері та в законодавчо нерегульованій сфері. Процедура підтвердження відповідності в законодавчо регульованій сфері є обов'язковою для виробника, постачальника чи

уповноваженого органу з сертифікації. Підтвердження відповідності в законодавчо нерегульованій сфері здійснюється на добровільних засадах.

Відповідність продукції вимогам, встановленим законодавством, засвідчується декларацією про відповідність або сертифікатом відповідності. Декларування відповідності — процедура, за допомогою якої виробник або уповноважена ним особа під свою повну відповідальність документально засвідчує, що продукція відповідає встановленим законодавством вимогам. Сертифікація — процедура, за допомогою якої визнаний в установленому порядку орган документально засвідчує відповідність продукції, систем якості, систем управління якістю, систем управління довкіллям, персоналу встановленим законодавством вимогам.

Наказом Держстандарту України від 30.08.2002 № 498, зареєстрованим в Міністерстві юстиції України 25.09.2002 за №782/7070, затверджено Перелік продукції, що підлягає обов'язковій сертифікації в Україні. Переліком визначено види продукції з відповідними кодами, позначення нормативних документів, на відповідність яким проводиться сертифікація, та нормативних документів, що встановлюють обов'язкові вимоги (ГОСТ, ДСТУ тощо).

Сертифікація в законодавчо регульованій сфері провадиться згідно з вимогами технічних регламентів з підтвердження відповідності. За результатами проведення сертифікації у разі позитивного рішення уповноваженого органу з сертифікації заявникові видається сертифікат відповідності.

Визнання іноземних документів про підтвердження відповідності продукції вимогам, встановленим законодавством України, здійснюється шляхом видачі свідоцтва про визнання відповідності.

Відповідно до ст.18 Декрету Кабінету Міністрів України «Про стандартизацію і сертифікацію» відповідність продукції (товару), яка ввозиться і реалізується на території України, обов'язковим вимогам норм і стандартів, що діють в Україні, має підтверджуватися сертифікатом або свідоцтвом про визнання іноземного сертифіката, виданим або визнаним Державним комітетом України зі стандартизації, метрології та сертифікації (Держстандартом України) або уповноваженим (акредитованим) ним органом.

Держстандарт України на підставі виданих сертифікатів відповідності або свідоцтв про визнання іноземного сертифіката включає сертифіковану продукцію до Єдиного реєстру сертифікованої в Україні продукції. На підставі зазначеного Єдиного реєстру органи митного контролю здійснюють митне оформлення імпортованих товарів.

Механізм митного оформлення імпортованих товарів (продукції), що підлягають обов'язковій сертифікації в Україні і ввозяться на митну територію України суб'єктами підприємницької діяльності з метою їх продажу або обміну, визначено Порядком митного оформлення імпортованих товарів (продукції), що підлягають обов'язковій сертифікації в Україні, затвердженим Постановою Кабінету Міністрів України від 04.11.1997 № 1211.

Порядок не поширюється на імпортовані товари (продукцію), що ввозяться:

- як подарунки;
- у режимі тимчасового ввезення (вивезення);
- як гуманітарна та технічна допомога;
- як інвестиції до статутного фонду суб'єктів підприємницької діяльності або на підставі договорів про спільну інвестиційну діяльність;
- для проведення виставок;
- у режимі реімпорту;
- на митні ліцензійні склади;
- у режимі імпорту для подальшого реекспорту в порядку, затвердженому Держмитслужбою.

Підставою митного оформлення товару (продукції) для вільного використання на митній території України є:

- сертифікат відповідності товару (продукції) або його копія, видані Держстандартом або уповноваженим ним органом сертифікації;
- свідоцтво про визнання іноземного сертифіката або його копія, видані Держстандартом або уповноваженим ним органом сертифікації;
- наявність товару (продукції) в Єдиному реєстрі сертифікованої в Україні продукції.

Номер і дата видачі сертифіката відповідності товару (продукції) або свідоцтва про визнання іноземного сертифіката зазначаються у вантажній митній декларації. У справах митного органу, що здійснив митне оформлення товару для вільного використання, залишаються ксерокопії зазначених документів.

У разі коли для проведення сертифікації товару (продукції) необхідно відібрати проби чи зразки товару (продукції), який перебуває під митним контролем, власник (володілець) звертається до митного органу з письмовою заявою про надання дозволу на видачу зразків на підставі договору між власником (володільцем) товару (продукції) та органом сертифікації про проведення робіт із сертифікації або довідки органу сертифікації про укладення та-

кого договору із зазначенням номера договору, дати його підписання, терміну виконання робіт і необхідної кількості проб чи зразків.

Якщо сертифікація передбачає проведення випробувань руйнівними методами, власник (володілець) товару письмово повідомляє про це митний орган і подає акт про знищення зразків під час випробувань, складений органом сертифікації. При цьому кількість товару (продукції) у вантажній митній декларації зазначається з урахуванням виданих зразків.

У разі коли власник (володілець) товару (продукції) не одержав сертифіката відповідності товару (продукції) або свідоцтва про визнання іноземного сертифіката, товар (продукція) повинен бути ввезений до митного ліцензійного складу або вивезений за межі митної території України.

3. Контроль за дотриманням фармакологічних стандартів та вимог

Відповідно до Закону України «Про лікарські засоби» на територію України можуть ввозитись лікарські засоби, зареєстровані в Україні, за наявності сертифіката якості, що видається виробником. Лікарські засоби — речовини або їх суміші природного, синтетичного чи біотехнологічного походження, які застосовуються для запобігання вагітності, профілактики, діагностики та лікування захворювань людей або зміни стану і функцій організму.

Основні вимоги до проведення державної реєстрації (перереєстрації) лікарського засобу встановлені Порядком державної реєстрації (перереєстрації) лікарського засобу, затвердженим Постановою Кабінету Міністрів України від 13.09.2000 № 1422, та Порядком державної реєстрації (перереєстрації) медичних імунобіологічних препаратів в Україні, затвердженим наказом Міністерства охорони здоров'я України від 06.12.2001 № 486, зареєстрованим у Міністерстві юстиції України 28.02.2002 за №204/6492.

Державна реєстрація лікарських засобів проводиться на підставі заяви, поданої до Міністерства охорони здоров'я України або уповноваженого ним органу.

У заяві про державну реєстрацію лікарського засобу зазначаються: назва та адреса виробника; назва лікарського засобу і його торговельна назва; назва діючої речовини (латинською мовою); синоніми; форма випуску; повний склад лікарського засобу; по-

казання та протипоказання; дозування; умови відпуску; способи застосування; термін та умови зберігання; інформація про упаковку; дані щодо реєстрації лікарського засобу в інших країнах.

До заяви додаються: матеріали доклінічного вивчення, клінічного випробування та їх експертиз; фармакопейна стаття або матеріали щодо методів контролю якості лікарського засобу, проект технологічного регламенту або відомості про технологію виробництва; зразки лікарського засобу; його упаковка; документ, що підтверджує сплату реєстраційного збору.

За результатами розгляду зазначених матеріалів Міністерство охорони здоров'я України або уповноважений ним орган у місячний термін приймає рішення про реєстрацію або відмову в реєстрації лікарського засобу.

Рішенням про державну реєстрацію затверджується фармакопейна стаття або методи контролю якості лікарського засобу, здійснюється погодження технологічного регламенту або технології виробництва, а також лікарському засобу присвоюється реєстраційний номер, який вноситься до Державного реєстру лікарських засобів України.

У Державному реєстрі лікарських засобів України зазначаються: торговельна назва лікарського засобу; виробник; міжнародна непатентована назва; синоніми; хімічна назва чи склад; фармакологічна дія; фармакотерапевтична група; показання; протипоказання; запобіжні заходи; взаємодія з іншими лікарськими засобами; способи застосування та дози; побічна дія; форми випуску; умови та терміни зберігання; умови відпуску.

На зареєстрований лікарський засіб заявнику видається посвідчення, в якому зазначається строк дії, протягом якого лікарський засіб дозволяється до застосування в Україні.

Лікарський засіб може застосовуватись в Україні протягом п'яти років з дня його державної реєстрації. За бажанням особи, яка подала заяву про державну реєстрацію лікарського засобу, термін, протягом якого він дозволяється до застосування на території України, за рішенням реєструючого органу може бути скорочено.

Після закінчення терміну, протягом якого зареєстрований лікарський засіб було дозволено до застосування в Україні, лікарський засіб може застосовуватись за умови його перереєстрації.

Рішення про відмову у державній реєстрації лікарського засобу приймається, якщо не підтверджуються висновки щодо його ефективності та безпечності.

Про відмову в реєстрації лікарського засобу Міністерство охорони здоров'я України або уповноважений ним орган у десяти-

тиденний строк надсилає заявнику письмову мотивовану відповідь. Рішення про відмову може бути оскаржено у встановленому законом порядку.

З метою забезпечення належного контролю за обігом лікарських засобів спільним наказом Міністерства охорони здоров'я України та Державної митної служби України «Про затвердження Порядку введення та використання міжвідомчої бази даних зареєстрованих в Україні лікарських засобів» від 08.06.2001 №224/387, зареєстрованим у Міністерстві юстиції України 03.07.2001 за №557/5748, запроваджено в дію міжвідомчу базу даних зареєстрованих в Україні лікарських засобів.

База даних використовується при проведенні митного оформлення вантажів у митниці призначення посадовими особами Держмитслужби у межах їх компетенції як довідкова у порядку, що визначається Держмитслужбою.

Контроль за ввезенням на митну територію України лікарських засобів здійснюється також Державною інспекцією з контролю якості лікарських засобів.

Питання ввезення на територію України незареєстрованих лікарських засобів визначено Порядком ввезення на територію України незареєстрованих лікарських засобів, затвердженим наказом Міністерства охорони здоров'я України від 15.05.1997 №143, зареєстрованим у Міністерстві юстиції України 11.06.1997 за №215/2019.

Незареєстровані лікарські засоби можуть ввозитись на митну територію України для:

- проведення доклінічних досліджень і клінічних випробувань;
- реєстрації лікарських засобів в Україні (зразки препаратів у лікарських формах);
- експонування на виставках, ярмарках, конференціях тощо без права реалізації;
- індивідуального використання громадянами.

Дозвіл на ввезення на митну територію України незареєстрованих лікарських засобів видає Міністерство охорони здоров'я України.

Наказом Міністерства охорони здоров'я України «Про Порядок державної реєстрації виробів медичного призначення в Україні» від 26.09.2000 № 229, зареєстрованим у Міністерстві юстиції України 17.01.2001 за № 35/5226, встановлено обов'язковість державної реєстрації виробів медичного призначення, що ввозяться на територію України.

Вироби медичного призначення — вироби медичної техніки, матеріали, медичні вироби, обладнання тощо, які застосовуються в медичній практиці для попередження захворювань; діагностики захворювань; моніторингу, контролю та дослідження морфофункціонального стану організму; лікування, повного або часткового усунення проявів хвороби, заміни чи зміни анатомічного або фізіологічного стану ушкодженого організму або його функцій тощо.

Підтвердженням реєстрації є Свідоцтво про державну реєстрацію виробу медичного призначення, яке є документом, що надає право для його реалізації та використання в Україні.

4. Санітарний контроль

Відповідно до Закону України «Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення» підприємства, установи, організації та громадяни можуть ввозити з-за кордону сировину, продукцію (вироби, обладнання, технологічні лінії тощо) і реалізовувати чи використовувати їх в Україні лише за наявності даних щодо безпеки для здоров'я населення.

Перелік та зміст цих даних встановлюється головним державним санітарним лікарем України.

У разі відсутності зазначених даних ввезення, реалізація та використання продукції закордонного виробництва дозволяється лише після отримання позитивного висновку державної санітарно-епідеміологічної експертизи.

Питання проведення експертизи визначено Тимчасовим порядком проведення державної санітарно-гігієнічної експертизи, затвердженим наказом Міністерства охорони здоров'я України від 09.10.2000 №247, зареєстрованим у Міністерстві юстиції України 10.01.2001 за №4/5195.

Державна санітарно-епідеміологічна експертиза — невід'ємна складова частина державного санітарно-епідеміологічного нагляду, що полягає у комплексному вивченні об'єктів експертизи та пов'язаних з ними небезпечних факторів на відповідність вимогам санітарних норм, оцінці можливого негативного впливу об'єктів експертизи на здоров'я населення шляхом досліджень, у ході яких встановлюються критерії безпеки та умови використання об'єктів експертизи.

Виконавцями державної санітарно-епідеміологічної експертизи є експертні підрозділи закладів (установ) Державної санітарно-епідеміологічної служби України, а в особливо складних випад-

ках (відсутність відповідних санітарних норм, вимог стосовно об'єкта експертизи — критеріїв безпеки, умов використання, гігієнічних та епідеміологічних регламентів тощо, імпортна продукція, продукція спеціального призначення або виготовлена без нормативних документів, затверджених згідно з чинним законодавством України, об'єкти, дослідження яких потребує спеціальних методів тощо) експертиза проводиться комісіями, які утворюються головним державним санітарним лікарем з числа провідних науковців, які працюють у відповідній галузі медицини.

Заявниками державної санітарно-епідеміологічної експертизи є власники об'єкта експертизи або уповноважені ними особи.

Власник об'єкта експертизи — фізична або юридична особа — зобов'язана відшкодувати всі пов'язані з проведенням державної санітарно-епідеміологічної експертизи витрати та виконувати вимоги експертизи щодо об'єкта експертизи.

Експертиза об'єктів, на які є санітарні норми або нормативні документи, що затверджені згідно із чинним законодавством України, проводиться експертними підрозділами закладів (установ) Державної санітарно-епідеміологічної служби України.

Експертиза об'єктів, на які відсутні санітарні норми, затверджені нормативні документи та в інших особливо складних випадках проводиться комісіями, які утворені головним державним санітарним лікарем.

Експертиза включає такі етапи:

- звернення заявника до Головного санітарно-епідеміологічного управління Міністерства охорони здоров'я України або до закладів Державної санітарно-епідеміологічної служби України;
- здійснення вимірювань, досліджень об'єктів, наукового обґрунтування відповідних вимог щодо об'єкта експертизи (критеріїв безпеки та умов використання тощо) та оформлення звіту;
- проведення експертизи та оформлення її результатів у вигляді протоколу і висновку;
- затвердження висновку експертизи та внесення його до реєстру висновків експертизи.

Для проведення експертизи заявник подає:

- до закладу Державної санітарно-епідеміологічної служби України, у сфері державного санітарно-епідеміологічного нагляду якого знаходиться заявник, заяву за формою та отримує направлення відповідного головного державного санітарного лікаря до експертного підрозділу цього закладу;

- до Головного санітарно-епідеміологічного управління МОЗ України заяву та отримує направлення головного державного санітарного лікаря України або його заступника на експертизу до відповідної комісії та виконавця робіт.

Експертному підрозділу, комісії, виконавцеві робіт заявник подає направлення, копію заяви, матеріали, документи (один примірник у вигляді оригіналу або копії, завірений печаткою заявника, з перекладом на українську мову в акредитованій на це установі), зразки, які потрібні для проведення експертизи.

Термін виконання експертизи становить 30 діб від дати надходження передбачених Порядком документів до виконавців експертизи. У цей термін не входить час, протягом якого об'єкт перебуває на додаткових дослідженнях, та час, що необхідний заявникові для усунення зауважень. Про необхідність додаткових досліджень виконавець повідомляє заявника письмово. Лист є підставою для подовження терміну проведення експертизи.

Акт обстеження об'єкта, результати дослідження, випробування, вимірювання, наукове обґрунтування відповідних критеріїв безпеки та умов використання об'єкта експертизи, відповідних правил, регламентів тощо, оформлюються окремими звітами. Звіти разом з проектом висновку подаються виконавцем робіт до експертного підрозділу або комісії.

Експертний підрозділ або комісія на підставі отриманих документів проводять державну санітарно-епідеміологічну експертизу, про що складають протокол експертизи, готують висновок державної санітарно-епідеміологічної експертизи у двох примірниках. На кожен об'єкт експертизи готується окремий висновок. Висновок на продукцію готується із застосуванням відповідних кодів. Підготовлений висновок і протокол експертизи, підписані керівником експертного підрозділу або комісії, передаються головному державному санітарному лікарю на затвердження.

Висновок у двох примірниках затверджує власним підписом та печаткою головний державний санітарний лікар або вповноважений ним заступник на підставі протоколу експертизи.

Після затвердження висновок уноситься до реєстру і йому присвоюється відповідний номер. Висновок уважається дійсним тільки за наявності номера реєстрації в реєстрі.

Перший примірник висновку видається заявнику після затвердження і внесення до реєстру.

Висновок експертизи є чинним протягом терміну дії нормативного документа, прийнятого в установленому порядку на цей

об'єкт експертизи (продукцію). Для продукції імпортного виробництва, на яку відсутні нормативні документи, висновок видається відповідно до терміну дії контракту між закордонним контрагентом та імпортером, але не більше ніж на п'ять років.

До товарів, продукції, сировини, що імпортуються в Україну, застосовуються вимоги щодо їх безпеки для здоров'я і життя людини, а також до процедур контролю, експертиз, надання дозволів, встановлення санітарно-епідеміологічних нормативів, регламентів аналогічно тим вимогам, що застосовуються до відповідних товарів, продукції, сировини, які вироблені в Україні.

5. Фітосанітарний контроль

Відповідно до Закону України «Про карантин рослин» фітосанітарному контролю підлягають усі підкарантинні матеріали та об'єкти, що перетинають державний кордон України та межі особливих карантинних зон.

Підкарантинні матеріали та об'єкти — будь-які матеріали та об'єкти, які можуть сприяти поширенню або за допомогою яких можуть поширюватися карантинні об'єкти (шкідники, збудники хвороби рослин чи бур'яни, які відсутні або обмежено поширені на території України, але які можуть завдати значної шкоди рослинам або рослинній продукції). Перелік підкарантинних матеріалів та об'єктів визначено Статутом Державної служби з карантину рослин, затвердженим Постановою Кабінету Міністрів України № 892 від 28.10.1993.

Загальні правові, організаційні та фінансово-економічні основи фітосанітарного контролю на державному кордоні України визначені Правилами фітосанітарного контролю на державному кордоні України, затвердженими наказом Головної державної інспекції з карантину рослин Мінсільгоспспроду України від 25.09.1996 №72, зареєстрованим у Міністерстві юстиції України 27.12.1996 за №754/1779.

Відповідно до Правил фітосанітарний контроль на державному кордоні (зовнішній карантин рослин) — система заходів, спрямована на охорону території України від проникнення з-за кордону карантинних та інших небезпечних шкідників, хвороб рослин і бур'янів (карантинні об'єкти), що можуть завдавати значних збитків народному господарству. Фітосанітарний контроль по-

ширюється на всі підкарантинні матеріали та об'єкти, транспортні засоби, що надходять в Україну.

Установи, які здійснюють імпорт, при укладанні торгових угод та контрактів на ввезення підкарантинних матеріалів повинні передбачати фітосанітарні вимоги, що встановлює Укрголовдержкарantin, а також забезпечувати суворе дотримання експортерами чинних умов.

Ввезення в Україну підкарантинних матеріалів провадиться за наявності:

- фітосанітарного сертифіката, що видається державними органами з карантину і захисту рослин країни-експортера;
- карантинного дозволу на імпорт, що видається Головною державною інспекцією з карантину рослин України.

Для отримання карантинного дозволу на імпорт (транзит), імпортуючі установи повинні не пізніше ніж за 5 діб до початку ввезення або здійснення транзиту подати до Головної державної інспекції з карантину рослин України заявку на оформлення карантинного дозволу на імпорт чи транзит.

До заявки додаються підтвердження про оплату (платіжне доручення, квитанція поштового переказу, ордер Ощадбанку України), копія контракту.

При ввезенні насіннєвого і садивного матеріалу необхідно мати згоду Мінсільгоспроду і погодження Державної комісії України з випробування та охорони сортів рослин (згідно з Положенням про порядок ввезення в Україну і вивезення з України насіння і садивного матеріалу культурних та природних рослин).

Критерії, за якими може бути відмовлено в наданні карантинного дозволу:

- порушення карантинних вимог при здійсненні попередніх ввезень;
- матеріал надходить з країни поширення об'єктів, що є карантинними для України;
- ввезення не збігається із термінами, коли це можна робити, та географічним розташуванням місць використання, що узгайовано в карантинному дозволі;
- неможливо провести знезараження або переробку матеріалу, що заражений;
- відсутня можливість розміщення насіннєвого або садивного матеріалу на карантинну перевірку;
- сорти або гібриди насіннєвого та садивного матеріалу не пройшли випробування Державної комісії України з випробування та охорони сортів рослин;

- відсутня згода Мінсільгосппроду України.

Вивезення підкарантинних матеріалів (за винятком тих, які підлягають знищенню) за межі територій прикордонних пунктів всередину країни дозволено тільки при наявності карантинного дозволу і карантинного сертифіката, який видається на кожну транспортну одиницю у чотирьох примірниках: перший і другий — віддаються вантажовласнику, третій — надсилається в Держінспекцію з карантину рослин за місцем використання вантажу, четвертий — зберігається на пункті як документ суворої звітності.

У разі надходження з-за кордону підкарантинних матеріалів, які підлягають переадресуванню, кожний окремий випадок переадресування здійснюється за узгодженням з Укрголовдержкарантином згідно з рекомендаціями державного інспектора прикордонного пункту з карантину рослин.

Підкарантинні матеріали, які вивозяться за межі України, повинні відповідати умовам, що передбачені відповідними міжнародними договорами, учасниками яких є Україна, контрактами і карантинними дозволами імпортуючої сторони.

Вивезення підкарантинних матеріалів за межі України проводиться на основі фітосанітарного догляду у супроводі фітосанітарного сертифіката на експорт, форма якого встановлена міжнародною Конвенцією ЄОЗРy, що завіряється трикутним штампом і видається на кожну транспортну одиницю.

Для одержання фітосанітарного сертифіката на експорт вантажовласник повинен підготувати партію вантажу згідно з умовами, які виставляє імпортер, і не пізніше ніж за 30 діб до відправлення підкарантинного матеріалу подати до держінспекції з карантину рослин за місцем вирощування або відвантаження матеріалів заяву на оформлення карантинного (фітосанітарного) сертифіката і копію контракту.

Вантаж доглядається не раніше ніж за 5 днів до відвантаження на експорт.

Фітосанітарний сертифікат на експорт повинен засвідчувати, що підкарантинні матеріали є вільними від карантинних об'єктів, передбачених відповідними міжнародними договорами, учасником яких є Україна, і додатковими вимогами імпортера.

Митне оформлення вантажів проводиться лише після здійснення фітосанітарного контролю.

6. Ветеринарний контроль

Відповідно до Закону України «Про ветеринарну медицину» державний ветеринарно-санітарний контроль — перевірка лікарями державних органів ветеринарної медицини додержання ветеринарно-санітарних вимог, встановлених законодавством, у процесі виробництва, заготівлі, зберігання, транспортування, реалізації, у тому числі експорту, імпорту, продукції тваринного, а на ринках і рослинного походження, ветеринарних лікарських засобів, готових кормів, кормових добавок та засобів ветеринарної медицини, а також під час будівництва, реконструкції, модернізації та введення в експлуатацію підприємств чи окремих потужностей з виробництва, зберігання, реалізації продукції тваринного походження та ветеринарних препаратів.

Державний ветеринарно-санітарний контроль та нагляд на державному кордоні та транспорті є обов'язковими у разі здійснення експорту, імпорту і транзитного перевезення об'єктів державного ветеринарно-санітарного контролю та нагляду усіма видами транспорту.

Державний ветеринарно-санітарний контроль на державному кордоні та транспорті здійснюється за наявності оригіналів документів, виданих Державною ветеринарною службою країни-відправника, з урахуванням її епізоотичного стану та за умови виконання ветеринарних вимог України щодо імпорту вантажів.

Митне оформлення об'єктів державного ветеринарно-санітарного контролю та нагляду, що надійшли за імпортом, здійснюється після проведення їх ветеринарно-санітарної експертизи державною лабораторією ветеринарної медицини за місцем призначення вантажів.

Ввезення громадянами України, іноземцями та особами без громадянства на територію України продукції тваринного походження для власного споживання забороняється.

У разі експорту об'єктів державного ветеринарно-санітарного контролю та нагляду ветеринарне свідоцтво, що використовується для здійснення контролю в межах території України, підлягає обміну на ветеринарний або санітарний сертифікат встановленого зразка після здійснення державного ветеринарно-санітарного контролю.

У разі транзиту об'єктів державного ветеринарно-санітарного контролю та нагляду їх оформлення у пунктах пропуску на державному кордоні здійснюється за наявності ветеринарного сертифіката країни-експортера та інших супровідних документів пі-

сля огляду транспортних засобів, а у разі необхідності — і вантажу, та з урахуванням епізоотичного стану країни-експортера.

Питання оформлення та видачі ветеринарних документів визначені Правилами видачі ветеринарних документів на вантажі, що підлягають обов'язковому ветеринарному контролю, затвердженими наказом Головного державного інспектора ветеринарної медицини України від 07.08.1997 №27, зареєстрованим у Міністерстві юстиції України 20.08.1997 за № 326/2130.

Відповідно до Правил вантажі супроводжуються ветеринарними документами (ветеринарними свідоцтвами, ветеринарними сертифікатами, довідками) встановленого зразка, що видаються установами ветеринарної медицини на місцях.

Ветеринарні свідоцтва чинні на території всієї країни і є разові. При експортуванні вантажів до інших країн на прикордонних пунктах державного ветеринарного контролю ветеринарні свідоцтва обмінюються на ветеринарні сертифікати.

Ветеринарні свідоцтва та ветеринарні сертифікати, написані чорнилом різного кольору або неоднаковим почерком (крім підпису), а також такі, що мають виправлення, не мають підпису та печатки, у тому числі й дати їх видачі, вважаються недійсними.

Бланки ветеринарних свідоцтв та ветеринарних сертифікатів, а також заповнені їхні корінці підлягають зберіганню нарівні з документами суворого обліку.

Право видачі ветеринарних сертифікатів надається організаційним структурам регіональних служб державного ветеринарного контролю на кордоні і транспорті.

7. Ліцензування зовнішньоекономічних операцій

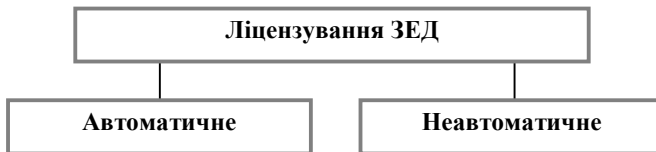
Згідно з Законом України «Про зовнішньоекономічну діяльність» ліцензія експортна (імпортна) — належним чином оформлене право на експорт (імпорт) протягом встановленого строку певних товарів або валютних коштів з метою інвестицій та кредитування; квота експортна (імпортна) — граничний обсяг певної категорії товарів, який дозволено експортувати з території України (імпортувати на територію України) протягом встановленого строку та який визначається у натуральних чи вартісних одиницях.

Ліцензування зовнішньоекономічних операцій визначається як комплекс дій органу виконавчої влади з надання дозволу на здійснення суб'єктом зовнішньоекономічної діяльності експорту (імпорту) товарів. Ліцензування експорту (імпорту) товарів здійс-

снюється у формі автоматичного або неавтоматичного ліцензування.

Автоматичне ліцензування визначається як комплекс дій органу виконавчої влади з надання суб'єкту зовнішньоекономічної діяльності дозволу на здійснення протягом визначеного періоду експорту (імпорту) товарів, щодо яких не встановлюються квоти (кількісні або інші обмеження). Автоматичне ліцензування експорту (імпорту) як адміністративна процедура з оформлення та видачі ліцензії не справляє обмежувального впливу на товари, експорт (імпорт) яких підлягає ліцензуванню.

Неавтоматичне ліцензування визначається як комплекс дій органу виконавчої влади з надання суб'єкту зовнішньоекономічної діяльності дозволу на здійснення протягом визначеного періоду експорту (імпорту) товарів, щодо яких встановлюються певні квоти (кількісні або інші обмеження). Неавтоматичне ліцензування експорту (імпорту) як адміністративна процедура з оформлення та видачі ліцензії використовується в разі встановлення квот (кількісних або інших обмежень) на експорт (імпорт) товарів.

Ліцензування експорту товарів запроваджується в Україні в разі:

- значного порушення рівноваги щодо певних товарів на внутрішньому ринку, особливо сільськогосподарської продукції, продуктів рибальства, продукції харчової промисловості та промислових товарів широкого вжитку, першої необхідності або інших товарів, що мають вагомe значення для життєдіяльності в Україні;
- необхідності забезпечення захисту життя, здоров'я людини, тварин або рослин, навколишнього природного середовища, громадської моралі, національного багатства художнього, історичного чи археологічного значення або захисту прав інтелектуальної власності, а також відповідно до вимог державної безпеки;
- експорту дорогоцінних металів, крім банківських металів;
- необхідності застосування заходів захисту вітчизняного товаровиробника;

- необхідності забезпечення захисту патентів, торгових марок та авторських прав;
- необхідності забезпечення виконання міжнародних договорів України.

Ліцензування імпорту товарів запроваджується в Україні в разі:

- різкого погіршення стану платіжного балансу та зовнішніх платежів (якщо інші заходи є неефективними);
- різкого скорочення або мінімального розміру золотовалютних резервів;
- необхідності забезпечення захисту життя, здоров'я людини, тварин або рослин, навколишнього природного середовища, громадської моралі, національного багатства художнього, історичного чи археологічного значення або захисту прав інтелектуальної власності, а також відповідно до вимог державної безпеки;
- імпорту дорогоцінних металів, крім банківських металів;
- необхідності застосування заходів захисту вітчизняного товаровиробника;
- необхідності забезпечення захисту патентів, торгових марок та авторських прав;
- необхідності забезпечення виконання міжнародних договорів України.

Рішення про застосування режиму ліцензування експорту (імпорту) товарів, у тому числі встановлення квот (кількісних або інших обмежень), приймається Кабінетом Міністрів України за поданням центрального органу виконавчої влади з питань економічної політики з визначенням списку конкретних товарів, експорт (імпорт) яких підпадає під режим ліцензування, періоду дії цього режиму та кількісних або інших обмежень щодо кожного товару.

У разі застосування антидемпінгових, компенсаційних або спеціальних заходів щодо захисту вітчизняного товаровиробника рішення про запровадження режиму ліцензування приймається Міжвідомчою комісією з міжнародної торгівлі згідно із законодавством.

Стосовно кожного виду товару може встановлюватися лише один вид ліцензії.

Ліцензії видаються центральним органом виконавчої влади з питань економічної політики, а також у межах наданих ним повноважень — відповідним республіканським органом Автономної Республіки Крим, структурним підрозділом обласної, Київської і Севастопольської міських державних адміністрацій.

Ліцензії видаються на підставі заявок суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності, що подаються за формою, встановленою центральним органом виконавчої влади з питань економічної політики.

Для одержання ліцензії заявники звертаються, як правило, до одного органу виконавчої влади. У разі необхідності в одержанні погодження можливе звернення до кількох органів виконавчої влади, але не більше ніж до трьох.

Розгляд заявок на одержання ліцензій може здійснюватися в порядку їх надходження, який визначається за датами реєстрації заявок, або одночасно після закінчення оголошеного строку їх приймання.

У заявці на одержання ліцензії зазначаються такі дані: повне найменування суб'єкта зовнішньоекономічної діяльності, прізвище та ім'я його керівника, найменування та код товару (товарів) згідно з Українською класифікацією товарів зовнішньоекономічної діяльності (УКТ ЗЕД), найменування виробника, споживача товару (товарів), код та назва країни (країн) походження і призначення — у разі експорту, код та назва країни (країн) походження і відправлення — у разі імпорту, строк дії ліцензії, кількість та вартість товару (товарів), код і назва митниці, повне найменування та адреса продавця і покупця, вид угоди, валюта платежу, основна та додаткова одиниці виміру і ціна товару (товарів), погодження з органами виконавчої влади (у разі необхідності), особливі умови ліцензії.

При поданні заявки можуть вимагатися документи та інформація, які вважаються необхідними для підтвердження даних, зазначених у заявці та зовнішньоекономічному договорі (контракті).

Заявка не може бути відхилена в разі допущення незначних помилок у документах, які подаються для одержання ліцензії, якщо вони не змінюють основних даних, що містяться в заявці. Основними вважаються дані, передбачені умовами зовнішньоекономічного договору (контракту).

У разі запровадження режиму автоматичного ліцензування заявка на одержання ліцензії та інші необхідні документи можуть подаватися в будь-який робочий день до митного оформлення товарів. Строк видачі ліцензії не повинен перевищувати 10 робочих днів від дати одержання заявки та інших необхідних документів, що відповідають установленим вимогам.

У разі запровадження режиму неавтоматичного ліцензування:

- строк розгляду заявок не повинен перевищувати 30 днів від дати одержання заявки, якщо вони розглядаються в порядку їх

надходження, та не більше 60 днів починаючи від дати закінчення оголошеного строку приймання заявок, якщо всі вони розглядаються одночасно;

- ліцензія видається на підставі заявки в межах квоти із зазначенням строку дії ліцензії;

- якщо на момент подання заявки (у разі застосування процедури розгляду в порядку надходження) встановлені квоти (кількісні або інші обмеження) вичерпано, така заявка не розглядається. Про факт вичерпання квот (кількісних або інших обмежень) суб'єкт зовнішньоекономічної діяльності, який подав відповідну заявку, повідомляється письмово протягом семи робочих днів від дати її одержання;

- рішення про видачу ліцензії приймається з урахуванням даних щодо використання раніше одержаних ліцензій за умови додержання суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності вимог законодавства про захист економічної конкуренції.

Ліцензія видається, якщо заявку та інші подані документи оформлено з додержанням вимог, установлених законодавством.

Рішення про відмову у видачі ліцензії повинне бути вмотивованим, прийнятим у строки, встановлені для розгляду заявок, і надсилається (видається) заявникові в письмовій формі.

У разі відмови у видачі ліцензії заявник має право на оскарження рішення згідно із законодавством.

За видачу ліцензії справляється збір, розмір якого встановлюється Кабінетом Міністрів України з урахуванням фактичних витрат, пов'язаних із застосуванням процедури ліцензування.

Митне оформлення товарів здійснюється за умови подання митному органу оригіналу ліцензії, яку одержав суб'єкт зовнішньоекономічної діяльності.

Копія ліцензії додається до вантажної митної декларації під час декларування товарів, експорт (імпорт) яких підпадає під режим ліцензування, і є однією з підстав для пропуску таких товарів через митний кордон України.

Центральний орган виконавчої влади з питань економічної політики щомісяця інформує центральний орган виконавчої влади в галузі митної справи про видані ліцензії на експорт (імпорт) товарів, що підпадають під режим ліцензування.

Центральний орган виконавчої влади в галузі митної справи щомісяця подає центральному органу виконавчої влади з питань

економічної політики інформацію про обсяги експорту (імпорту) товарів за виданими ліцензіями.

Ліцензування товарообмінних (бартерних) операцій здійснюється в тому разі, якщо предметом цих операцій є товари, експорт (імпорт) яких підпадає під режим ліцензування.

Ліцензування експорту (імпорту) дисків для лазерних систем зчитування, матриць, обладнання та сировини для їх виробництва здійснюється з урахуванням вимог законодавства з питань виробництва, експорту (імпорту) дисків для лазерних систем зчитування відповідно до процедури видачі ліцензій, встановленої цією статтею.

Режим ліцензування не поширюється на експорт та реалізацію компенсаційної і прибуткової продукції, одержаної інвестором у власність на умовах угоди про розподіл продукції, укладеної відповідно до вимог Закону України «Про угоди про розподіл продукції». Запровадження будь-яких обмежень щодо експорту та реалізації такої продукції, у тому числі кількісних, не допускається, якщо інше не передбачено угодою про розподіл продукції.

Перелік товарів, експорт (імпорт) яких підпадає під режим ліцензування, інформація про строк дії ліцензій та внесення будь-яких змін до них, порядок подання та розгляду заявок опубліковуються в офіційних друкованих виданнях України з повідомленням відповідного комітету Світової організації торгівлі (СОТ) протягом 60 днів з дня опублікування та наданням копій цих публікацій.

У разі якщо квота розподіляється серед країн-постачальників, інформація про розподіл квоти підлягає опублікуванню з повідомленням про це інших країн, заінтересованих у постачанні в Україну певних товарів.

Офіційне опублікування здійснюється у строк не пізніше дати запровадження режиму ліцензування.

На запит заінтересованої держави — члена СОТ повинна надаватися відповідна інформація щодо:

- а) порядку застосування обмежень;
- б) кількості виданих за певний період ліцензій із зазначенням у разі необхідності обсягу та (або) вартості товарів;
- с) розподілу ліцензій серед країн-постачальників;
- д) статистичних даних про обсяги та (або) вартість товарів.

8. Облік (реєстрація) окремих видів зовнішньоекономічних договорів (контрактів)

Облік (реєстрацію) окремих видів зовнішньоекономічних договорів (контрактів) запроваджено Указом Президента України «Про облік окремих видів зовнішньоекономічних договорів (контрактів) в Україні» № 659/94 від 07.11.1994.

Відповідно до Указу обліку (реєстрації) підлягають окремі види зовнішньоекономічних договорів (контрактів), які укладені суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності України всіх форм власності та предметом яких є:

- товари, відносини з реекспорту яких регулюються чинним законодавством України та міжнародними договорами України;
- товари походженням з України, щодо яких міжнародними договорами України передбачено добровільні обмеження експорту з метою запобігання демпінгу;
- товари походженням з України, щодо яких здійснюються антидемпінгові процедури;
- товари походженням з України, імпорт яких до інших держав квотується, контингентується, ліцензується відповідно до законодавства цих держав або нормативних актів економічних угруповань, митних союзів;
- товари походженням з України, експорт яких здійснюється у рамках бартерних (товарообмінних) операцій чи операцій із зусстрічною торгівлею.

Переліки товарів визначаються Міністерством економіки та з питань європейської інтеграції України. Відповідно наказом Міністерства економіки та з питань європейської інтеграції від 11.07.2002 № 207, зареєстрованим у Міністерстві юстиції України 16.07.2002 за № 586/6874, затверджено Перелік товарів, експорт яких здійснюється за умови реєстрації зовнішньоекономічних договорів (контрактів).

Реєстрацію зовнішньоекономічних договорів (контрактів) здійснює Міністерство економіки та з питань європейської інтеграції України та уповноважені ним органи. Облік зовнішньоекономічних договорів (контрактів) здійснює Міністерство економіки та з питань європейської інтеграції України.

Митне оформлення зазначених товарів здійснюється лише за наявності картки реєстрації-обліку зовнішньоекономічного договору (контракту).

Питання здійснення обліку (реєстрації) детально визначено Порядком здійснення обліку (реєстрації) зовнішньоекономічних договорів (контрактів), затвердженим наказом Міністерства економіки та з питань європейської інтеграції України від 29.06.2000 №136, зареєстрованим у Міністерстві юстиції України 17.07.2000 за № 420/4641.

Для обліку (реєстрації) зовнішньоекономічних договорів (контрактів) подаються такі документи:

- заява в довільній формі на офіційному бланку суб'єкта зовнішньоекономічної діяльності — заявника за підписом його керівника;
- інформаційна картка зовнішньоекономічного контракту установленої форми, заповнена й оформлена згідно з вимогами Порядку;
- оригінал зовнішньоекономічного договору (контракту) з усіма чинними на дату подання додатками, специфікаціями, додатковими угодами та іншими документами, які є частинами контракту, та його копія, завірена в установленому порядку керівником суб'єкта зовнішньоекономічної діяльності (якщо зовнішньоекономічний договір (контракт) підписаний фізичною особою, його копія засвідчується в установленому порядку);
- копія свідоцтва про державну реєстрацію, завірена керівником суб'єкта зовнішньоекономічної діяльності;
- копія витягу з торговельного, банківського чи судового реєстру або реєстраційного посвідчення місцевого органу влади іноземної держави про реєстрацію іноземного суб'єкта господарської діяльності, завірена керівником суб'єкта зовнішньоекономічної діяльності України (подається тільки в разі попередньої поставки товару);
- документ про оплату послуг за реєстрацію зовнішньоекономічного договору (контракту).

Датою подання документів на реєстрацію контрактів вважається день реєстрації заяви в Міністерстві економіки та з питань європейської інтеграції України, що підтверджується відповідним записом у журналі реєстрації.

Підтвердженням реєстрації зовнішньоекономічного договору (контракту) є картка реєстрації-обліку контракту установленої форми.

Розгляд контрактів, їх облік (реєстрація), оформлення та видача карток реєстрації-обліку контракту здійснюється у строк, не більший десяти робочих днів з дати подання документів.

Відмова в реєстрації зовнішньоекономічного договору (контракту) допускається лише, якщо:

- подано не всі документи;
- умови зовнішньоекономічного договору (контракту) не відповідають законодавству України;
- до суб'єкта зовнішньоекономічної діяльності України, який звернувся за реєстрацією зовнішньоекономічного договору (контракту), застосовано санкції згідно зі ст. 37 Закону України «Про зовнішньоекономічну діяльність»;
- існує заборона з боку іноземних держав щодо ввезення на їх митну територію відповідних товарів походженням з України;
- вичерпано імпорتنі квоти (контингенти), установлені іноземними державами, митними союзами на ввезення відповідних товарів походженням з України;
- до іноземного контрагента суб'єкта зовнішньоекономічної діяльності України застосовано режим індивідуального ліцензування згідно зі ст.37 Закону України «Про зовнішньоекономічну діяльність»;
- є офіційна інформація щодо порушення суб'єктом зовнішньоекономічної діяльності України або його іноземним контрагентом законодавства України;
- дані контракту не відповідають даним інформаційної картки зовнішньоекономічного контракту.

У разі виявлення при розгляді контракту підстав для відмови в реєстрації заявнику направляється лист з обґрунтуванням мотивів відмови в реєстрації контракту.

Картки реєстрації-обліку зовнішньоекономічного договору (контракту) та оригінал контракту видаються заявникові при пред'явленні ним документа, що засвідчує особу, та доручення на їх отримання.

План семінарського заняття

1.Поняття та види заходів нетарифного регулювання зовнішньоекономічної діяльності.

2.Правове регулювання підтвердження відповідності.

3.Контроль за дотриманням фармакологічних стандартів та вимог.

4.Санітарний контроль.

5.Фітосанітарний контроль.

6.Ветеринарний контроль.

7.Ліцензування зовнішньоекономічних операцій.

8.Облік (реєстрація) окремих видів зовнішньоекономічних договорів (контрактів).

Термінологічний словник

Державна санітарно-епідеміологічна експертиза — невід’ємна складова частина державного санітарно-епідеміологічного нагляду, що полягає у комплексному вивченні об’єктів експертизи та пов’язаних з ними небезпечних факторів на відповідність вимогам санітарних норм, оцінці можливого негативного впливу об’єктів експертизи на здоров’я населення шляхом досліджень, у ході яких встановлюються критерії безпеки та умови використання об’єктів експертизи.

Квота експортна (імпортна) — граничний обсяг певної категорії товарів, який дозволено експортувати з території України (імпортувати на територію України) протягом встановленого строку та який визначається у натуральних чи вартісних одиницях.

Ліцензія експортна (імпортна) — належним чином оформлене право на експорт (імпорт) протягом встановленого строку певних товарів або валютних коштів з метою інвестицій та кредитування.

Підтвердження відповідності — діяльність, наслідком якої є гарантування того, що продукція, системи якості, системи управління якістю, системи управління довкіллям, персонал відповідають встановленим законодавством вимогам.

Сертифікація — процедура, за допомогою якої визнаний в установленому порядку орган документально засвідчує відповідність продукції, систем якості, систем управління якістю, систем управління довкіллям, персоналу встановленим законодавством вимогам.

Фітосанітарний контроль на державному кордоні (зовнішній карантин рослин) — система заходів, спрямована на охорону території України від проникнення з-за кордону карантинних та інших небез-

печних шкідників, хвороб рослин і бур'янів (карантинні об'єкти), що можуть завдавати значні збитки народному господарству України. Фітосанітарний контроль поширюється на всі підкарантинні матеріали та об'єкти, транспортні засоби, що надходять в Україну.

Навчальні завдання

1. Охарактеризувати сутність нетарифного регулювання зовнішньоекономічної діяльності.
2. Визначити поняття та зміст процесу сертифікації.
3. Визначити порядок реєстрації лікарського засобу.
4. Охарактеризувати різницю між автоматичним та неавтоматичним ліцензуванням у зовнішньоекономічних відносинах.
5. Які види зовнішньоекономічних договорів підлягають обліку (реєстрації) та який його порядок?

Завдання для перевірки знань

1. Сертифікат або свідоцтво про визнання іноземного сертифіката видається або визнається:

- а) Державним комітетом України зі стандартизації, метрології та сертифікації або уповноваженим (акредитованим) ним органом;
- б) Міністерством економіки та з питань європейської інтеграції України або уповноваженим (акредитованим) ним органом;
- в) Міністерством закордонних справ України або уповноваженим (акредитованим) ним органом.

2. Лікарський засіб може застосовуватись в Україні протягом:

- а) трьох років з дня його державної реєстрації;
- б) п'яти років з дня його державної реєстрації;
- в) семи років з дня його державної реєстрації.

3. Ввезення в Україну підкарантинних матеріалів проводиться за наявності:

- а) фітосанітарного сертифіката;
- б) санітарного сертифіката;
- в) свідоцтва про державну реєстрацію.

4. Ліцензування експорту (імпорту) товарів здійснюється у формі:

- а) автоматичного ліцензування;

- b) неавтоматичного ліцензування;
- c) полуавтоматичного ліцензування.

5. Обліку (реєстрації) підлягають окремі види зовнішньоекономічних договорів (контрактів), предметом яких є:

- a) товари походженням з України, щодо яких міжнародними договорами України передбачено добровільні обмеження експорту з метою запобігання демпінгу;
- b) медичні вироби;
- c) товари широкого вжитку.

Рекомендовані джерела

Нормативно-правові акти

1. Конституція України від 28.06.1996.
2. Цивільний кодекс України № 435 від 16.01.2003.
3. Господарський кодекс України № 436 від 16.01.2003.
4. Закон України «Про зовнішньоекономічну діяльність» № 959 від 16.04.1991.
5. Закон України «Про підтвердження відповідності» № 2406 від 17.05.2001.
6. Закон України «Про лікарські засоби» № 123/96 від 04.04.1996.
7. Закон України «Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення» № 4004 від 24.02.1994.
8. Закон України «Про карантин рослин» № 3348 від 30.06.1993.
9. Декрет Кабінету Міністрів України «Про стандартизацію і сертифікацію» № 46-93 від 10.05.1993.
10. Указ Президента України «Про облік окремих видів зовнішньоекономічних договорів (контрактів) в Україні» № 659/94 від 07.11.1994.
11. Статут Державної служби з карантину рослин, затверджений Постановою Кабінету Міністрів України № 892 від 28.10.1993.
12. Порядок державної реєстрації (перереєстрації) лікарського засобу, затверджений Постановою Кабінету Міністрів України № 1422 від 13.09.2000.
13. Порядок державної реєстрації (перереєстрації) медичних імунобіологічних препаратів в Україні, затверджений наказом Міністерства охорони здоров'я України від 06.12.2001 № 486, зареєстрованим у Міністерстві юстиції України 28.02.2002 за № 204/6492.
14. Тимчасовий порядок проведення державної санітарно-гігієнічної експертизи, затверджений наказом Міністерства охорони здоров'я України від 09.10.2000 № 247, зареєстрованим у Міністерстві юстиції України 10.01.2001 за № 4/5195.

Література

1. Бахрамов Ю. М., Глухов В. В. Организация внешнеэкономической деятельности. Особенности менеджмента: Учеб. пособие. — СПб.: Лань, 2001. — 448 с.
2. Вершинин А. П. Внешнеэкономическое право: Введение в правовое регулирование внешнеэкономической деятельности. — М.: НОРМА (Изд. группа НОРМА–ИНФРА-М), 2001. — 256 с.
3. Внешнеэкономическая деятельность предприятия: Учеб. для вузов / Под ред. Л. Е. Стровского. — М.: ЮНИТИ, 2001. — 823 с.
4. Данильцев А. В. Международная торговля: инструменты регулирования. — М.: Изд. дом «Деловая литература», 1999. — 302 с.
5. Зыкин Й. С. Внешнеэкономические операции: право и практика. — М., 1994.
6. Зыков Н. И. Внешнеэкономические операции. — М., 1995.
7. Кузнецова Н. В. Регулирование внешнеэкономической деятельности в Украине: Практ. пособие. — К., 1998.
8. Право Европейского Союза: правовое регулирование торгового оборота: Учеб. пособие / Под ред. проф. В. В. Безбаха и др. — М., 1999.
9. Правове регулювання зовнішньоекономічних відносин // Бюл. законодавства і юрид. практики України. — 2001. — №7. — 416 с.
10. Управління зовнішньоекономічною діяльністю: Навч. посіб. / За заг. ред. А. І. Кредісова. — К., 1997.
11. Шмиттгофф К. Экспорт: право и практика международной торговли: Пер. с англ. — М.: Юрид. лит., 1993. — 512 с.

Тема 5. ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНИЙ ДОГОВІР (КОНТРАКТ)

1. *Поняття та ознаки зовнішньоекономічного договору (контракту).*
2. *Правове регулювання зовнішньоекономічного договору (контракту) як різновиду цивільно-правового договору.*
3. *Правове регулювання щодо укладання та форми зовнішньоекономічних договорів (контрактів).*
4. *Право, що застосовується до змісту зовнішньоекономічних договорів (контрактів).*
5. *Правове регулювання структури і змісту зовнішньоекономічних договорів (контрактів). Положення про форму зовнішньоекономічних договорів (контрактів).*

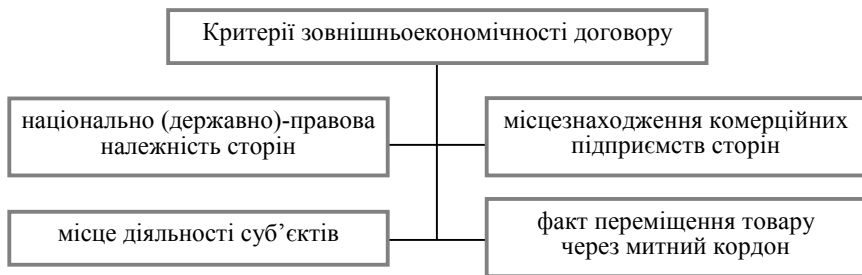
1. Поняття та ознаки зовнішньоекономічного договору

Загальне поняття цивільно-правового *договору* відповідно до ст.626 Цивільного кодексу України від 16.01.2003 визначається як домовленість двох або більше сторін, спрямована на встановлення, зміну або припинення цивільних прав та обов'язків.

Зовнішньоекономічний договір характеризується *загальними* ознаками цивільно-правового договору та *спеціальними* ознаками, пов'язаними з його зовнішньоекономічним характером. Специфіка зовнішньоекономічного контракту головним чином пов'язується з наявністю у структурі відповідних правовідносин так званого *іноземного елемента*, що є поняттям міжнародного приватного права. У загальному випадку юридичне значення може надаватися різним іноземним аспектам елементів зовнішньоекономічних відносин — знаходження об'єкта діяльності за кордоном чи його переміщення через кордон, участь іноземного суб'єкта, знаходження за кордоном комерційного підприємства одного із суб'єктів, здійснення діяльності за кордоном тощо.

Необхідність чітких *критеріїв* або ознак *зовнішньоекономічності* договору зумовлена тим, що статус зовнішньоекономічного договору передбачає особливий правовий режим, зокрема, з погляду митного оформлення, оподаткування, строків розрахунків тощо. Нормативно-правове регулювання зовнішньоекономічних контрактів передбачає цілу низку правил і вимог з боку як національного, так і міжнародного законодавства, недотримання чи невиконання яких може призвести до застосування юридичних санкцій та значних економічних втрат.

Аналіз національного та міжнародного законодавства показує, що *критерії зовнішньоекономічності договору* можуть визначатись через такі ознаки.

Національно-правова належність юридичної особи як поняття міжнародного приватного права ще позначається терміном «**національність**». При цьому термін «національність» застосовується щодо юридичних осіб умовно, в іншому сенсі, аніж щодо фізичних осіб.

Фактично національність визначає, до якої національної правової системи належить ця юридична особа, що виражається через поняття так званого **особистого закону** (статуту) певного утворення (особи), який, у свою чергу, визначає такі правові питання, як обсяг правоздатності, порядок ліквідації юридичної особи, і взагалі визначає питання, чи є те чи інше утворення юридичною особою.

Для визначення національності юридичної особи у міжнародній приватноправовій практиці також застосовується ряд критеріїв, що обумовлено особливостями національних правових традицій.

2. Правове регулювання зовнішньоекономічного договору (контракту) як різновиду цивільно-правового договору

Отже, зовнішньоекономічний контракт як специфічний різновид цивільно-правового договору підлягає регулюванню загальними цивільно-правовими нормами щодо договорів, спеціальними цивільними нормами зовнішньоекономічного законодавства України, відповідними нормами міжнародного законодавства, а також може регулюватись відповідними нормами іноземного законодавства.

В українському законодавстві загальні положення щодо регулювання цивільно-правових договорів визначаються **Цивільним** кодексом України від 16.01.2003, а також **Господарським** кодексом України від 16.01.2003.

Розглядаючи **Цивільний кодекс** України як джерело регулювання зовнішньоекономічного договору як різновиду цивільно-правового, слід враховувати, зокрема, такі положення:

- загальні положення про правочини відповідно до § 1 гл. 16,
- загальні положення про договір відповідно до розд. 2 книги 5 кодексу (гл. 52, 53),
- свобода договору — ст. 627 з урахуванням ст. 6,
- зміст договору відповідно до ст. 628,
- істотні умови договору відповідно до ст. 638,
- форма договору відповідно до ст. 639,
- письмова форма правочину відповідно до ст. 207,
- державна реєстрація правочину відповідно до ст. 210,
- момент укладення договору відповідно до ст. 640,
- місце укладення договору відповідно до ст. 647.

Розглядаючи **Господарський кодекс** України від 16.01.2003 як джерело регулювання зовнішньоекономічного договору як різновиду господарського, слід враховувати, зокрема, такі положення:

- основа для визначення змісту господарських договорів відповідно до ст. 179,
- істотні умови господарських договорів відповідно до ст. 180,
- державна реєстрація зовнішньоекономічних договорів (контрактів) відповідно до ст. 383,
- загальний порядок укладання господарських договорів відповідно до ст. 181.

Особливості правового регулювання зовнішньоекономічного контракту як специфічного різновиду цивільно-правового договору

пов'язуються переважно з такими складовими, як правила визначення застосовуваного права, форма договору, правила укладання та особливості визначення правосуб'єктності сторін договору. Особливі правила регулювання зовнішньоекономічних контрактів встановлюються Господарським кодексом України та Законом України «Про зовнішньоекономічну діяльність», а також нормами Віденської конвенції про договори міжнародної купівлі-продажу товарів.

3. Правове регулювання щодо укладання та форми зовнішньоекономічних договорів

В українському законодавстві загальні правила щодо укладення та форми договорів (контрактів) суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності визначаються ст.6 Закону України «Про зовнішньоекономічну діяльність», а також ст.382 Господарського кодексу України від 16.01.2003, що набирає чинності з 1 січня 2004 р.

Зовнішньоекономічний договір (контракт) складається відповідно до національного законодавства та з урахуванням **міжнародних договорів** України. Суб'єкти зовнішньоекономічної діяльності при складанні тексту зовнішньоекономічного договору (контракту) мають право використовувати відомі **міжнародні звичаї, рекомендації** міжнародних органів та організацій, якщо це не заборонено прямо та у виключній формі Законом України «Про зовнішньоекономічну діяльність» та іншими законами України.

Суб'єкти зовнішньоекономічної діяльності мають право укладати **будь-які види** зовнішньоекономічних договорів (контрактів), крім тих, які прямо та у виключній формі заборонені законами України.

Зовнішньоекономічний договір (контракт) може бути визнано **недійсним** у судовому порядку, якщо він не відповідає вимогам законів України або міжнародних договорів України.

Суб'єкти, які є сторонами зовнішньоекономічного договору (контракту), мають бути **здатними** до укладання договору (контракту) відповідно до Закону України «Про зовнішньоекономічну діяльність» та інших законів України та(або) закону місця укладання договору (контракту).

Для **підписання** зовнішньоекономічного договору (контракту) суб'єкту зовнішньоекономічної діяльності не потрібен дозвіл будь-якого органу державної влади, управління або вище-

стоящої організації, за винятком випадків, передбачених законами України.

Повноваження представника на укладення зовнішньоекономічного договору (контракту) може впливати з доручення, статутних документів, договорів та інших підстав, які не суперечать цьому Закону. Дії, які здійснюються від імені іноземного суб'єкта зовнішньоекономічної діяльності суб'єктом зовнішньоекономічної діяльності України, уповноваженим на це належним чином, вважаються діями цього іноземного суб'єкта зовнішньоекономічної діяльності.

Форма зовнішньоекономічної угоди відповідно до ст.6 Закону України «Про зовнішньоекономічну діяльність» визначається правом **місця** її укладання. При цьому місце укладання договору (контракту) визначається відповідно до законів України. Отже, якщо **місцем** укладання зовнішньоекономічної угоди є Україна, то **форма** такої угоди має відповідати вимогам українського законодавства.

За українським законодавством зовнішньоекономічний договір (контракт) укладається суб'єктом зовнішньоекономічної діяльності або його представником у **простій письмовій формі**, якщо інше не передбачено міжнародним договором України чи законом.

При цьому угода, яку укладено за кордоном, не може бути визнана недійсною внаслідок недодержання **форми**, якщо додержано вимог законів України.

Щодо **форми** угод із **нерухомим майном** діє спеціальне правило. Форма зовнішньоекономічних договорів (контрактів) щодо земельних ділянок, будівель та іншого нерухомого майна, розташованого на території України, визначається законами України.

4. Право, що застосовується до змісту зовнішньоекономічних договорів

Відповідно до ст.6 Закону України «Про зовнішньоекономічну діяльність» **права та обов'язки сторін** зовнішньоекономічної угоди визначаються правом місця її укладання, якщо сторони не погодили інше. Місце укладення угоди визначається законами України.

Відповідно до ст.6 Закону України «Про зовнішньоекономічну діяльність» права та обов'язки сторін зовнішньоекономічних договорів (контрактів) визначаються правом країни, обраної сторо-

нами при укладенні договору (контракту) або в результаті подальшого погодження.

При відсутності погодження між сторонами відносно права, яке має застосовуватись до зовнішньоекономічних договорів (контрактів), застосовується право країни, де заснована, має своє місце проживання або основне місце діяльності сторона, яка є:

- продавцем — у договорі купівлі-продажу;
- наймодавцем — у договорі майнового найму;
- ліцензіаром — у ліцензійному договорі про використання виключних або аналогічних прав;
- охоронцем — у договорі зберігання;
- комітентом (консигнантом) — у договорі комісії (консигнації);
- довірцем — у договорі доручення;
- перевізником — у договорі перевезення;
- експедитором — у договорі транспортно-експедиторського обслуговування;
- страхувачем — у договорі страхування;
- кредитором — у договорі кредитування;
- дарувальником — у договорі дарування;
- поручителем — у договорі поруки;
- заставником — у договорі застави.

5. Правове регулювання структури і змісту зовнішньоекономічних договорів. Положення про форму зовнішньоекономічних договорів (контрактів)

Відповідно до ст.179 Господарського кодексу України від 16.01.2003 Кабінет Міністрів України, уповноважені ним органи виконавчої влади можуть **рекомендувати** суб'єктам господарювання **орієнтовні** умови господарських договорів (**примірні** договори), а у визначених законом випадках — затверджувати **типові** договори.

Правове регулювання структури і змісту (умов) зовнішньоекономічних договорів здійснюється наказом міністерства економіки та з питань європейської інтеграції № 201 від 06.09.2001 «Про затвердження положення про форму зовнішньоекономічних договорів (контрактів)». Положення застосовується при укладанні договорів купівлі-продажу товарів (надання послуг, виконання робіт) та товарообмінних договорів між українськими суб'єктами підприємницької діяльності та іноземними суб'єктами підприєм-

ницької діяльності незалежно від форм власності та видів діяльності.

Всю сукупність умов зовнішньоекономічного договору за цим Положенням можна поділити на дві категорії: **основні** (обов'язкові) та **додаткові** (факультативні).

Положення визначає, що до **умов**, які повинні бути передбачені в договорі (контракті), якщо сторони такого договору (контракту) не погодилися про інше щодо викладення умов договору і така домовленість не позбавляє договір предмета, об'єкта, мети та інших істотних умов, без погодження яких сторонами договір може вважатися таким, що неукладений, або його може бути визнано недійсним внаслідок недодержання форми згідно з чинним законодавством України, відносяться:

- назва, номер договору (контракту), дата та місце його укладення,
- преамбула,
- предмет договору (контракту),
- кількість та якість товару (обсяги виконання робіт, надання послуг),
- базисні умови поставки товарів (приймання-здавання виконаних робіт або послуг),
- ціна та загальна вартість договору (контракту),
- умови платежів,
- умови приймання-здавання товару (робіт, послуг),
- упаковка та маркування,
- форс-мажорні обставини,
- санкції та реклаमाції,
- урегулювання спорів у судовому порядку,
- місцезнаходження (місце проживання), поштові та платіжні реквізити сторін.

Таку категорію умов зовнішньоекономічних договорів можна назвати **основними** (обов'язковими).

За домовленістю сторін у зовнішньоекономічному договорі (контракті) можуть визначатись **додаткові** умови: страхування, гарантії якості, умови залучення субвиконавців договору (контракту), агентів, перевізників, визначення норм навантаження (розвантаження), умови передачі технічної документації на товар, збереження торгових марок, порядок сплати податків, митних зборів, різного роду захисні застереження, з якого моменту договір (контракт) починає діяти, кількість підписаних примірників договору (контракту), можливість та порядок унесення змін до договору (контракту) та ін.

План семінарського заняття

1. Поняття та ознаки зовнішньоекономічного договору (контракту).
2. Правове регулювання зовнішньоекономічного договору (контракту) як різновиду цивільно-правового договору.
3. Правове регулювання щодо укладання та форми зовнішньоекономічних договорів (контрактів).
4. Право, що застосовується до змісту зовнішньоекономічних договорів (контрактів).
5. Правове регулювання структури і змісту зовнішньоекономічних договорів (контрактів). Положення про форму зовнішньоекономічних договорів (контрактів).

Термінологічний словник

Зовнішньоекономічний договір (контракт) — матеріально оформлена угода двох або більше суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності та їх іноземних контрагентів, спрямована на встановлення, зміну або припинення їх взаємних прав та обов'язків у зовнішньоекономічній діяльності.

Міжнародна кооперація — взаємодія двох або більше суб'єктів господарської діяльності, серед яких хоча б один є іноземним, при якій здійснюється спільна розробка або спільне виробництво, спільна реалізація кінцевої продукції та інших товарів на основі спеціалізації у виробництві проміжної продукції (деталей, вузлів, матеріалів, а також устаткування, що використовується у комплексних поставках) або спеціалізації на окремих технологічних стадіях (функціях) науково-дослідних робіт, виробництва та реалізації з координацією відповідних програм господарської діяльності.

Момент здійснення експортного (імпортного) контракту — момент, на який здійснено всі обов'язки за зазначеним контрактом, включаючи оформлення векселів (тратт) або укладення кредитних угод.

Момент здійснення експорту (імпорту) — момент перетину товаром митного кордону України або республік Союзу РСР або переходу права власності на зазначений товар, що експортується чи імпортується, від продавця до покупця.

Моральна шкода — шкода, яку заподіяно особистим немайновим правам суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності та яка призвела або може призвести до збитків, що мають матеріальне вираження.

Переказ валютних коштів за межі України — переказ грошових (валютних) коштів на користь (на рахунок) іноземного суб'єкта господарської діяльності або у банківсько-кредитну установу, що не є суб'єктом господарської діяльності України.

Попередні імпорتنі депозити — внесення суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності на безвідсоткові рахунки у банках, які обслуговують їх на території України, на період від моменту набрання договорами (контрактами), що ними укладаються, юридичної сили до моменту проходження товарами, що поставляються згідно із зазначеними договорами (контрактами), через митний кордон України або передачі товарів іноземними суб'єктами господарської діяльності на території України, грошових коштів у валюті договору (контракту) в сумі, визначеній у встановлених відсотках до вартості відповідного договору (контракту).

Товар — будь-яка продукція, послуги, роботи, права інтелектуальної власності та інші немайнові права, призначені для продажу (оплатної передачі).

Упущена вигода — доход або прибуток, який міг би одержати суб'єкт зовнішньоекономічної діяльності в разі здійснення зовнішньоекономічної операції і який він не одержав внаслідок дії обставин, що не залежать від нього, якщо розмір його передбачуваного доходу або прибутку можна обґрунтувати.

Навчальні завдання

1. Визначити критерії «зовнішньоекономічності» договорів (контрактів) за законодавством України та міжнародно-правовими джерелами.
2. Охарактеризувати критерії визначення національно-державної належності особи.
3. Дати характеристику зовнішньоекономічного договору як різновиду цивільно-правового договору в Україні.
4. Охарактеризувати істотні умови зовнішньоекономічного договору (контракту).
5. Визначити правила щодо укладання та форми зовнішньоекономічного договору (контракту).

6. Правила визначення права, що застосовується до змісту зовнішньоекономічного договору (контракту).

7. Охарактеризувати Положення про форму зовнішньоекономічних договорів в Україні, визначити його місце, роль і значення.

Завдання для перевірки знань

1. У наведеному переліку умов зовнішньоекономічного договору назвіть істотні умови:

- a) базисні умови поставки товарів;
- b) гарантії якості;
- c) упаковка та маркування;
- d) страхування;
- e) форс-мажорні обставини;
- f) умови передачі технічної документації на товар.

2. Моментом здійснення імпорту є:

- a) момент перетину товаром митного кордону України;
- b) момент переходу права власності на товар;
- c) момент перетину товаром митного кордону України або момент переходу права власності на товар.

3. Форма зовнішньоекономічного договору купівлі-продажу об'єкта нерухомості визначається:

- a) правом місця укладення договору;
- b) правом місця знаходження нерухомості;
- c) правом місця знаходження продавця.

4. Зовнішньоекономічний договір повинен бути укладений в:

- a) усній формі;
- b) письмовій формі;
- c) шляхом вчинення конклюдентних дій.

5. До основних способів забезпечення виконання зобов'язань належать:

- a) неустойка;
- b) гарантія;
- c) порука;
- d) застава;
- e) страхування комерційних ризиків;

f) валютне застереження.

Рекомендовані джерела

Нормативно-правові акти

1. Конвенція ООН «Про договори міжнародної купівлі-продажу товарів» від 11.04.1980.
2. Європейська Конвенція про зовнішньоторговельний арбітраж від 21.04.1961.
3. Інкотермс. Офіційні правила тлумачення торговельних термінів Міжнародної Торгової Палати (редакція 2000 року). Видання МТП №560.
4. Уніфіковані правила та звичаї для документарних акредитивів (редакція 1993, публ. МТП № 500).
5. Уніфіковані правила по інкасо (редакція 01.01.1979, публ. МТП № 322).
6. Декрет Кабінету Міністрів України «Про систему валютного регулювання і валютного контролю» № 15-93 від 19.02.1993.
7. Закон України «Про зовнішньоекономічну діяльність» № 959 від 16.04.1991.
8. Закон України «Про міжнародний комерційний арбітраж» №4002-ХІІ від 24.02.1994.
9. Закон України «Про порядок здійснення розрахунків в іноземній валюті» № 185 від 23.09.1994.
10. Наказ Мінекономіки та з питань європейської інтеграції України «Про затвердження Положення про форму зовнішньоекономічних договорів (контрактів)» № 201 від 06.09.2001.
11. Постанова Верховного Суду України «Про застосування та стягнення фінансових санкцій за порушення вимог валютного законодавства» № 17-3-23/01-1146 від 08.04.2002.
12. Постанова Кабінету Міністрів України та Національного банку України «Про типові платіжні умови зовнішньоекономічних договорів (контрактів) та типові форми захисних застережень до зовнішньоекономічних договорів (контрактів), які передбачають розрахунки в іноземній валюті» № 444 від 21.06.1995.
13. Роз'яснення Президії ВГСУ «Про деякі питання практики розгляду справ за участю іноземних підприємств і організацій» № 04-5/608 від 31.05.2002.
14. Указ Президента України «Про застосування Міжнародних правил інтерпретації комерційних термінів» № 567 від 04.10.1994.

15. Указ Президента України «Про заходи щодо впорядкування розрахунків за договорами, що укладають суб'єкти підприємницької діяльності України» № 566 від 04.10.1994.

16. Указ Президента України «Про облік окремих видів зовнішньоекономічних договорів (контрактів) в Україні» № 659 від 07.11.1994.

17. Цивільний кодекс України № 435 від 16.01.2003.

18. Господарський кодекс України № 436 від 16.01.2003.

Література

1. Деловой контракт с зарубежным партнером: Справ. издание. — К., 1993.

2. Комаров В. В. Международный коммерческий арбитраж. — Харьков, 1995.

3. Комментарий МТП к Инкотермс-2000. Толкование и практическое применение. Публикация МТП № 620: Пер. с англ. — М.: Консалтбанк, 2002. — 288 с.

4. Международное частное право: Учеб. пособие / Г. К. Дмитриева, А. С. Довгерт и др. — М., 1993.

5. Нортон А. Т. Справочник по международным коммерческим контрактам: Пер. с англ. — М.: Мир, право, информация, 2001. — 400 с.

6. Основы внешнеэкономических знаний: Словарь-справочник / С. И. Долгов и др. — М., 1990.

7. Применения, комментарии. — М.: ПРИОР, 2002. — 48 с.

8. Покровская В. В. Международные коммерческие операции и их регламентация: Внешнеторговый практикум. — М., 1996.

9. Право Европейского Союза: правовое регулирование торгового оборота: Учеб. пособие / Под ред. проф. В. В. Безбаха и др. — М., 1999.

10. Правове регулювання зовнішньоекономічних відносин // Бюл. законодавства і юрид. практики України. — 2001. — № 7. — 416 с.

11. Розенберг М. Г. Международная купля-продажа товаров: (Комментарий к законодательству и практике разрешения споров). — М.: Юрид. фирма «Контракт», «ИНФРА-М», 2001. — 368 с.

12. Розенберг М. Г. Международная купля-продажа товаров. — М., 1995.

13. Типовой контракт международного франчайзинга МТП. Публикация № 557. — М.: Консалтбанк, 2002. — 168 с.

14. Федияк Г. С. Міжнародне приватне право: Курс вибр. лекцій. — К., 1997.

15. Фолсом Р. Х., Гордон М. У., Спаногл Дж. А. Международные сделки: Краткий курс: Пер. с англ. — М., 1996.

16. Шмиттгофф К. Экспорт: право и практика международной торговли: Пер. с англ. — М.: Юрид. лит., 1993. — 512 с.

Тема 6. ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ОКРЕМИХ УМОВ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНИХ ДОГОВОРІВ (КОНТРАКТІВ)

1. Регулювання умов поставки товарів. Правила Інкотермс.
2. Правове регулювання валютних умов та ціни зовнішньоекономічних договорів (контрактів).
3. Правове регулювання строків розрахунків за зовнішньоекономічними договорами (контрактами).

Методичні вказівки

1. Регулювання умов поставки товарів. Правила Інкотермс

Міжнародні правила тлумачення комерційних термінів Інкотермс є виданням Міжнародної торгової палати (МТП) і не відносяться до типу міжнародно-правових нормативних актів. Проте актами законодавства України фактично встановлюється обов'язкове застосування правил Інкотермс українськими суб'єктами у їхніх зовнішньоекономічних договорах. Такими актами є Указ Президента України №567 від 04.10.1994 «Про застосування Міжнародних правил інтерпретації комерційних термінів», а також Положення про форму зовнішньоекономічних договорів (контрактів), затверджене Наказом Міністерства економіки та з питань європейської інтеграції України № 201 від 06.09.2001. Існує декілька, за роками, редакцій правил Інкотермс. На теперішній час останньою є редакція правил Інкотермс від 2000 р., що набрала чинності з 01.01.2000.

Метою Інкотермс є забезпечення єдиного набору міжнародних правил для тлумачення найбільш уживаних торговельних термінів у зовнішній торгівлі, що дозволяє уникнути чи значно скоротити невизначеності, пов'язані з неодноковим інтерпретацією таких термінів у різних країнах.

Сфера дії Інкотермс обмежується питаннями, пов'язаними з правами та обов'язками сторін саме договору купівлі-продажу і саме стосовно поставки товарів.

З погляду *структури* терміни Інкотермс для полегшення розуміння згруповані в чотири категорії, відмінні між собою по суті, починаючи з терміну, згідно із яким продавець тільки забезпечує покупцю доступ до товару на власних площах продавця («Е»-термін — Ex Works). Далі йде друга група, у межах якої продавець зобов'язаний доставити товар перевізнику, призначеному покупцем («F»-терміни — FCA, FAS і FOB), далі — «С»-терміни, відповідно до яких продавець повинен укласти договір на перевезення, не беручи, проте, на себе ризик втрати чи пошкодження товару або додаткові витрати внаслідок подій, що мають місце після відвантаження та відправлення товару (CFR, CIF, CPT і CIP); і, нарешті, «D»-терміни, за яких продавець має нести всі витрати та ризики, необхідні для доставки товару до місця призначення (DAF, DES, DEQ, DDU, DDP). Класифікація торговельних термінів за групами має такий вигляд.

ІНКОТЕРМС-2000

Група Е — Відправлення:

EXW — Франко-завод (... назва місця).

Група F — Основне перевезення не оплачено:

FCA — Франко-перевізник (... назва місця призначення).

FAS — Франко вздовж борту судна (... назва порту відвантаження).

FOB — Франко-борт (... назва порту відвантаження).

Група С — Основне перевезення оплачено:

CFR — Вартість і фрахт (... назва порту призначення).

CIF — Вартість, страхування та фрахт (... назва порту призначення).

CPT — Фрахт/перевезення оплачені до (... назва місця призначення).

CIP — Фрахт/перевезення та страхування оплачені до (... назва місця призначення).

Група D — Прибуття:

DAF — Поставка до кордону (... назва місця поставки).

DES — Поставка із судна (... назва порту призначення).

DEQ — Поставка з причалу (... назва порту призначення).

DDU — Поставка без сплати мита (... назва місця призначення).

DDP — Поставка зі сплатою мита (... назва місця призначення).

Усі тринадцять термінів правил Інкотермс мають аналогічну *структуру*, в якій відповідні обов'язки сторін зведені в групи під 10 заголовками статей, де кожна стаття з боку продавця «віддзеркалює» статус покупця щодо цього ж питання. Структура одного із термінів, узятото для прикладу, має такий вигляд.

EXW

EX WORKS (...named place) — ФРАНКО-ЗАВОД (... назва місця).

Термін «франко-завод» означає, що продавець вважається таким, що виконав свої зобов'язання щодо поставки, в момент, коли він надав товар у розпорядження покупця на площах свого підприємства чи в іншому названому місці (наприклад, на заводі, фабриці, складі і т. ін.), без здійснення митного очищення товару для експорту та завантаження його на будь-який приймаючий транспортний засіб.

А. Обов'язки продавця.

- A.1. Надання товару відповідно до договору.**
- A.2. Ліцензії, дозволи та інші формальності.**
- A.3. Договори перевезення та страхування.**
- A.4. Поставка.**
- A.5. Перехід ризиків.**
- A.6. Розподіл витрат.**
- A.7. Повідомлення покупцю.**
- A.8. Докази поставки, транспортні документи або еквівалентні електронні повідомлення.**
- A.9. Перевірка — упаковка — маркування.**
- A.10. Інші зобов'язання.**

Б. Обов'язки покупця.

- Б.1. Сплата ціни.**
- Б.2. Ліцензії, дозволи та інші формальності.**
- Б.3. Договори перевезення та страхування.**
- Б.4. Прийняття поставки.**
- Б.5. Перехід ризиків.**
- Б.6. Розподіл витрат.**
- Б.7. Повідомлення продавцю.**
- Б.8. Докази поставки, транспортні документи або еквівалентні електронні повідомлення.**
- Б.9. Огляд товару.**
- Б.10. Інші обов'язки.**

2. Правове регулювання валютних умов та ціни зовнішньоекономічних контрактів

Відповідно до ст.189 Господарського кодексу України ціни у зовнішньоекономічних договорах (контрактах) можуть визначатися в іноземній валюті за згодою сторін.

Порядок організації розрахунків у іноземній валюті відповідно до ст.7 Декрету Кабінету Міністрів України «Про систему валютного регулювання та валютного контролю» передбачає, що у розрахунках між резидентами і нерезидентами в межах торговельного обороту використовується як засіб платежу іноземна валюта. Такі розрахунки здійснюються лише через уповноважені банки. Здійснення розрахунків між резидентами і нерезидентами в межах торговельного обороту у валюті України допускається за умови одержання індивідуальної ліцензії Національного банку України.

Загальні положення щодо регулювання **ціни** визначаються відповідно до ст.632 **Цивільного кодексу** України від 16.01.2003 та гл. 21 **Господарського кодексу** України від 16.01.2003.

Спеціальне регулювання ціни зовнішньоекономічних контрактів передбачено **Указом Президента** України від 10.02.1996 №124 «Про заходи щодо вдосконалення **кон'юнктурно-цінової** політики у сфері зовнішньоекономічної діяльності».

3. Регулювання строків розрахунків за зовнішньоекономічними договорами (контрактами)

Спеціальне регулювання строків розрахунків за зовнішньоекономічними контрактами передбачено Законом України «Про порядок здійснення розрахунків в іноземній валюті».

За загальним правилом, відповідно до ст.1 Закону України «Про порядок здійснення розрахунків в іноземній валюті», виручка резидентів у іноземній валюті підлягає зарахуванню на їхні валютні рахунки в уповноважених банках у терміни виплати заборгованостей, зазначені в контрактах, але не пізніше 90 календарних днів від дати митного оформлення (виписки вивізної вантажної митної декларації) продукції, що експортується, а в разі **експорту** робіт (послуг), прав інтелектуальної власності — з моменту підписання акта або іншого документа, що засвідчує вико-

нання робіт, надання послуг, експорт прав інтелектуальної власності. Перевищення зазначеного терміну потребує індивідуальної ліцензії Національного банку України.

Відповідно до ст.2 Закону України «Про порядок здійснення розрахунків в іноземній валюті» **імпортні** операції, які здійснюються на умовах відстрочення поставки, в разі, коли таке відстрочення перевищує 90 календарних днів з моменту здійснення авансового платежу або виставлення векселя на користь постачальника продукції (робіт, послуг), що імпортується, потребують індивідуальної ліцензії Національного банку України.

Порушення резидентами встановлених Законом термінів відповідно до ст.4 Закону тягне за собою стягнення пені за кожний день прострочення у розмірі 0,3 відсотка суми неодержаної виручки (митної вартості недопоставленої продукції) в іноземній валюті, перерахованої у грошову одиницю України за валютним курсом Національного банку України на день виникнення заборгованості.

Контроль за дотриманням встановленого Законом порядку розрахунків в іноземній валюті здійснюється Державними податковими інспекціями.

План семінарського заняття

1. Регулювання умов поставки товарів. Правила Інкотермс.
2. Правове регулювання валютних умов та ціни зовнішньоекономічних договорів (контрактів).
3. Правове регулювання строків розрахунків за зовнішньоекономічними договорами (контрактами).

Термінологічний словник

Базисна умова поставки — визнане в міжнародній комерційній практиці правило, що застосовується в разі укладення зовнішньоторговельного договору (контракту) та визначає взаємні обов'язки покупця та продавця стосовно поставки товарів, що є об'єктом купівлі-продажу. Сукупність таких правил утворює Правила інтерпретації комерційних термінів Інкотермс.

Індикативна ціна — ціна на товар, яка відповідає ціні, що склалась чи складається на відповідний товар на ринку експорту чи імпорту на момент здійснення імпортової чи експортної операції з урахуванням умов поставки та умов проведення розрахунків, визначених згідно із законодавством.

Інкотермс — збірник міжнародних комерційних термінів та їх тлумачення, укладений на підставі міжнародної торговельної практики.

Термін «Вартість і фрахт» (CFR) означає, що продавець зобов'язаний сплатити витрати і фрахт, необхідні для поставки товару в погоджений порт призначення, однак ризик загибелі або пошкодження товару, а також ризик будь-якого збільшення витрат, викликаних подіями, що відбулися після поставки товару на борт судна, переходить з продавця на покупця в момент переходу товару через поручні судна в порту відвантаження.

Термін «Вартість, страхування і фрахт» (CIF) означає, що продавець має такі ж зобов'язання, як у випадку CFR, але з тим додатком, що він повинен забезпечити морське страхування для усунення ризиків загибелі або пошкодження товару при перевезенні. Продавець укладає договір страхування і сплачує страховий внесок.

Термін «Доставлено, мито сплачене» (DDP) означає, що зобов'язання продавця з поставки вважаються виконаними після того, як він надав товар у погодженому місці країни імпорту. Продавець зобов'язаний нести ризики і витрати, включаючи мита, податки та інші збори, з поставки в це місце товару, очищеного від мита на імпорт. У той час як умова EXW означає мінімальні зобов'язання продавця, умова DDP означає максимальні зобов'язання.

Термін «Перевезення і страхування оплачені до...» (CIP) означає, що продавець має ті ж зобов'язання, як у випадку умови CPT, але додатково він повинен забезпечити страхування вантажу для усунення ризиків покупця у зв'язку із загибеллю або пошкодженням товару при перевезенні. Продавець укладає договір страхування і сплачує страховий внесок. Покупець повинен мати на увазі, що відповідно до умови CIP продавець повинен отримати страховку тільки на мінімальне покриття.

Термін «Перевезення оплачене до...» (CPT) означає, що продавець здійснює поставку товару шляхом його передання перевізнику, призначеному ним самим. Додатково до цього продавець зобов'язаний оплатити витрати перевезення товару до названого місця призначення. Це означає, що покупець бере на себе всі ризики та будь-які інші витрати, що можуть виникнути після здійснення поставки товару у вищезазначений спосіб.

Термін «Поставка без сплати мита» (DDU) означає, що продавець здійснює поставку покупцю товару без проведення його митного очищення для імпорту та без розвантаження з будь-якого прибулого транспортного засобу в названому місці призначення. Продавець повинен

нести витрати і ризики, пов'язані з поставкою туди товару (за винятком мита, податків та інших офіційних зборів, виплачуваних при ввезенні).

Термін «Поставка до кордону» (DAF) означає, що обов'язки продавця вважаються виконаними у момент прибуття товару, очищеного від мита на експорт, у зазначений пункт і місце на кордоні, однак до вступу на «митний кордон» країни, зазначеної в договорі. Термін «кордон» можна використовувати для будь-якого кордону, включаючи країни експорту.

Термін «Поставка з причалу» (DEQ) означає, що зобов'язання продавця з поставки вважається виконаним після того, як він надав товар у розпорядження покупця на набережній (товарній пристані) у погодженому порту призначення й не очищеним від мита на імпорт. Продавець повинен нести всі ризики і витрати, пов'язані з доставкою товару до названого порту призначення та розвантаженням товару на причал (набережну).

Термін «Поставка із судна» (DES) означає, що зобов'язання продавця з поставки вважається виконаним після того, як товар наданий покупцю на борту судна не очищеним від мита на імпорт у погодженому порту призначення. Продавець має нести всі витрати і ризики, пов'язані з доставкою товару в погоджений порт призначення.

Термін «Франко вздовж борту судна» (FAS) означає, що продавець вважається виконуючим свої обов'язки з поставки, коли товар розміщено вздовж борту судна на набережній або на ліхтерах в указаному порту поставки. З цього моменту всі витрати і ризики загибелі або пошкодження товару має нести покупець.

Термін «Франко-борт» (FOB) означає, що зобов'язання щодо поставки вважається виконаним після того, як товар передано через поручні судна в погодженому порту відвантаження. Це означає, що покупець повинен нести всі витрати і ризики загибелі або пошкодження товару від цього моменту.

Термін «Франко-завод» (EXW) означає, що зобов'язання продавця щодо поставки вважається виконаним після того, як він надав покупцеві товар на своєму підприємстві (тобто на заводі, фабриці, складі і тощо).

Термін «Франко-перевізник» (FCA) означає, що зобов'язання продавця щодо поставки вважається виконаним після передачі товару, очищеного від мита на експорт, під відповідальність перевізника, названого покупцем, у погодженому місці або пункті.

Навчальні завдання

1. Визначити місце, роль і значення Міжнародних правил інтерпретації комерційних термінів при укладанні зовнішньоекономічних угод.

2. Проаналізувати та дати характеристику основних відмінностей у правилах тлумачення міжнародних комерційних термінів Інкотермс за редакціями 1990 та 2000 років.

3. Дати порівняльну характеристику комерційних термінів Інкотермс груп Е, С, F, D.

4. Порівняти характеристики комерційних термінів Інкотермс у межах кожної з груп.

5. Визначити загальні положення регулювання валютних умов зовнішньоекономічних контрактів за законодавством України.

6. Визначити загальні положення щодо регулювання ціни зовнішньоекономічних контрактів в Україні.

7. Визначити зміст та призначення поняття індикативних цін у зовнішньоекономічній діяльності.

8. Охарактеризувати цілі та основні положення спеціального регулювання строків розрахунків за зовнішньоекономічними договорами в Україні.

Завдання для перевірки знань

1. Продавець відповідає за перевезення вантажу, але не за його втрату або пошкодження за умовами ІНКОТЕРМС:

- a) групи Е;
- b) групи С;
- c) групи D;
- d) групи F.

2. Виручка від експорту товару в іноземній валюті підлягає зарахуванню на їх валютні рахунки не пізніше:

- a) 90 днів з дати митного оформлення товару;
- b) 180 днів з дати митного оформлення товару;
- c) 90 днів з моменту підписання контракту;
- d) 90 днів з моменту перетину товаром кордону.

3. Пеня за порушення правил проведення розрахунків в іноземній валюті не сплачується у разі прийняття рішення про задоволення позову резидента:

- a) судом;
- b) арбітражним судом;
- c) міжнародним комерційним арбітражним судом при ТПП України;
- d) Міжнародною арбітражною комісією при ТПП України.

4. Форс-мажорні обставини дають підстави для:

- a) невиконання сторонами умов контракту;
- b) перенесення строку виконання зобов'язань за контрактом;
- c) анулювання контракту;
- d) накладення відповідальності на контрагента.

Рекомендовані джерела

Нормативно-правові акти

1. Конвенція ООН «Про договори міжнародної купівлі-продажу товарів» від 11.04.1980.

2. Інкотермс. Офіційні правила тлумачення торговельних термінів Міжнародної Торгової Палати (редакція 2000 року). Видання МТП №560.

3. Декрет Кабінету Міністрів України «Про систему валютного регулювання і валютного контролю» № 15-93 від 19.02.1993.

4. Закон України «Про зовнішньоекономічну діяльність» № 959 від 16.04.1991.

5. Закон України «Про порядок здійснення розрахунків в іноземній валюті» № 185 від 23.09.1994.

6. Наказ Мінекономіки та з питань європейської інтеграції України «Про затвердження Положення про форму зовнішньоекономічних договорів (контрактів)» № 201 від 06.09.2001.

7. Постанова Верховного Суду України «Про застосування та стягнення фінансових санкцій за порушення вимог валютного законодавства» № 17-3-23/01-1146 від 08.04.2002.

8. Постанова Кабінету Міністрів України та Національного банку України «Про типові платіжні умови зовнішньоекономічних договорів (контрактів) та типові форми захисних застережень до зовнішньоекономічних договорів (контрактів), які передбачають розрахунки в іноземній валюті» № 444 від 21.06.1995.

9. Роз'яснення Президії ВГСУ «Про деякі питання практики розгляду справ за участю іноземних підприємств і організацій» № 04-5/608 від 31.05.2002.

10. Указ Президента України «Про застосування Міжнародних правил інтерпретації комерційних термінів» № 567 від 04.10.1994.

11. Указ Президента України «Про заходи щодо вдосконалення кон'юнктурно-цінової політики у сфері зовнішньоекономічної діяльності» № 124 від 10.02.1996.

12. Указ Президента України «Про заходи щодо впорядкування розрахунків за договорами, що укладають суб'єкти підприємницької діяльності України» № 566 від 04.10.1994.

13. Указ Президента України «Про облік окремих видів зовнішньоекономічних договорів (контрактів) в Україні» № 659 від 07.11.1994.

14. Цивільний кодекс України № 435 від 16.01.2003.

15. Господарський кодекс України № 436 від 16.01.2003.

Література

1. Деловой контракт с зарубежным партнером: Справ. издание. — К., 1993.

2. Комментарий МТП к Инкотермс 2000. Толкование и практическое применение. Публикация МТП № 620: Пер. с англ. — М.: Консалт-банк, 2002. — 288 с.

3. *Нортон А. Т.* Справочник по международным коммерческим контрактам: Пер. с англ. — М.: Мир, право, информация, 2001. — 400 с.

4. *Плотников А. Ю.* Базисные условия поставки международных контрактов в Инкотермс-2000. Официальный текст, комментарии. — М.: ЗАО «Изд-во «Экономика», 2002. — 223 с.

5. *Плотников А. Ю.* Инкотермс-2000. Содержание, практика применения, комментарии. — М.: ПРИОР, 2001. — 48 с.

6. *Плотников А. Ю.* Новый Инкотермс-2000. Содержание, практика применения, комментарии. — М.: ПРИОР, 2002. — 48 с.

7. Правове регулювання зовнішньоекономічних відносин // Бюл. законодавства і юрид. практики України. — 2001. — № 7. — 416 с.

8. *Розенберг М. Г.* Международная купля-продажа товаров: (Комментарий к законодательству и практике разрешения споров). — М.: Юрид. фирма «Контракт», «ИНФРА-М», 2001. — 368 с.

9. *Фединяк Г. С.* Міжнародне приватне право: Курс вибр. лекцій. — К., 1997.

10. *Фолсом Р. Х., Гордон М. У., Спаногл Дж. А.* Международные сделки: Краткий курс: Пер. с англ. — М., 1996.

11. *Шмиттгофф К.* Экспорт: право и практика международной торговли: Пер. с англ. — М.: Юрид. лит., 1993. — 512 с.

Тема 7. ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ОКРЕМИХ ВИДІВ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНИХ ДОГОВОРІВ

1. Джерела правового регулювання окремих видів зовнішньоекономічних договорів.
2. Правове регулювання договору міжнародної купівлі-продажу товарів.
3. Правове регулювання договорів міжнародного перевезення пасажирів та вантажів.
4. Правове регулювання договору про здійснення операцій з давальницькою сировиною у зовнішньоекономічних відносинах.
5. Правове регулювання договору про здійснення товарообмінних (бартерних) операцій у галузі зовнішньоекономічної діяльності.

Методичні вказівки

1. Джерела правового регулювання окремих видів зовнішньоекономічних договорів

Відповідно до Закону України «Про зовнішньоекономічну діяльність» суб'єкти зовнішньоекономічної діяльності мають право укласти будь-які види зовнішньоекономічних договорів, крім тих, які прямо та у виключній формі заборонені законами України. При цьому зовнішньоекономічний договір складається відповідно до вказаного та інших законів України з урахуванням міжнародних договорів України.

Окремі види договорів у зовнішньоекономічній діяльності в цілому не відрізняються від аналогічних, які застосовуються у внутрішній господарській діяльності суб'єктів. У зовнішньоекономічній діяльності можуть застосовуватись договори дарування, лізингу (оренди), підряду, страхування, позики, застави, комісії, доручення, схову, бартерні тощо.

Окрім загальних вимог, встановлених для будь-якого виду зовнішньоекономічного договору, Господарським кодексом України, Законом «Про зовнішньоекономічну діяльність», Положенням про форму зовнішньоекономічних договорів (контрактів),

затвердженим наказом Міністерства економіки та з питань європейської інтеграції України від 06.09.2001 №201, вимоги до окремих видів зовнішньоекономічних договорів регулюються спеціальними нормами, основними джерелами яких є Цивільний кодекс України, Господарський кодекс України, Закон України «Про лізинг», Закон України «Про страхування», Закон України «Про заставу» та ін.

Існує особлива категорія зовнішньоекономічних договорів, правове регулювання яких у зовнішньоекономічних відносинах здійснюється спеціальними законами. До таких зовнішньоекономічних договорів можна, зокрема, віднести договір про здійснення операцій з давальницькою сировиною та договір про здійснення товарообмінних (бартерних) операцій. Джерелом правового регулювання цих договорів є, відповідно, Закон «Про операції з давальницькою сировиною у зовнішньоекономічних відносинах» та Закон України «Про регулювання товарообмінних (бартерних) операцій у галузі зовнішньоекономічної діяльності».

Чисельність видів зовнішньоекономічних договорів, що регулюються спеціальними міжнародними договорами України, менша. Однак обсяг товарного та грошового обігу, який здійснюється на виконання таких договорів, у багатьох випадках вагомий. У першу чергу це пояснюється тим фактом, що міжнародними нормами регулюються такі поширені види зовнішньоекономічних договорів, як договір купівлі-продажу, договір поставки та договори перевезення. Правове регулювання вказаних договорів у зовнішньоекономічних відносинах має певні особливості порівняно з їх аналогами у внутрішніх відносинах. До джерел правового регулювання цих договорів можна віднести Конвенцію ООН про договори міжнародної купівлі-продажу товарів 1980 р., Конвенцію про позовну давність у міжнародній купівлі-продажу товарів 1974 р., Конвенцію про договір міжнародного перевезення вантажів по дорогах (КДПВ) 1956 р., Конвенцію для уніфікації деяких правил, що стосуються міжнародних повітряних перевезень 1929 р., Конвенцію ООН про міжнародні змішані перевезення вантажів 1980 р. та ін.

Наведені вище види зовнішньоекономічних договорів не охоплюють усього їх розмаїття, проте вони набули переважного поширення. Далі пропонується докладніше ознайомитися з окремими видами зовнішньоекономічних договорів, правове регулювання яких має певні особливості порівняно з правовим регулюванням аналогічних внутрішніх.

2. Правове регулювання договору міжнародної купівлі-продажу товарів

Договір купівлі-продажу досі превалює в міжнародному економічному обігу — більшість операцій світової торгівлі, як і багато років тому, пов'язані з реалізацією різноманітних товарів.

Основними джерелами правового регулювання договору міжнародної купівлі-продажу товарів, що набули чинності для України, є Конвенція ООН про договори міжнародної купівлі-продажу товарів 1980 р. та Конвенція про позовну давність у міжнародній купівлі-продажу товарів 1974 р. Вказані конвенції застосовуються до договорів купівлі-продажу товарів між сторонами, комерційні підприємства яких перебувають у різних державах: коли ці держави є договірними державами або коли, згідно з нормами міжнародного приватного права, застосовано право договірної держави. Отже, сфера застосування конвенцій певним чином обмежена колом держав-учасниць. Однак учасницями конвенцій стали більшість провідних країн світу. Наприклад, сторонами Конвенції про позовну давність у міжнародній купівлі-продажу товарів 1974 р. є 24 країни, серед яких — США, Російська Федерація, Польща, Угорщина, Румунія, Югославія та ін.

У цьому розділі пропонується розглянути основні особливості договору міжнародної купівлі-продажу товарів, визначені Віденською Конвенцією про договори міжнародної купівлі-продажу товарів порівняно з аналогічним внутрішнім договором.

Відповідно до Віденської Конвенції договір купівлі-продажу вважається міжнародним, якщо на момент укладення договору комерційні підприємства покупця та продавця перебувають у різних державах. Якщо сторона в договорі купівлі-продажу має комерційні підприємства більш ніж в одній державі, комерційним підприємством вважатиметься те, яке, враховуючи обставини, відомі сторонам або передбачувані ними в момент укладення договору, має найтісніший зв'язок із договором та його виконанням. Якщо сторона не має комерційного підприємства, то береться до уваги її постійне місце перебування.

Відповідно до Віденської Конвенції не вимагається, щоб договір купівлі-продажу укладався чи підтверджувався в письмовій формі або підпорядковувався іншій вимозі щодо форми. Він може доводитися будь-якими засобами, включаючи свідчення. Слід зазначити, що не всі держави—учасниці Конвенції приєдналися до вказаної норми щодо форми договору.

З метою укладення договору міжнародної купівлі-продажу товарів одна сторона, що виступає з ініціативою щодо його укладення (оферент), звертається до іншої сторони (адресата оферти) з пропозицією про укладення договору (офертою). Оферта може бути адресована одній чи кільком конкретним особам, має бути досить виразна й висловлювати намір оферента вважати себе зв'язаним у разі її акцепту. Пропозиція є достатньо виразною, якщо в ній зазначено товар та безпосередньо чи опосередковано встановлюються його кількість і вартість або передбачено порядок такого визначення.

Пропозиція, адресована невизначеному колу осіб, розглядається лише як запрошення робити оферти, якщо інше прямо не зазначене особою, яка зробила таку пропозицію.

Оферта набуває чинності, коли вона одержана адресатом оферти. Оферта, навіть якщо вона невідклична, може бути скасована оферентом, якщо повідомлення про скасування одержано адресатом оферти раніше, ніж сама оферта, чи одночасно з нею. Поки договір не укладено, оферта може бути відкликана оферентом, якщо повідомлення про відкликання буде одержано адресатом оферти до відправлення ним акцепту.

Оферта, навіть якщо вона невідклична, втрачає чинність після одержання оферентом повідомлення про відхилення оферти.

Акцептом є заява чи інша поведінка адресата оферти, що висловлює згоду з офертою. Мовчання чи бездіяльність самі по собі не є акцептом.

Акцепт оферти набуває чинності в момент, коли зазначена згода одержана оферентом. Акцепт не має чинності, якщо оферент не одержує зазначеної згоди в установлений ним строк, а якщо строк не встановлено, то в розумний строк, беручи до уваги обставини угоди, в тому числі — швидкість використаних оферентом засобів зв'язку. Усна оферта повинна бути акцептована негайно, якщо з обставин не випливає інше.

Відповідь на оферту, яка має на меті бути акцептом, але містить доповнення, обмеження чи інші зміни, є відхиленням оферти і являє собою зустрічну оферту. Однак відповідь на оферту, яка має на меті бути акцептом, але містить додаткові чи відмінні умови, що істотно не змінюють умов оферти, є акцептом, якщо оферент без невинуватої затримки не заперечить усно проти цих розходжень або не надішле повідомлення про це. Якщо він цього не робить, то умовами договору будуть умови оферти зі змінами, що містяться в акцепті.

Додаткові чи відмінні умови щодо, поряд з іншим, вартості, платежу, якості й кількості товару, місця й строку поставки, об-

сягу відповідальності однієї зі сторін перед іншою або вирішення спорів вважаються такими, що істотно змінюють умови оферти.

Перебіг строку для акцепту, встановленого оферентом у телеграмі чи листі, розпочинається з моменту подання телеграми для відправлення, з дати, зазначеної в листі, або, якщо така дата не зазначена, з дати, зазначеної на конверті. Перебіг строку для акцепту, встановленого оферентом за допомогою телефону, телеграфу чи інших засобів моментального зв'язку, розпочинається з моменту одержання оферти її адресатом.

Державні свята чи неробочі дні, що мають місце протягом строку для акцепту, не виключаються при підрахуванні цього строку. Однак, якщо повідомлення про акцепт не може бути доставлене на адресу оферента в останній день зазначеного строку внаслідок того, що цей день у місці перебування комерційного підприємства оферента припадає на державне свято чи неробочий день, строк подовжується до першого наступного робочого дня.

Запізнілий акцепт, однак, зберігає свою чинність акцепту, якщо оферент без затримки повідомить про це адресата оферти усно чи надішле йому відповідне повідомлення. Коли з листа чи іншого письмового повідомлення, що містить запізнілий акцепт, видно, що якби пересилання було нормальним, то цей акцепт був би одержаний вчасно. Запізнілий акцепт зберігає чинність акцепту, якщо оферент без затримки не повідомить адресата оферти усно, що він вважає свою оферту такою, котра втратила чинність, або не надішле повідомлення про це.

Акцепт може бути скасовано, якщо повідомлення про скасування одержане оферентом раніше того моменту чи в той момент, коли акцепт мав би набути чинності.

Договір вважається укладеним, якщо акцепт оферти набуває чинності.

Оферта, заява про акцепт або будь-яке інше висловлення наміру вважаються «одержаними» адресатом, якщо вони повідомлені йому усно чи доставлені будь-яким засобом йому особисто, в його комерційне підприємство чи на його поштову адресу, або, якщо він не має комерційного підприємства чи поштової адреси, на його постійне місце проживання.

Продавець зобов'язаний поставити товар, передати документи, що стосуються його, та передати право власності на товар відповідно до вимог договору.

Якщо продавець не зобов'язаний поставити товар в якомусь іншому визначеному місці, його зобов'язання стосовно поставки полягають:

а) якщо договір купівлі-продажу передбачає перевезення товару, — у здачі товару першому перевізникові для передачі покупцеві;

б) якщо у випадках, що не підпадають під дію попереднього підпункту, договір стосується товару, визначеного індивідуальними ознаками, або неіндивідуалізованого товару, який має бути взятий з визначених запасів або виготовлений чи зроблений, і сторони в момент укладення договору знали про те, що товар знаходиться або має бути виготовлений чи вироблений у певному місці, — у наданні товару в розпорядження покупця в цьому місці;

в) в інших випадках — у наданні товару в розпорядження покупця в місці, де в момент укладення договору знаходилось комерційне підприємство продавця.

Продавець повинен поставити товар:

а) якщо договір встановлює чи дає можливість визначити дату поставки, — в цю дату;

б) якщо договір визначає чи дає можливість визначити період часу для поставки, — в будь-який момент у межах цього періоду, оскільки з обставин не впливає, що дата поставки призначається покупцем;

в) в будь-якому іншому разі — в розумний строк після укладення договору.

Якщо продавець зобов'язаний передати документи, що стосуються товару, він повинен зробити це в строк, у місці й у формі, що передбачені за договором.

У разі дострокової поставки продавець зберігає право до настання передбаченої для поставки дати поставити частину чи кількість товару, якої не вистачає, або новий товар замість поставленого товару, який не відповідає договору, або усунути будь-яку невідповідність у поставленому товарі за умови, що здійснення ним цього права не спричиняє покупцеві нерозумних незручностей чи нерозумних витрат.

Покупець втрачає право посилатися на невідповідність товару, якщо він не повідомляє продавця про характер невідповідності, в розумний строк після того, як вона була чи повинна була бути виявленою покупцем.

Покупець зобов'язаний сплатити вартість товару і прийняти поставку товару згідно з вимогами договору.

Зобов'язання покупця сплатити вартість товару включає вжиття таких заходів і додержання таких формальностей, які можуть вимагатися згідно з договором або згідно з законами і правилами для того, щоб зробити можливим здійснення платежу.

Якщо покупець не зобов'язаний сплатити вартість у будь-який інший конкретний строк, він повинен сплатити її, коли продавець, згідно з договором, передає або сам товар, або товаророзпорядчі документи в розпорядження покупця. Продавець може обумовити передачу товару або документів здійсненням такого платежу.

Якщо договір передбачає перевезення товару, продавець може відправити його на умовах, за якими товар або товаророзпорядчі документи не будуть передані покупцю інакше як проти виплати вартості.

Покупець не зобов'язаний сплачувати вартість доти, доки в нього не з'явилася можливість оглянути товар, крім випадків, коли погоджений сторонами порядок поставки або платежу несумісний з очікуванням появи такої можливості.

Втрата чи пошкодження товару після того як ризик перейшов на покупця, не звільняє його від зобов'язання сплатити ціну, якщо тільки втрата чи пошкодження не були викликані діями або недоглядом продавця.

Що стосується позовної давності у міжнародній купівлі-продажу товарів, то за загальним правилом її строк встановлюється у чотири роки.

Початок перебігу строку позовної давності у міжнародній купівлі-продажу товарів практично не відрізняється від початку його перебігу у внутрішніх договорах купівлі-продажу товарів.

Перебіг строку позовної давності припиняється, коли кредитор учиняє дію, яка згідно з правом розглядається як порушення судового розгляду проти боржника або як пред'явлення вимоги в ході розпочатого раніше судового розгляду проти боржника з метою одержання задоволення або визнання цієї вимоги.

Строк позовної давності та порядок його застосування не можуть бути змінені шляхом заяви або угоди між сторонами за винятком випадку, коли боржник в будь-який час протягом строку позовної давності продовжує цей строк шляхом письмової заяви на адресу кредитора. Ця заява може бути поновлена.

Строк позовної давності в будь-якому разі минає не пізніше, ніж через 10 років від дня, коли цей строк розпочався.

Закінчення строку позовної давності береться до уваги під час розгляду спору лише на підставі заяв сторін, що беруть участь у процесі. При наявності такої заяви право на вимогу не підлягає визнанню та примусовому здійсненню під час розгляду спору, розпочатого після закінчення строку позовної давності.

Нами розглянуті лише основні особливості договору міжнародної купівлі-продажу товарів, перелік яких не є вичерпним. У

будь-якому разі під час укладення договору необхідне чітке дотримання усіх вимог, викладених у конвенціях.

Що стосується моментів, правове регулювання яких конвенції не забезпечують, то в такому разі під час укладення договору рекомендується застосовування норм національного законодавства. Такий підхід забезпечує надійний правовий захист суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності України, зокрема, значною мірою сприяє скороченню витрат, що виникають під час вирішення спорів.

3. Правове регулювання договорів міжнародного перевезення пасажирів та вантажів

У даному розділі пропонується окремо розглянути види договорів міжнародних перевезень, поділивши їх за видом транспорту здійснення.

Найважливішими міжнародними угодами у регулюванні договорів міжнародних залізничних перевезень тривалий час були Бернські міжнародні конвенції про залізничні перевезення вантажів та про залізничні перевезення пасажирів і багажу (скорочено — МВК та МПК). У вказаних угодах, укладених відповідно у 1890 та 1923 рр., брали участь більшість держав Європи, Азії (Іран, Сирія та ін.) і Північної Африки (наприклад, Алжир, Марокко, Туніс) — загалом 33 держави. Колишній СРСР участі у зазначених Конвенціях не брав. У 1966 р. укладається Додаткова угода до МПК про відповідальність залізниць при перевезеннях пасажирів. Після чергового перегляду Бернських конвенцій та цієї Додаткової угоди 9 травня 1980 р. приймається Угода про міжнародні залізничні перевезення (КОТИФ), — нею керуються майже 40 держав, більшість з яких європейські. Україна й інші держави СНД не беруть участі у цій Угоді. Проте, її норми, а також службові інструкції та інші документи, що ґрунтуються на засадах КОТИФ, застосовуються в окремих державах, незважаючи на те, що вони не підписали цієї Угоди.

Єдині правила МВК діють тільки на певних залізницях, визначених учасниками Угоди. В Угоді встановлено форму залізничної вантажної накладної. Ставки провізних платежів можуть визначатися міжнародними чи національними актами. Передбачено різні швидкості перевезень та максимальні строки доставки вантажів. Розмежовано доставку вантажів з великою швидкістю —

400 км на добу — та малою — 300 км на добу. Водночас залізниці мають право встановлювати спеціальні строки доставки, а також додаткові строки у разі виникнення суттєвих перешкод при перевезеннях чи інших особливих обставинах. Норми КОТИФ встановлюють форму залізничної вантажної накладної, яка й досі діє у межах держав СНД, а також найбільший розмір відповідальності залізниці у разі незбереження вантажу. Він визначається у розрахункових одиницях Міжнародного валютного фонду. Це 51 старий золотий франк за 1 кг ваги брутто. Збитки, заподіяні простроченням у доставці, відшкодовуються вантажоволодільцю у межах трикратних провізних платежів.

У зв'язку з необхідністю правового регулювання залізничних перевезень, після другої світової війни укладаються двосторонні договори між СРСР та іншими державами Європи й Азії. У 1950 р. їх замінили багатосторонні: Угода про міжнародне вантажне сполучення (УМВС) та Угода про міжнародне пасажирське сполучення (УМПС). Додатки до цих Угод містять тарифи та правила перевезень. Норми Угоди про міжнародне вантажне сполучення 1950 р. використовували здебільшого країни—члени РЕВ. У 1991 р. європейські держави вийшли з Угоди. Проте вони й до сьогодні використовують форму накладної у разі перевезення вантажів територією цих держав, у тому числі територією держав колишнього СРСР.

Отже, відповідно до УМВС укладення договору міжнародного перевезення вантажів оформляється складанням залізничної вантажної накладної на залізниці відправлення. Цей документ визначає строки доставки вантажу, засвідчує прийняття вантажу до перевезення. Товар передається вантажоодержувачу, який представляє документ, що засвідчує його особу. Форма накладної, встановлена УМВС, відрізняється від тієї, що встановлена КОТИФ. Вона складається з п'яти аркушів. Перший аркуш є оригіналом накладної, що супроводжує вантаж до станції призначення і видається отримувачу разом з п'ятим аркушем і вантажем. Другий — це дорожня відомість, яка супроводжує вантаж до станції призначення і залишається на залізниці призначення. Кількість дорожніх відомостей повинна відповідати кількості залізниць, які беруть участь у перевезенні. Третій аркуш є дублікатом накладної. Він видається відправнику після укладення договору перевезення. Дублікат не є товаророзпорядчим документом, але має юридичне значення при зміні договору перевезення й пред'явлення до залізниці претензій про повну втрату вантажу. Четвертий — аркуш передачі вантажу, що супроводжує вантаж

до станції призначення. Він залишається на залізниці призначення. П'ятий — аркуш-повідомлення про прибуття вантажу, що супроводжує вантаж до станції призначення, видається отримувачу разом з оригіналом і вантажем. Крім накладної з вантажем подаються відповідні товаросупровідні документи.

Оскільки існує дві форми накладної, передбачені нормами КОТИФ та УМВС, то при оформленні вантажів із країн СНД, які переміщуються територією інших європейських країн, накладна, складена відповідно до вимог УМВС, оформляється до прикордонної станції залізниці країни, що межує із СНД. На цій станції вона переоформляється у накладну, вимоги якої містить КОТИФ. Переоформлення накладної відбувається й на прикордонних станціях при відправленні товарів у країни СНД.

Провізні платежі на дорогах країн відправлення та призначення сплачуються за внутрішніми тарифами, а у разі транзиту — за транзитними тарифами, передбаченими у додатках до міжнародних угод або за ставками так званого Міжнародного транзитного тарифу.

Відповідальність залізниці за незбереження вантажу настає за наявності вини перевізника, яку, в передбачених УМВС випадках, повинен довести вантажоволоділець. На відміну від МВК, максимальну відповідальність в УМВС не встановлено і відшкодування виплачується перевізником у межах дійсної вартості вантажу, вказаного відправником, або оголошеної його цінності, якщо таке оголошення було зроблене. Факт незбереження вантажу підтверджує комерційний акт. При простроченні у доставці залізниця сплачує штраф у відсотках від провізної плати.

Для захисту своїх прав зацікавлена сторона може звернутися з позовом до суду. Пред'явленню позову передують претензійний порядок вирішення спору. Для подачі претензій та позовів встановлено строк — 9 місяців, а за вимогами щодо прострочення доставки вантажу — 2 місяці. Для розгляду претензії залізницею встановлено 180 днів. На цей час перебіг строку давності припиняється.

Умови перевезення багажу — аналогічні до умов перевезення вантажів за УМВС. Те ж саме стосується й відповідальності залізниць за незбереження та прострочення доставки багажу. Проте встановлено межу відповідальності перевізника. Турботу про збереження ручної поклажі повинен виявляти пасажир. Для вимог до перевізника встановлено обов'язкове претензійне провадження. Строк для заявлення претензій та позовів становить 6 місяців.

Поруч з уніфікованими матеріально-правовими нормами УМВС містить чимало колізійних норм імперативного характеру, прив'язки яких відсилають до закону залізниці: відправлення вантажу; переміщення вантажу; що змінює договір перевезення; затримання вантажу; призначення вантажу; до якої станції пред'явлена претензія.

Угода про міжнародне пасажирське сполучення 1950 р. (УМПС) також має матеріально-правові та колізійні норми. Зі змісту цієї Угоди випливає, що відповідальність залізниці за шкоду, заподіяну здоров'ю пасажирів, повинна визначатися відповідно до законодавства тієї держави, де мав місце нещасний випадок.

Умови договору міжнародного автомобільного перевезення вантажів між європейськими державами визначає Конвенція про договір міжнародного перевезення вантажів (інакше: КДПВ або ЦМР), підписана у Женеві 19 травня 1956 р. Вона стала чинною з 2 липня 1961 р., а сьогодні діє у редакції від 5 липня 1978 р., застосовуючись, по-перше, до перевезень автомобілями, автомобілями-тягачами, причепами, напівпричепами тощо. По-друге, до будь-якого сплатного договору перевезення вантажів, коли місце прийняття вантажу до перевезення та місце доставки вантажу перебувають у різних державах, з яких хоч би одна є учасницею цієї Конвенції. По-третє, до перевезень вантажів державами, урядовими установами й організаціями, а також до випадків, коли транспортний засіб із вантажем (без його вивантаження) здійснює частину шляху морем, залізницею, внутрішнім водним чи повітряним шляхом. Якщо втрата чи пошкодження вантажу або прострочення доставки мали місце під час перевезення іншими видами транспорту й не були викликані дією або бездіяльністю автоперевізника, його відповідальність регулюють норми зазначеної Конвенції тільки у разі відсутності іншого відповідного міжнародного договору. Конвенція не застосовується до перевезень, що здійснюються відповідно до міжнародних поштових конвенцій, а також до перевезень покійних і меблів.

Здійснення автомобільних перевезень оплачується за тарифом із розрахунку за перевезення однієї тонни вантажу залежно від відстані. Передбачено також надбавки, знижки та штрафи відповідно до встановленої плати (тарифу).

Згідно з вказаною Конвенцією для здійснення автотранспортного перевезення укладається єдиний договір навіть у разі його реалізації кількома перевізниками. Послідовні перевізники мають право укладати угоди між собою. Але умови цих угод не повинні

відхилятися від положень єдиного договору та зазначеної Конвенції. Інакше вони вважатимуться недійсними.

Кожен із перевізників відповідає за здійснення усієї операції перевезення. Другий і наступні перевізники стають сторонами у договорі перевезення на умовах, зазначених у відвантажувальній накладній. У такому разі позов у зв'язку з втратою, пошкодженням чи затриманням доставки вантажу може бути пред'явлений тільки до першого перевізника, останнього, або до того, який здійснював контроль над вантажем, коли сталася його втрата, пошкодження чи затримання у доставці. Винятки становлять випадки пред'явлення зустрічного позову чи застосування заліку. Можна пред'явити позов одночасно до кількох перевізників. Відповідальність, згідно з вимогами Конвенції, ґрунтується на принципі вини. У разі неможливості встановити винну особу збитки відшкодовують усі перевізники пропорційно. Якщо один з перевізників є неплатіжоздатним, його частку повинні сплатити інші перевізники.

Конвенція передбачає, що договір перевезення вантажу авто-транспортном підтверджується накладною на перевезення вантажу, яка засвідчує прийняття вантажу перевізником. Накладна не вважається оборотним чи товаророзпорядчим документом. Відсутність накладної чи її дефект не повинні впливати на дійсність договору. Накладна складається у трьох примірниках. Перший вручається відправнику, другий додається до товару, третій залишається у перевізника. Іноді накладну складають у чотирьох примірниках, два з яких залишаються у перевізника. Накладну підписують відправник та перевізник. При доставці для розвантаження покупцю він вказує час прибуття автомашини для розвантаження і вибуття — після розвантаження, підписує накладну і засвідчує підпис печаткою. Вантаж видається зазначеному в ній отримувачу.

У накладній на міжнародне перевезення, зокрема, вказують: місце і дату її складання; назву та адресу відправника й перевізника; місце і дату прийняття вантажу до перевезення; місце його передачі отримувачу; назву та адресу отримувача; прийняте позначення характеру вантажу і спосіб його упаковки, а у разі перевезення небезпечних вантажів — їх визнане позначення; кількість вантажних місць, їхнє маркування та номери; вагу вантажу брутто або кількість вантажу, виражену в інших одиницях виміру; витрати, пов'язані з перевезенням (провізна плата, митні збори, додаткові та інші витрати, зроблені з моменту укладення договору до здачі вантажу); відомості, необхідні для виконання

митних та інших формальностей. За необхідності накладна може містити вказівки про заборону перевантаження; витрати відправника; суму накладного платежу, що підлягає відшкодуванню при здачі вантажу; оголошену вартість вантажу та суму, що відповідає особливій зацікавленості у своєчасній доставці вантажу; інструкції відправника перевізнику стосовно страхування вантажу; узгоджений сторонами строк виконання перевезення; перелік документів, переданих перевізнику. Сторони договору перевезення можуть передбачити у накладній й інші вказівки, якщо визнають їх необхідними.

Відправник має право розпоряджатися вантажем, зокрема, вимагати від перевізника призупинити транзит, змінити місце призначення вантажу чи передати його іншій особі, не вказаній у накладній. Ця інша особа не має права призначати іншого вантажоодержувача. Але відправник не може здійснювати зазначеного права, якщо другий примірник накладної вже вручено конкретно вантажоодержувачу чи одержувач вимагає від перевізника — на підставі своєї квитанції — надати йому другий примірник накладної та вантаж. Одержувач має право розпоряджатися вантажем із моменту оформлення накладної, якщо відправник застеріг про це у накладній.

Згідно з нормами Конвенції перевізник відповідає, якщо вантаж втрачено повністю або частково чи заподіяно шкоду в період прийняття вантажу до перевезення і до моменту його доставки, а також у результаті затримання доставки. Перевізник завжди відповідає, якщо: втрата, пошкодження чи затримання в доставці викликані несправністю транспортного засобу; мала місце неправомірна поведінка чи недбалість особи, у якої транспортний засіб було орендовано, або — службовців транспортної організації.

Перевізник звільняється від відповідальності, якщо доведе, що втрата, збитки чи затримання доставки вантажу виникли внаслідок: неправомірних дій чи недбалості позивача; вказівок позивача, які не пов'язані з неправомірними діями чи недбалістю перевізника; огріхів вантажу, що зумовлені його специфічними властивостями; настання обставин, яких перевізник не міг уникнути, і наслідків, яких він не міг відвернути. В останньому випадку перевізник повинен довести розсудливість своїх дій та неможливість уникнення завданої шкоди.

Втрату вантажу вважається, зокрема, його доставка протягом 30 днів з моменту спливу узгодженого строку доставки, а якщо такий строк не встановлений, — протягом 60 днів із моменту прийняття вантажу перевізником. Часткова втрата, пошко-

дження або затримання вантажу не означає, що його безумовно слід доставити.

Конвенція містить перелік спеціальних ризиків, які звільняють перевізника від відповідальності.

Строк позовної давності з договору перевезення становить 1 рік. При умисному заподіянні шкоди або при такому невиконанні обов'язків, яке, відповідно до законодавства, чинного в місці перебування суду чи арбітражу, прирівнюється до делікту, вчиненого з умислом, позовна давність становить 3 роки. Цей строк починається: а) за часткової втрати, пошкодження або затримання доставки вантажу — з дати доставки; б) за повної втрати — з тридцятого дня після спливу узгодженого строку чи якщо максимальний строк не встановлений — із шістдесятого дня з дати прийняття вантажу перевізником; в) у всіх інших випадках — після спливу 3 місяців з моменту укладення договору. Позовному порядку передують пред'явлення письмової претензії до перевізника. Якщо перевізників декілька, позивач повинен повідомити того з них, до якого він має намір заявити позов.

Прагнучи розвивати співробітництво у сфері міжнародних пасажирських перевезень, за ініціативою європейських держав 5 грудня 1970 р. у Берліні укладено Угоду про загальні умови виконання міжнародних пасажирських перевезень автобусами. Її норми застосовуються до перевезень територіями хоча б двох договірних держав чи транзитом. Домовлено, що питання, не врегульовані в Угоді, регламентуються законодавством держави, територією якої здійснюється перевезення. Питання, що виникають із договору перевезення і не врегульовані Угодою, вирішуються відповідно до законодавства країни перевізника. Додаток до Угоди за назвою «Загальні умови виконання міжнародних пасажирських перевезень автобусами (Загальні умови)» визначає порядок: здійснення регулярних, маятникових та нерегулярних перевезень; видачі дозволів на такі перевезення; заповнення заявки для видачі дозволу на перевезення багажу та ручної поклажі, предметів, заборонених до перевезення; передбачає норми стосовно автобусів та їхнього службового персоналу.

Перевізник відповідає за повну чи часткову втрату багажу, переданого йому пасажиром до перевезення відповідно до норм Загальних умов. Розмір відшкодування визначають згідно з оголошеною пасажиром цінністю багажу, яка повинна бути виражена у валюті держави відправника і вказана у багажному квитку (квитанції). Якщо цінність багажу не оголошена, розмір відшкодування визначають за законодавством держави перевізника. Втра-

та чи пошкодження грошей, коштовностей, цінних паперів чи інших особливо цінних речей, наприклад, творів мистецтва, антикваріату, які є у багажі, переданому до перевезення, відшкодовуються за тарифом, якщо пасажир оголосив їхню цінність.

За пошкоджений багаж перевізник зобов'язаний сплатити суму, на яку зменшилася оголошена чи іншим обґрунтованим способом встановлена вартість багажу. Проте відшкодування не може перевищувати суми, яку належало б виплатити у разі втрати багажу.

Втраченим багаж вважається тоді, коли пасажир не отримав його протягом 14 днів після дати витребування. Якщо втрачений багаж знайшовся протягом одного року з дати його втрати, перевізник повинен докласти зусиль для повідомлення про це пасажирів. Протягом 30 днів після дати отримання повідомлення пасажир має право вимагати видачі багажу у місці його відправлення або у місці призначення перевезення — за умови повернення відшкодування, отриманого за цей багаж.

За втрату ручної поклажі перевізник відповідає тільки у разі доведення його вини. Відповідальність перевізника за втрату чи пошкодження ручної поклажі, що сталися внаслідок експлуатації транспортного засобу, настає згідно з законодавством його держави.

Основною міжнародною угодою, яка визначає умови договору міжнародних повітряних перевезень пасажирів і вантажів, є Конвенція для уніфікації деяких правил, що стосуються міжнародних повітряних перевезень, підписана у Варшаві 12 жовтня 1929 р. (Варшавська конвенція 1929 р.). Загалом Конвенцію підписали понад 100 держав. Варшавську конвенцію 1929 р. доповнив та змінив підписаний 28 вересня 1955 р. Гаазький протокол щодо зміни Конвенції для уніфікації деяких правил, які стосуються міжнародних повітряних перевезень, підписаної у Варшаві 12 жовтня 1929 р. Відповідно до Протоколу Варшавську конвенцію 1929 р. і цей Протокол слід вважати єдиним документом за назвою «Варшавська конвенція, змінена в Гаазі 1955 р.». Проте не всі держави—учасниці Варшавської конвенції 1929 р. ратифікували його.

Варшавська конвенція 1929 р., в основному, має уніфіковані норми про перевізні документи та їхнє доказове значення, умови перевезень, відповідальність перевізника, порядок заявлення до перевізника претензій та позовів. Дія Варшавської конвенції 1929 р. поширюється на повітряні перевезення між державами-учасницями, а також на перевезення, коли місце відправлення та місце призначення розташовані на території однієї й тієї ж дер-

жави—учасниці Конвенції, а зупинка передбачена на території іншої держави, навіть якщо вона не бере участі у Конвенції (ст.1). Отже, Конвенція не поширюється на повітряні перевезення між державою—учасницею Конвенції та державою, що не бере участі в Конвенції. Конвенція не застосовується також до перевезень пошти (ст.2).

Перевезення можуть здійснювати кілька перевізників. Воно вважається єдиним, якщо сторони вважають його як одну операцію, незалежно від того, скільки договорів опосередковують перевезення. Та обставина, що один чи декілька договорів з усіх інших за цим перевезенням повинні виконуватися на території однієї держави, не усуває міжнародного характеру такого перевезення.

Згідно з нормами вказаної Конвенції договір перевезення оформляється складанням проїзного квитка — для пасажирів, багажної квитанції — для багажу, чи авіатransпортного документа — для вантажу. Перевізник має право вимагати від вантажовідправника цей документ окремо на кожную упаковку та прийняти його. Відсутність, нестандартність чи втрата цього документа не впливають на дійсність договору чи застосування конвенційних правил. Авіатransпортний документ не є титульним, тобто не підтверджує право власності на вантаж. Він складається у трьох оригінальних примірників, вручається разом із вантажем. Перший примірник, призначений для перевізника, та другий — для вантажоодержувача (супроводжує вантаж), підписує вантажовідправник. Третій примірник підписує перевізник. Його вручають вантажовідправнику після прийняття вантажу до перевезення. Вантажовідправник повинен подати у разі вимоги й інші документи чи інформацію. Якщо ці вимоги не виконані, відправник відповідає перед перевізником за будь-яку шкоду, завдану внаслідок неподання ним документів чи інформації. Якщо перевізник готує документ на прохання вантажовідправника, він зобов'язаний це зробити як його агент. Таким чином, авіатransпортний документ і зібраний у ньому відомості є достатнім доказом укладення договору.

Варшавська конвенція 1929 р. (або перевізний документ) регулюють особливі права вантажовідправника і одержувача. Відповідно до норм Конвенції вантажовідправник: 1) може розпорядитися вантажем до його доставки одержувачу, якщо пред'явить свій примірник перевізного документа та сплатить всі витрати по перевезенню; 2) визначає порядок видачі вантажу в місці призначення; 3) може оголосити цінність вантажу й багажу при пред'явленні їх до перевезення.

Вантажоодержувач: а) має право вимагати від перевізника передання вантажу та перевізних документів після прибуття їх до місця призначення, сплати відповідних зборів та виконання інших вимог, вказаних у перевізному документі; в) може примусово здійснювати права від свого імені, а також, діючи в інтересах іншої особи, за умови виконання усіх зобов'язань вантажовідправником за договором перевезення.

Варшавська конвенція 1929 р. передбачає відповідальність за вину. Водночас у ній не вирішено питання про порядок визначення розміру відшкодування та коло осіб, які мають право на відшкодування у разі загибелі пасажирів.

Претензії оформлюються письмово. Вони подаються окремо або з перевізним документом. Відповідно до норм Конвенції претензії пред'являються: зі спливом семиденного строку після того, як вантаж повинен був прибути, але не прибув через його втрату; відразу після виявлення заподіяної шкоди або принаймні протягом 7 днів після приймання вантажу; протягом 14 днів у разі затримання вантажу, починаючи з дати, коли вантаж надійшов у розпорядження одержувача; протягом 3 днів за небереження багажу перевізником. Незаявлення претензії до перевізника позбавляє права на позов. Строк для пред'явлення позову становить два роки. Позов пред'являється тільки в один із судів, зазначених у Конвенції: за місцем проживання перевізника, місцезнаходженням його головного органу управління чи контори, якою був укладений договір, місцем виконання перевезення. Оскільки остаточно не з'ясовано правову природу цього строку, в одних державах його розуміють як преклюзивний строк, у інших — як позовної давності, що продовжується за правилами внутрішнього законодавства.

Варшавська конвенція 1929 р. не передбачає загальної колізійної прив'язки, якою б зазначалося право країни у разі, якщо сама Конвенція певне питання не регламентує. Конвенція містить декілька колізійних прив'язок, які відсилають до закону суду. Так, якщо перевізник доведе, що вина особи, якій заподіяно шкоду, була причиною шкоди чи ця особа сприяла завданню шкоди, суд, відповідно до закону своєї держави, може усунути або обмежити відповідальність перевізника (ст.21). Закон суду застосовують, вирішуючи питання: про виплату пасажирів відшкодування періодичними платежами (п.1 ст.22); відшкодування позивачу судових витрат по справі (п.2 ст.22); обчислення строку для пред'явлення позову до перевізника (ст.29). Порядок розгляду спору, за загальним правилом, також визначається за законом суду, який розглядає спір.

Правила зазначеної Конвенції мають імперативний характер. Недійсними є будь-які застереження й угоди сторін, спрямовані на відступ від правил Конвенції про закон, що підлягає застосуванню, або зміну правил про підсудність. Водночас Конвенція все ж допускає два винятки. По-перше, спеціальною угодою, укладеною між перевізником і пасажиром, може бути встановлено вищий розмір відповідальності перевізника (п.1 ст.22). По-друге, при перевезеннях вантажів можна укласти угоду про арбітражний суд (ст. 32).

Переглянута редакція Варшавської конвенції 1929 р. має такі суттєві зміни: перевізний документ названо авіанакладною. Переглянуті майже усі норми щодо реквізитів цього документа. По-іншому вирішено деякі питання відповідальності за договором авіап перевезення. Майнова межа спільної відповідальності перевізника, його співробітників та агентів не може перевищувати певної величини. Для визначення меж відповідальності враховують вагу вантажних місць.

Якщо вантаж має вади, перевізник може передбачити у договорі умови, які звільняють його від відповідальності або ж встановлюють її нижчу межу. Сторони можуть зробити арбітражне застереження за умови, що арбітражний розгляд повинен відбуватися в одній з держав, передбаченій Конвенцією. По-іншому трактується поняття «неправильної поведінки» перевізника, яка позбавляє його права на обмеження відповідальності. Водночас без змін залишилося трактування особливих прав вантажовідправника та вантажоодержувача.

Збільшилися строки пред'явлення письмових претензій особами, що мають право на отримання вантажу. Продовжено максимальні строки у випадках: заподіяння шкоди — з 7 до 14 днів; затримання вантажу — з 14 до 21 дня; незбереження вантажу — з 3 до 7 днів.

З метою уніфікації деяких правил щодо міжнародних перевезень, які виконуються іншою особою, а не перевізником, за договором 18 вересня 1961 р. в Гвадалахарі підписано Конвенцію для уніфікації деяких правил, що стосуються міжнародних повітряних перевезень, здійснюваних особою, яка не є перевізником за договором. Гвадалахарська конвенція доповнює Варшавську конвенцію 1929 р. Її прийняття було викликано необхідністю нормативного врегулювання поширених послуг: надання однією авіакомпанією інших літаків для здійснення перевезень на підставі особливого договору. За аналогією з морськими перевезеннями цей договір отримав назву чартеру. Провідні авіакомпанії розро-

били проформи чартерних договорів. Але цей договір не має єдиної правової кваліфікації. Його вважають договором перевезення або ж різновидом договору оренди.

Норми Гвадалахарської конвенції 1961 р. визначають, що фактичним перевізником вважається авіакомпанія, яка надає літак за договором чартеру чи на інших правових засадах. Якщо фактичний перевізник здійснює перевезення на умовах Варшавської конвенції 1929 р., то на нього, як і на перевізника за договором, поширюються правила Варшавської конвенції. Позов про відшкодування шкоди може бути заявлений потерпілим за його вибором до фактичного перевізника чи перевізника, який уклав договір, або до обох. Права і обов'язки фактичного перевізника та перевізника визначають на підставі укладеного ними договору чартеру й застосовуваного до нього національного законодавства.

Специфікою договорів міжнародних морських перевезень є використання, крім норм конвенцій та внутрішнього законодавства, ще й морських звичаїв (національних і міжнародних).

Однією з найважливіших у цій сфері є Міжнародна конвенція про уніфікацію деяких правил про коносамент від 25 серпня 1924 р. Вона ґрунтується на засадах Гаазьких правил про морське перевезення вантажів, прийнятих у 1924 р. на неурядовому рівні. До сьогодні ця Конвенція, як і Протокол про зміну Міжнародної конвенції про уніфікацію деяких правил про коносамент 1968 р., використовується багатьма державами і має найбільший уніфікаційний ефект. Україна *de-facto* дотримується норм зазначеної Конвенції. Вона регламентує морське перевезення вантажів без надання морським перевізникам усього судна або його частини. За цих умов відносини між учасниками перевезення оформлюються коносаментом.

Практично умови морських перевезень вантажів визначаються у договорах фрахтування (чартеру), які укладають із морським перевізником при наданні для перевезення усього судна, чи коносаменту на перевезення окремих партій вантажів, на звороті якого є відомості про умови перевезень. Конвенція 1924 р. не передбачає регулювання відносин за договором фрахтування (чартеру). Тому цей договір регулюється диспозитивними нормами національного законодавства.

У випадку незбереження вантажу морський перевізник відповідає за вину. Для пред'явлення до нього вимог діє річний строк давності. При перевезенні вантажів з використанням коносаменту необхідно оголошувати його вартість. Перевізник не відповідає за навігаційну помилку (помилку капітана, матроса, лоцмана у судноволодінні чи управлінні судном).

4. Правове регулювання договору про здійснення операцій з давальницькою сировиною у зовнішньоекономічних відносинах

Операції з давальницькою сировиною за своєю суттю є підрядом. Вони забезпечують збереження права власності замовника на сировину та готову продукцію протягом усієї операції та дають змогу виконавцю отримувати прибутки без значних капіталовкладень у сировину. Тому зазначені операції користуються популярністю серед суб'єктів підприємницької діяльності. Що стосується учасників зовнішньоекономічних відносин, то при застосуванні давальницьких схем у виробництві продукції вони забезпечують себе також певними перевагами при оподаткуванні.

У розумінні ст. 1 Закону України «Про операції з давальницькою сировиною у зовнішньоекономічних відносинах» операція з давальницькою сировиною у зовнішньоекономічних відносинах — операція з перероблення (оброблення, збагачення чи використання) давальницької сировини внаслідок технологічного процесу зі зміною коду по ТН ЗЕД (незалежно від кількості виконавців), а також етапів (операцій з перероблення цієї сировини) з метою отримання готової продукції за відповідну плату.

Крім того, операцією з давальницькою сировиною у зовнішньоекономічних відносинах є операція, в якій сировина замовника на конкретному етапі переробки, а також — на заключному, є основним матеріалом та її вартість становить не менш як 20 відсотків загальної вартості готової продукції. Також обов'язковим є попереднє здійснення поставки виконавцю давальницької сировини відносно повернення виготовленої з неї готової продукції замовнику.

Вказаним вище Законом переважно встановлюються особливості оподаткування та митного оформлення операцій з давальницькою сировиною у зовнішньоекономічних відносинах.

Законом визначено особливості порядку виконання таких видів операцій:

а) операції ввезення на митну територію України давальницької сировини іноземного замовника та вивезення виробленої з неї готової продукції;

б) операції реалізації на митній території України готової продукції, що вироблена з давальницької сировини, ввезеної іноземним замовником;

с) операції закупівлі на митній території України іноземним замовником давальницької сировини та порядок реалізації або вивезення виробленої з неї готової продукції;

д) операції вивезення давальницької сировини українського замовника за межі митної території України та повернення в Україну готової продукції.

Давальницька сировина, що ввозиться на митну територію України іноземним замовником, обкладається ввізним митом за ставками Митного тарифу України, податками та зборами, що справляються при ввезенні товарів відповідно до законодавства. Головною особливістю даної операції є те, що сплата ввізного мита, податків та зборів (крім митних зборів) провадиться українським виконавцем через видачі простого векселя органу Державної податкової служби за місцезнаходженням виконавця. Сума векселя визначається у валюті договору про здійснення операції з давальницькою сировиною. Строк платежу дорівнює строку здійснення операції з давальницькою сировиною, але не більше 90 календарних днів з моменту оформлення ввізної вантажної митної декларації.

Вексель погашається, ввізне мито, податки та збори (крім митних зборів) не справляються, якщо у 90-денний або інший передбачений законодавством України період готова продукція в повному обсязі вивозиться за межі митної території України.

У разі ввезення видів давальницької сировини, які не обкладаються ввізним митом, податками та зборами, український виконавець подає органів Державної податкової служби за своїм місцезнаходженням письмове зобов'язання щодо вивезення готової продукції у встановлені терміни. У разі своєчасного та повного вивезення готової продукції письмове зобов'язання погашається.

Для погашення векселя (письмового зобов'язання) український виконавець подає органів Державної податкової служби — за своїм місцезнаходженням — копії вивізної вантажної митної декларації з відміткою митниці, яка здійснила митне оформлення готової продукції, про фактичне перетинання готовою продукцією митного кордону України.

Здійснення операцій з давальницькою сировиною у зазначеному вище порядку надає значні переваги їх учасникам, оскільки вироблена таким чином готова продукція при вивезенні з митної території України не обкладається вивізним (експортним) митом та іншими податками і зборами (крім митних зборів), що справляються у разі експорту товарів, і не підпадає під режим ліцензування та квотування.

Особливістю другого виду операцій з давальницькою сировиною у зовнішньоекономічних відносинах є те, що готова продукція, вироблена із давальницької сировини, ввезеної іноземним замовником, може реалізуватися на митній території України лише через зареєстроване ним в Україні постійне представництво. Для цього представництво оформляє ввізну вантажну митну декларацію на готову продукцію (без фактичного її ввезення на митну територію України) і сплачує ввізне мито, інші податки та збори, передбачені законодавством для аналогічних імпорتنих товарів. Ввізне мито сплачується за пільговими ставками Митного тарифу України.

З метою забезпечення погашення векселя (письмового зобов'язання) постійне представництво іноземного замовника зобов'язане протягом десяти робочих днів після оформлення акта приймання-передачі готової продукції передати українському виконавцеві такі документи: копію ввізної вантажної митної декларації на готову продукцію (без фактичного ввезення її в Україну); копію контракту, укладеного іноземним замовником із покупцем готової продукції; акт приймання-передачі готової продукції постійним представництвом іноземного замовника; довідку про сплату ввізного мита, інших податків та зборів, видану органом Державної митної служби за місцезнаходженням постійного представництва іноземного замовника. Український виконавець, у свою чергу, подає зазначені документи органам Державної податкової служби за своїм місцезнаходженням.

Валютою платежу в розрахунках між українським покупцем готової продукції та постійним представництвом іноземного замовника є національна валюта України, відповідно розрахунки здійснюються через рахунки постійного представництва в установах банків України.

Стосовно третього виду операцій з давальницькою сировиною у зовнішньоекономічних відносинах необхідно зазначити таке: валютою платежу при закупівлі давальницької сировини іноземним замовником на митній території України у суб'єкта підприємницької діяльності України є іноземна валюта. Для митного оформлення в разі вивезення виробленої таким чином готової продукції український виконавець повинен подати митному органу копію контракту на придбання іноземним замовником давальницької сировини в Україні та довідку установи банку України про надходження іноземної валюти на рахунок українського постачальника сировини.

На митній території України така готова продукція може реалізуватися лише через зареєстроване іноземним замовником в

Україні постійне представництво. При цьому розрахунки з українським покупцем здійснюються у національній валюті України через рахунки постійного представництва в установах банків України.

При вивезенні підакцизних товарів, виготовлених з давальницької сировини, за межі митної території України акцизний збір не сплачується. Крім того, готова продукція, яка вироблена з давальницької сировини, закупленої іноземним замовником на митній території України, і належить йому, у разі вивезення за межі митної території України також не обкладається вивізним (експортним) митом, іншими податками та зборами (крім митних зборів), що справляються відповідно до законів України, а також не підлягає ліцензуванню і квотуванню.

Особливістю четвертої групи операцій є те, що за загальним правилом давальницька сировина вивозиться з митної території України на підставі подання українським замовником митному органу письмового зобов'язання щодо повернення в Україну готової продукції, виробленої з цієї сировини (або повернення в Україну коштів від реалізації готової продукції за межами України), не пізніше ніж через 90 календарних днів з моменту оформлення вивізної вантажної митної декларації. При цьому контрактна вартість готової продукції, що підлягає ввезенню на митну територію України, має бути не менше суми митної вартості вивезеної давальницької сировини та суми коштів, що сплачені (підлягають сплаті) за переробку (обробку, збагачення чи використання) цієї сировини.

Письмове зобов'язання погашається в разі ввезення готової продукції або повернення в Україну коштів від реалізації готової продукції за межами України в повному обсязі та у зазначений вище або інший передбачений законодавством період.

У разі вивезення давальницької сировини, що підлягає обкладенню вивізним (експортним) митом, податками та зборами, застосовується аналогічний наведеним вище вексельний порядок оподаткування. При поверненні в Україну готової продукції у повному обсязі та у передбачені законодавством терміни вексель погашається і вивізне мито, податки та збори (крім митних зборів) не справляються.

Вексель підлягає оплаті, якщо готова продукція в повному обсязі та у передбачені законодавством терміни не ввозиться або в Україну повертаються кошти від її реалізації.

У разі зазначення в зовнішньоекономічному контракті про неповернення готової продукції на територію України мито, подат-

ки та збори справляються на момент митного оформлення давальницької сировини, яка вивозиться за межі території України.

Несприятливим фактором є те, що готова продукція, вироблена з давальницької сировини українського замовника, яка ввозиться на митну територію України, обкладається ввізним митом, податками та зборами, які справляються за імпорту товарів, і до неї застосовуються заходи нетарифного регулювання відповідно до законодавства.

Безперечно, перелічені вище особливості здійснення операцій з давальницькою сировиною у зовнішньоекономічних відносинах необхідно враховувати під час укладання зовнішньоекономічних договорів. Залишення поза увагою багатьох з них може призводити до складнощів у здійсненні митного оформлення товарів та до застосування штрафних санкцій з боку податкових органів. Крім того, неврахування деяких аспектів операцій з давальницькою сировиною у зовнішньоекономічних відносинах може призводити до недійсності зовнішньоекономічного договору.

5. Правове регулювання договору про здійснення товарообмінних (бартерних) операцій у галузі зовнішньоекономічної діяльності

Товарообмінні (бартерні) операції викликають інтерес суб'єктів підприємницької діяльності, оскільки завдяки їм господарська діяльність не потребує залучення значних обсягів грошових коштів. Здійснення товарообмінних (бартерних) операцій у зовнішньоекономічному обороті має низку особливостей.

Відповідно до ст. 1 Закону України «Про регулювання товарообмінних (бартерних) операцій у галузі зовнішньоекономічної діяльності» товарообмінна (бартерна) операція у галузі зовнішньоекономічної діяльності — це один з видів експортно-імпортних операцій, оформлених бартерним договором або договором зі змішаною формою оплати, яким часткова оплата експортних (імпортних) поставок передбачена в натуральній формі, між суб'єктом зовнішньоекономічної діяльності України та іноземним суб'єктом господарської діяльності, що передбачає збалансований за вартістю обмін товарами, роботами, послугами у будь-якому поєднанні, не опосередкований рухом коштів у готівковій або безготівковій формі.

У бартерному договорі повинна бути зазначена загальна вартість товарів, що імпортуються, та загальна вартість товарів (робіт, послуг), що експортуються. При цьому валютою контракту є іноземна валюта, віднесена Національним банком України до першої групи Класифікатора іноземних валют.

Право на проведення товарообмінних (бартерних) операцій мають усі суб'єкти зовнішньоекономічної діяльності України.

Основна особливість товарообмінних (бартерних) операцій у галузі зовнішньоекономічної діяльності — строки їхнього проведення.

Товари, що імпортуються за бартерним договором, підлягають ввезенню на митну територію України у строки, зазначені в такому договорі, але не пізніше 90 календарних днів з дати митного оформлення (дати оформлення вантажної митної декларації на експорт) товарів, що фактично експортовані за бартерним договором, а в разі експорту за бартерним договором робіт і послуг — з дати підписання акта або іншого документа, що засвідчує виконання робіт, надання послуг.

Під датою ввезення товарів Закон визначає дату їх митного оформлення (дату оформлення вантажної митної декларації на імпорт), а в разі імпорту за бартерним договором робіт або послуг — дату підписання акта або іншого документа, що засвідчує виконання робіт, надання послуг.

При експорті високоліквідних товарів, перелік яких встановлюється Кабінетом Міністрів України, імпортні товари мають бути ввезені на митну територію у строк, що не перевищує 60 календарних днів з дати оформлення вивізної вантажної митної декларації.

Міністерством економіки та з питань європейської інтеграції України може бути надано індивідуальний дозвіл на перевищення строків ввезення товарів (виконання робіт, надання послуг), які імпортуються за бартерними договорами, що передбачають виробничу кооперацію, консигнацію, комплексне будівництво, поставку складних технічних виробів, товарів спеціального призначення.

Переоформлення бартерного договору на інші види зовнішньоекономічного договору не поновлює і не перериває зазначених вище строків. Що стосується оплати високоліквідних товарів, то її строки продовжуються до 90 днів.

Підставою для зняття з контролю митного органу питання щодо імпоротної частини за бартерним договором при зміні поставок товарів (робіт, послуг), що імпортуються за бартерним до-

говором, на зобов'язання з перерахування коштів на рахунок суб'єкта зовнішньоекономічної діяльності України є подання зазначеним суб'єктом до митного органу довідки уповноваженого банку про надходження еквівалентної суми коштів у рахунок цього договору та копій додаткових угод, які зумовлюють зміну характеру договору.

При зміні грошових зобов'язань іноземного контрагента на зобов'язання по постачанню товарів (робіт, послуг) український постачальник подає копії договору та відповідних додаткових угод до органу Державної податкової служби України.

План семінарського заняття

1. Джерела правового регулювання зовнішньоекономічних договорів.
2. Правове регулювання договору міжнародної купівлі-продажу товарів.
3. Правове регулювання договорів міжнародного перевезення пасажирів та вантажів.
4. Правове регулювання договору про здійснення операцій з давальницькою сировиною у зовнішньоекономічних відносинах.
5. Правове регулювання договору про здійснення товарообмінних (бартерних) операцій у галузі зовнішньоекономічної діяльності.

Термінологічний словник

Акцепт — заява чи інша поведінка адресата оферти, що висловлює згоду з офертою.

Операція з давальницькою сировиною у зовнішньоекономічних відносинах — операція з перероблення (оброблення, збагачення чи використання) давальницької сировини в результаті технологічного процесу зі зміною коду по ТН ЗЕД (незалежно від кількості виконавців), а також етапів (операцій з перероблення цієї сировини) з метою отримання готової продукції за відповідну плату. До операцій з давальницькою сировиною у зовнішньоекономічних відносинах належать операції, в яких сировина замовника на конкретному етапі

переробки, як і на заключному, — основний матеріал її вартість становить не менше як 20 відсотків загальної вартості готової продукції, при цьому обов'язковим є попереднє здійснення поставки виконавцю давальницької сировини відносно повернення виготовленої з неї готової продукції замовнику. При розрахунку вартості давальницької сировини у вартості готової продукції враховуються вартість всієї вивезеної (ввезеної) давальницької сировини та витрати на доставку цієї сировини до виконавця.

Оферта — пропозиція про укладення договору, адресована одній чи кільком конкретним особам.

Товарообмінна (бартерна) операція у галузі зовнішньоекономічної діяльності — це один з видів експортно-імпортних операцій, оформлених бартерним договором або договором зі змішаною формою оплати, яким часткова оплата експортних (імпортних) поставок передбачена в натуральній формі, між суб'єктом зовнішньоекономічної діяльності України та іноземним суб'єктом господарської діяльності, що передбачає збалансований за вартістю обмін товарами, роботами, послугами у будь-якому поєднанні, не опосередкований рухом коштів у готівковій або безготівковій формі.

Форс-мажорні обставини — непередбачені та непереборні події, що відбуваються незалежно від волі та бажання замовника або виконавця (війна, блокада, страйк, пожежа, аварія, паводок, замерзання моря, закриття морських проток, які трапляються на звичайному морському шляху між портами відвантаження й вивантаження, інше стихійне лихо, заборона експорту (імпорту), валютні обмеження або інші обмеження прав власності на сировину чи готову продукцію, у тому числі на їх переміщення, прийняті державою або відповідним державним органом тощо) і призводять до порушення умов укладених контрактів та законодавчих актів.

Навчальні завдання

1. Дати характеристику міжнародних договорів, що передбачають особливі правила для зовнішньоекономічних договорів.
2. Охарактеризувати правила щодо оферти у міжнародній купівлі-продажу товарів.
3. Дати характеристику міжнародних залізничних вантажних накладних.
4. Охарактеризувати договір чартеру.
5. Визначити порядок ввезення на митну територію України товарів, що імпортуються за бартерним договором.

Завдання для перевірки знань

1.Відповідь на оферту, яка має на меті бути акцептом, але містить доповнення, обмеження чи інші зміни, є:

- a) відхиленням оферти;
- b) погодженням оферти;
- c) зміною оферти.

2.Втратою вантажу відповідно до Конвенції про договір міжнародного перевезення вантажів вважається:

- a) його недовставка протягом 30 днів з моменту спливу узгодженого строку доставки;
- b) його недовставка протягом 60 днів з моменту спливу узгодженого строку доставки;
- c) його недовставка протягом 90 днів з моменту спливу узгодженого строку доставки.

3. Перевізник відповідно до Конвенції про договір міжнародного перевезення вантажів звільняється від відповідальності, якщо доведе, що втрата, збитки чи затримання доставки вантажу виникли у результаті:

- a) недоліків вантажу, що зумовлені його специфічними властивостями;
- b) необізнаності про характер вантажу;
- c) недоліків транспортного засобу, що зумовлені його специфічними властивостями.

4. Порушення суб'єктом зовнішньоекономічної діяльності України строків ввезення товарів (виконання робіт, надання послуг), що імпортуються за бартерним договором, тягне за собою стягнення пені за кожний день прострочення у розмірі:

- a) 0,3 відсотка вартості неодержаних товарів (робіт, послуг);
- b) 0,5 відсотка вартості неодержаних товарів (робіт, послуг);
- c) 0,7 відсотка вартості неодержаних товарів (робіт, послуг).

5. Простий вексель на сплату ввізного мита, податків та зборів (крім митних зборів) в разі ввезення давальницької сировини на територію України видається строком на:

- a) не більш як 30 календарних днів;
- b) не більш як 60 календарних днів;
- c) не більш як 90 календарних днів.

Рекомендовані джерела

Нормативно-правові акти

1. Конституція України від 28.06.1996.
2. Конвенція ООН про договори міжнародної купівлі-продажу товарів 1980 р.
3. Конвенція про позовну давність у міжнародній купівлі-продажу товарів 1974 р.
4. Конвенція про договір міжнародного перевезення вантажів по дорогах (КДПВ) 1956 р.
5. Конвенція для уніфікації деяких правил, що стосуються міжнародних повітряних перевезень 1929 р.
6. Конвенція ООН про міжнародні змішані перевезення вантажів 1980 р.
7. Закон України «Про зовнішньоекономічну діяльність» № 959 від 16.04.1991.
8. Закон України «Про операції з давальницькою сировиною у зовнішньоекономічних відносинах» № 327/95 від 15.09.1995.
9. Закон України «Про регулювання товарообмінних (бартерних) операцій у галузі зовнішньоекономічної діяльності» № 351 від 23.12.1998.
10. Цивільний кодекс України № 435 від 16.01.2003.
11. Господарський кодекс України № 436 від 16.01.2003.

Література

1. *Зыкин Й. С.* Внешнеэкономические операции: право и практика. — М., 1994.
2. *Зыков Н. И.* Внешнеэкономические операции. — М., 1995.
3. Комментарий МТП к Инкотермс-2000. Толкование и практическое применение. Публикация МТП № 620: Пер. с англ. — М.: Консалт-банк, 2002. — 288 с.
4. *Кузнецова Н. В.* Регулирование внешнеэкономической деятельности в Украине: Практ. пособие. — К., 1998.
5. Международное частное право: Учеб. пособие / Г. К. Дмитриева, А. С. Довгерт и др. — М., 1993.
6. *Плотников А. Ю.* Базисные условия поставки международных контрактов в Инкотермс-2000. Официальный текст, комментарии. — М.: ЗАО «Изд-во «Экономика», 2002. — 223 с.
7. Правове регулювання зовнішньоекономічних відносин // Бюл. законодавства і юрид. практики України. — 2001. — № 7. — 416 с.

8. Розенберг М. Г. Международная купля-продажа товаров: (Комментарий к законодательству и практике разрешения споров). — М.: Юрид. фирма «Контракт», «ИНФРА-М», 2001. — 368 с.

9. Розенберг М. Т. Международная купля-продажа товаров. — М., 1995.

10. Фединак Г. С. Міжнародне приватне право: Курс вибр. лекцій. — К., 1997.

11. Юмашев Ю. М. Международно-правовые формы внешнеэкономических связей. — М., 1989.

Тема 8. ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ МЕХАНІЗМУ РОЗРАХУНКІВ У ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

1. Загальні положення щодо регулювання механізму розрахунків у зовнішньоекономічній діяльності.
2. Платіжне доручення.
3. Акредитив.
4. Інкасо.
5. Чек.
6. Вексель.

Методичні вказівки

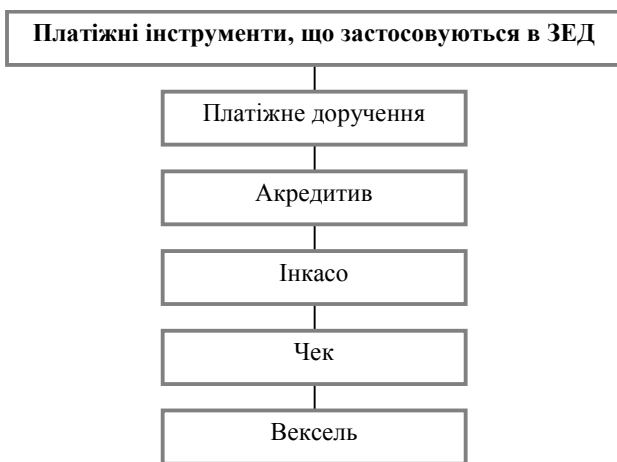
1. Загальні положення щодо регулювання механізму розрахунків у зовнішньоекономічній діяльності

Відповідно до ст. 14 Закону України «Про зовнішньоекономічну діяльність» усі суб'єкти зовнішньоекономічної діяльності мають право самостійно визначати форму розрахунків по зовнішньоекономічних операціях з-поміж тих, що не суперечать законам України та відповідають міжнародним правилам; вільно обирати банківсько-кредитні установи, які вестимуть їхні валютні рахунки та розрахунки з іноземними суб'єктами господарської діяльності, користуватись їхніми послугами з дотриманням при цьому вимог чинних законів України.

При вирішенні питання щодо здійснення розрахунків у зовнішньоекономічних операціях важливе місце посідає вибір механізмів

му (способу, форми) розрахунків. У цьому відношенні важливе значення має спільна постанова Кабінету Міністрів України та Національного банку України «Про типові платіжні умови зовнішньоекономічних договорів (контрактів) та типові форми захисних застережень до зовнішньоекономічних договорів (контрактів), які передбачають розрахунки в іноземній валюті» № 444 від 21.06.1995. Вказана Постанова передбачає рекомендувати суб'єктам підприємницької діяльності України застосовувати під час укладення зовнішньоекономічних договорів (контрактів) типові платіжні умови зовнішньоекономічних договорів (контрактів) та типові форми захисних застережень до зовнішньоекономічних договорів (контрактів), які передбачають розрахунки в іноземній валюті.

Відповідно до законодавства України та установлені світової практики вирізняють такі основні платіжні інструменти, що застосовуються в зовнішньоекономічних операціях: **платіжне доручення; акредитив; інкасо; чек; вексель.**

Далі пропонується докладно розглянути кожний з наведених платіжних інструментів.

2. Платіжне доручення

Питання здійснення розрахунків по зовнішньоекономічних операціях шляхом використання платіжного доручення визначається переважно нормами міжнародного права. Основним нормативним джерелом в даному випадку є Типовий закон ЮНСІТРАЛ

про міжнародні кредитові перекази від 14 травня 1992 р. (далі — Типовий закон).

Треба зауважити, що платіжне доручення є первинним по відношенню до інших платіжних інструментів. Це пояснюється тим, що здійснення розрахунків іншими платіжними інструментами в більшості випадків передбачає використання платіжного доручення або навіть сукупності платіжних доручень як елементарних складових усієї операції.

Типовий закон використовує поняття «кредитового переказу», під яким мається на увазі низка операцій, починаючи з платіжного доручення переказодавця, здійснюваних з метою передачі коштів у розпорядження бенефіціара.

Платіжне доручення означає безумовний наказ у будь-якій формі відправника банку-одержувачу передати в розпорядження бенефіціара встановлену або таку, що підлягає встановленню, суму грошей, якщо:

а) відшкодування банку-одержувачу повинно надаватись шляхом дебетування рахунку відправника або отримання від нього платежу іншим способом;

б) наказ не передбачає, що платіж повинен бути здійснений на прохання бенефіціара.

Переказодавець являє собою особу, що видає перше платіжне доручення в ході кредитового переказу. Бенефіціар є особою, котра вказана у платіжному дорученні переказодавця в якості одержувача коштів внаслідок кредитового переказу. Відправник — особа, яка видає платіжне доручення, включаючи переказодавця та будь-який банк-відправник. Банк-одержувач — це банк, який одержує платіжне доручення.

Інакше кажучи, платник по зовнішньоекономічному договору іменується Типовим законом переказодавцем, а одержувач — бенефіціаром. З метою здійснення переказу платник звертається до уповноваженого банку з платіжним дорученням, форму якого Типовим законом не визначено. Однак, із самого визначення платіжного доручення випливає наявність у ньому таких обов'язкових реквізитів, як «платник», «одержувач» та «сума». У свою чергу, для належної ідентифікації платника та одержувача коштів і здійснення власне переказу не достатньо однієї їхньої назви. Отже, в платіжному дорученні обов'язково мають бути зазначені інші необхідні реквізити — «банк платника», «банк одержувача», «рахунок платника», «рахунок одержувача» та ін.

Процедура здійснення переказу, ініційованого платником за допомогою подання до уповноваженого банку платіжного дору-

чення, передбачає подальше здійснення низки операцій, зміст та обсяги яких різнитимуться залежно від установлених даним банком кореспондентських відносин з іншими банками. Переказ здійснюється через надання платіжного доручення уповноваженим банком банку-одержувачу, який, у свою чергу, стає банком-посередником та надає доручення наступному банку-одержувачу — і так до банку бенефіціара.

Відправник несе зобов'язання у зв'язку з платіжним дорученням, зміненим платіжним дорученням або відкликанням платіжного доручення, якщо вони були видані відправником або іншою особою, котра мала повноваження зобов'язати відправника.

У відправника виникає зобов'язання здійснити платіж банку-одержувачу по платіжному дорученню, коли банк-одержувач акцептує його, однак строк платежу настає лише з настанням строку виконання.

Платіж здійснюється переважно шляхом дебетування банком-одержувачем рахунку відправника в банку-одержувачі або іншим чином, наприклад, через кредитування відправником рахунку банку-одержувача у відправника.

Банк-одержувач акцептує платіжне доручення відправника в найближчий із вказаних нижче моментів часу:

- а) коли банк одержує платіжне доручення за умови, що відправник та банк домовились, що банк буде виконувати платіжні доручення відправника по їх одержанню;
- б) коли банк направляє відправнику повідомлення про акцепт;
- с) коли банк видає платіжне доручення, що має на меті виконання одержаного платіжного доручення;
- д) коли банк дебетує рахунок відправника в цьому банку в якості платежу по платіжному дорученню;
- е) коли вичерпано строк направлення повідомлення про відхилення, а повідомлення не направлено.

Платіжне доручення втрачає силу, якщо воно не було акцептоване або відхилене до кінця роботи в п'ятий робочий день банку після вичерпання строку виконання.

Банк-одержувач, який акцептує платіжне доручення, зобов'язаний, згідно з цим платіжним дорученням, надати або банку бенефіціара, або банку-посереднику платіжне доручення, яке відповідає змісту платіжного доручення, одержаного банком-одержувачем, та яке містить вказівки, необхідні для здійснення кредитового переказу належним чином.

Банк бенефіціара зобов'язаний після акцепту платіжного доручення передати кошти в розпорядження бенефіціара або іншим

чином використовувати кредитовані кошти згідно з платіжним дорученням та правом, що регулює взаємини між банком та бенефіціаром.

Платіжне доручення може бути відкликане відправником лише тоді, коли банк-одержувач, який не є банком бенефіціара, отримує доручення про відкликання достатньо вчасно і таким чином, щоб у банку-одержувача залишалася розумна можливість вжити необхідних заходів до фактичного моменту виконання або настання дня, коли платіжне доручення має бути виконане.

Платіжне доручення може бути відкликане відправником лише в тому разі, якщо банк бенефіціара отримує доручення про відкликання достатньо вчасно та таким чином, щоб у банку залишалася розумна можливість ужити необхідних заходів до моменту завершення кредитового переказу або настання дня, коли кошти повинні бути передані в розпорядження бенефіціара, залежно від того, який момент настає пізніше.

Кредитовий переказ завершується акцептом платіжного доручення банком бенефіціара в інтересах бенефіціара. По завершенні кредитового переказу банк бенефіціара стає боржником бенефіціара в розмірі акцептованого ним платіжного доручення. Завершення кредитового переказу не впливає ніяким іншим чином на взаємини між бенефіціаром і банком бенефіціара.

Кредитовий переказ вважається завершеним незалежно від тієї обставини, що сума платіжного доручення, акцептованого банком бенефіціара, менша, ніж сума платіжного доручення переказодавця, внаслідок стягнення зборів одним чи декількома банками-одержувачами. Завершення кредитового переказу не завдає шкоди будь-яким правам бенефіціара на підставі застосованого права, що регулює основне зобов'язання щодо відшкодування переказодавцем суми цих зборів.

3. Акредитив

Відповідно до п.4 Інструкції про безготівкові розрахунки в Україні в національній валюті, затвердженої постановою Правління Національного банку України від 25 квітня 2001 р. №368/5559, акредитив — договір, що містить зобов'язання банку-емітента, за яким цей банк за дорученням клієнта (заявника акредитива) або від свого імені проти документів, які відповідають умовам акредитива, зобов'язаний виконати платіж на користь бенефіціара або доручає іншому (виконуючому) банку здійснити цей платіж. Вка-

зана Інструкція встановлює загальні правила, форми і стандарти розрахунків у грошовій одиниці України на території України.

Відповідно до Указу Президента України «Про заходи щодо впорядкування розрахунків за договорами, що укладають суб'єкти підприємницької діяльності України» від 4 жовтня 1994 р. №566/94, прийнятої на його виконання спільної постанови Кабінету Міністрів України та Національного банку України «Про типові платіжні умови зовнішньоекономічних договорів (контрактів) і типові форми захисних застережень до зовнішньоекономічних договорів (контрактів), які передбачають розрахунки в іноземній валюті» від 21 червня 1995 р. №444 умови та порядок проведення розрахунків за акредитивами по зовнішньоекономічних операціях регулюються Уніфікованими правилами та звичаями для документарних акредитивів Міжнародної торгової палати редакції 1993 р., публікація № 500 (далі — Уніфіковані правила).

Відповідно до ст.2 Уніфікованих правил термін «акредитив», який включає в себе поняття «документарний акредитив» і «резервний акредитив», означає будь-яку угоду, як би вона не була названа або позначена, згідно з якою банк (банк-емітент), діючи на прохання і на підставі інструкцій клієнта (заявника) або від свого імені:

а) повинен провести платіж третій особі (бенефіціару) або його наказу, або акцептувати і сплатити переказні векселі (тратти), виставлені бенефіціаром, або

б) уповноважує інший банк провести такий платіж або акцептувати і сплатити переказні векселі (тратти), або

с) уповноважує інший банк неогоціювати проти передбачених документів при дотриманні строків та умов акредитива.

Під неогоцією розуміють дисконт (або оплату) векселя та (або) документів уповноваженим до неогоції банком. Проста перевірка документів без дисконту (або оплати) не є неогоцією. Отже, в зовнішньоекономічних операціях поняття акредитива є значно ширшим, ніж в аналогічних операціях на території України.

У зовнішньоекономічних операціях акредитив за своєю природою являє собою угоду, відокремлену від договору купівлі-продажу або іншого контракту, на якому він може базуватися, тож банки жодною мірою не пов'язані й не зобов'язані займатися такими контрактами, навіть якщо в акредитиві є яке-небудь посилення на такий контракт. Отже, установа банку, що оплачує, акцептує й оплатила тратти або неогоціє та (або) повністю виконує будь-які інші зобов'язання по акредитиву, не є предметом позовних вимог заявника, заснованих на його угоді з банком-емітентом або бенефіціаром.

На бенефіціара в жодному разі не поширюються договірні відносини між банками або між заявником і банком-емітентом.

По операціях з акредитивами всі зацікавлені сторони мають справу тільки з документами, але не з товарами, послугами або іншими видами виконання зобов'язань, до яких можуть мати стосунок документи.

Інструкції з виставлення акредитива, сам акредитив, інструкції зі внесення до нього будь-яких змін та самі зміни повинні бути повними і точними. Щоб уникнути плутанини та непорозумінь, банки повинні рекомендувати:

а) не включати зайвих подробиць до акредитива або у зміни до нього;

б) не давати інструкції з виставлення, авізування або підтвердження акредитива з посиланням на попередній (раніше виставлений) акредитив (так званий подібний акредитив), коли такий попередній акредитив зазнав змін, які були (або не були) прийняті.

Усі інструкції з виставлення акредитива і сам акредитив та його додатки, всі інструкції зі внесення яких-небудь змін й самі зміни повинні точно вказувати документи, проти яких здійснюється платіж, акцепт або негоціація.

Акредитив може бути відкличний або безвідкличний. Відповідно акредитив повинен ясно вказувати, чи є він відкличним, чи безвідкличним. За відсутності такої вказівки акредитив вважатиметься безвідкличним.

Відкличний акредитив може бути змінений або анульований банком-емітентом у будь-який момент без попереднього повідомлення бенефіціара.

Всі акредитиви повинні ясно вказувати, чи виконуються вони шляхом платежу по пред'явленню, платежу з розстрочкою, акцепту або негоціації.

Банки повинні перевіряти всі передбачені акредитивом документи з розумною старанністю, щоб упевнитися, що за зовнішніми ознаками вони відповідають строкам та умовам акредитива. Відповідність передбачених документів за зовнішніми ознаками строкам та умовам акредитива визначатиметься встановленими міжнародними банківськими звичаями відповідно до Уніфікованих правил.

Документи, не передбачені в акредитиві, не перевірятимуться банками. Одержавши такі документи, вони повертатимуть їх особі, що представила такі документи, або передаватимуть їх, не беручи на себе відповідальності.

Якщо банк-емітент уповноважує інший банк провести платіж, сплатити з розстрочкою, акцептувати тратти або негоціювати

проти документів, які за зовнішніми ознаками відповідають строкам та умовам акредитива, банк-емітент і підтверджуючий банк (якщо він є) зобов'язаний:

а) провести відшкодування виконуючому банку, який оплатив, платив з розстрочкою, акцептував тратти або неогоціював;

б) прийняти документи.

Банки не несуть жодної відповідальності за форму, повноту, точність, справжність, підробку або юридичне значення будь-яких документів, так само як загальні та(або) часткові умови, наявні в документах або додатково включені в них. Вони також не несуть жодної відповідальності за опис, кількість, вагу, якість, кондиційність, упаковку, достатку, цінність або за фактичну наявність зазначених у документах товарів, а так само за добросовісність, дії та (або) бездіяльність, платоспроможність, виконання зобов'язань, комерційну репутацію вантажовідправника, перевізників або страхувачів товару чи будь-якої іншої особи.

Банки, що користуються послугами іншого банку або інших банків для виконання інструкцій заявника акредитива, роблять це за рахунок і ризик останнього.

Банки не несуть жодної відповідальності, якщо передані ними інструкції не будуть виконані, навіть у тому разі, коли вони самі взяли на себе ініціативу в виборі іншого банку(ів).

Заявник акредитива пов'язаний всіма зобов'язаннями і відповідальністю, що випливають з іноземних законів і звичаїв, і зобов'язаний надати банкам відшкодування, якщо такі зобов'язання і відповідальність будуть на них покладені.

Уніфікованими правилами також достатньо детально регламентовані вимоги до документів, надання яких найчастіше передбачається в акредитиві. Зокрема, Уніфікованими правилами встановлено вимоги до морського (океанського) коносаменту, морської транспортної накладної, коносаменту чартерного перевезення, документа по змішаному перевезенню, документа повітряного транспорту (перевезення), автомобільного, залізничного, внутрішньоводного транспортного документа тощо.

4. Інкасо

Відповідно до Указу Президента України «Про заходи щодо впорядкування розрахунків за договорами, що укладають суб'єкти підприємницької діяльності України» від 4 жовтня 1994 р. №566/94, прийнятої на його виконання спільної постанови Ка-

бінету Міністрів України та Національного банку України «Про типові платіжні умови зовнішньоекономічних договорів (контрактів) і типові форми захисних застережень до зовнішньоекономічних договорів (контрактів), які передбачають розрахунки в іноземній валюті» від 21 червня 1995 р. № 444 умови та порядок проведення розрахунків за інкасо по зовнішньоекономічних операціях регулюються Уніфікованими правилами з інкасо Міжнародної торгової палати від 01.01.1979 № 322 (далі — Уніфіковані правила).

Інкасо означає операції, здійснювані банками на підставі одержаних інструкцій, з фінансовими та (або) комерційними документами з метою:

- а) одержання акцепту та (або) платежу, залежно від нагоди, або
- б) видачі комерційних документів проти акцепту та (або) проти платежу, залежно від нагоди, або
- с) видачі документів на інших умовах.

Під фінансовими документами розуміють переказні векселі, прості векселі, чеки, платіжні розписки або інші документи, використовувані для одержання платежу грошима. Під комерційними документами розуміють рахунки, відвантажувальні документи, документи про право власності або подібні документи, або які-небудь інші документи, які не є фінансовими документами.

Чисте інкасо означає інкасо фінансових документів, не супроводжених комерційними документами. Документарне інкасо означає інкасо фінансових документів, супроводжених комерційними документами, або комерційних документів, не супроводжених фінансовими документами.

Усі документи, відіслані на інкасо, мають супроводжуватись інкасовим дорученням, що містить повні й точні інструкції. Банкам дозволяється діяти тільки відповідно до інструкцій, що є в такому інкасовому дорученні, й відповідно до Уніфікованих правил.

Якщо який-небудь банк не може з якоїсь причини виконати інструкції, що містяться в інкасовому дорученні, одержаному ним, він повинен негайно повідомити сторону, від якої одержав інкасове доручення.

Банки мають пересвідчитися в тому, що одержані документи за зовнішніми ознаками відповідають тим, які перераховані в інкасовому дорученні, і повинні негайно повідомити сторону, від якої було одержане інкасове доручення, про відсутність якого-небудь документа.

Банки не мають жодних інших зобов'язань по перевірці документів.

Товари не повинні направлятися безпосередньо на адресу банку або на консигнацію банку без попередньої згоди на це з боку банку.

У разі, якщо товари були відправлені безпосередньо на адресу банку або на консигнацію банку для видачі платникові проти платежу або акцепту, або на інших умовах, без попередньої згоди з боку банку, банк не зобов'язаний приймати поставку товару, ризик і відповідальність за який продовжує нести сторона, що відправляє товар.

Документи повинні бути пред'явлені платникові в тій формі, в якій вони одержані, за тим винятком, що банк-ремітент і інкасуєчий банк мають право наклеїти необхідні марки за рахунок довірителя, якщо немає інших інструкцій, і зробити будь-які необхідні індосаменти, або проставити всі печатки або інші ідентифікуючі помітки або позначення, що, звичайно, використовуються в інкасовій операції або потрібні для цієї операції.

Інкасове доручення повинно містити в собі повну адресу платника або доміціля, за якою має бути зроблене пред'явлення. Якщо адреса є неповною або неточною, інкасуєчий банк може, без зобов'язання і відповідальності зі свого боку, вжити заходів для встановлення правильної адреси.

У разі, якщо документи підлягають оплаті по пред'явленні, представляючий банк повинен зробити представлення до платежу без затримки. Якщо ж документи підлягають оплаті в інший строк, ніж по пред'явленні, представляючий банк повинен, коли запрошений акцепт, зробити представлення до акцепту без затримки, а коли запрошений платіж, зробити представлення до платежу не пізніше, ніж за день до настання відповідного строку платежу.

У разі, коли документи підлягають оплаті у валюті країни платежу (у місцевій валюті), представляючий банк повинен, за відсутності іншої інструкції в інкасовому дорученні, видати у власність документи платникові тільки проти платежу у місцевій валюті, що може бути негайно використана способом, вказаним в інкасовому дорученні. Якщо ж документи підлягають оплаті у валюті іншій, ніж валюта країни платежу (в іноземній валюті), представляючий банк повинен, за відсутності інших інструкцій в інкасовому дорученні, видати у власність документи платникові тільки проти платежу у відповідній іноземній валюті, яка може бути негайно переказана відповідно до інструкцій, що дані в інкасовому дорученні.

Інкасовані суми (за відрахуванням комісії та (або) витрат, та (або) видатків відповідно) повинні бути негайно віддані у розпорядження

банку, від якого було одержане інкасове доручення, відповідно до інструкцій, що містяться в інкасовому дорученні.

Інкасове доручення повинно містити в собі спеціальні інструкції щодо вчинення протесту (або іншого юридичного діяння замість нього) у разі неакцепту або неплатежу. За відсутності таких спеціальних інструкцій банки, що беруть участь в інкасуванні, не зобов'язані представляти документи для протесту (або вчинення іншого юридичного діяння замість нього) в неакцепті або неплатежі.

Будь-яка комісія та (або) видатки, що їх зазнали банки у зв'язку з таким протестом або іншим юридичним діянням, будуть віднесені на рахунок довірителя.

Банки не зобов'язані робити які-небудь дії щодо товару, до якого стосується документарне інкасо. Однак, якщо банки вживають заходів для захисту товару, незалежно від того, чи є на це вказівка, вони не несуть відповідальності за долю та (або) стан товару, та (або) за будь-які дії, та (або) упущення з боку яких-небудь третіх сторін, яким доручене зберігання та (або) захист товару. Проте інкасуєючий банк повинен негайно сповістити банк, від якого було одержане інкасове доручення, про будь-які такі розпочаті дії.

Будь-яка комісія та (або) видатки, що їх зазнали банки у зв'язку з яким-небудь діянням по захисту товару, будуть віднесені на рахунок довірителя.

5. Чек

Відповідно до Положення про порядок здійснення операцій з чеками в іноземній валюті на території України, затвердженого постановою Правління національного банку від 29 грудня 2000 р. № 250 (далі — Положення), чек — паперовий розрахунковий документ установленної форми, що містить нічим не обумовлене письмове розпорядження чекодавця платнику про сплату чекодержателю зазначеної в ньому суми коштів протягом установленого строку.

Використання чеків в іноземній валюті при розрахунках за зовнішньоекономічними операціями суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності України дозволяється, якщо:

- a) у зовнішньоекономічному договорі зазначено, що чек виписується нерезидентом на резидента, які є сторонами договору;
- b) чек виписаний нерезидентом для сплати за товар або для використання його як застави згідно з чинним законодавством України або гарантії забезпечення виконання зобов'язань перед

резидентом. У чеку або супровідному додатку до нього має зазначатися призначення платежу;

с) нерезидентом-чекодавцем є банк, держава (в особі уповноваженого державного органу), міжнародна організація, корпорація, страхова компанія. Чекодавці мають міжнародний довгостроковий кредитний рейтинг, підтверджений у бюлетені провідних рейтингових агенцій світу (Fitch, Standard&Poor's, Moody's, Thomson Bank Watch), який на дату складання чека належить до групи «інвестиційний клас» (investment grade).

Зазначені вимоги не поширюються на чеки, виписані нерезидентом на резидента, який є представником у справах інтелектуальної власності (патентним повіреним). Приймання чеків на інкасо від патентного повіреного дозволяється за умови пред'явлення до банку (установи) свідоцтва представника у справах інтелектуальної власності (патентного повіреного).

Положення розрізняє два види чеків — іменні та дорожні.

Дорожній чек — паперовий розрахунковий документ, що виражений в іноземній валюті та використовується як засіб міжнародних розрахунків неторговельного характеру і є грошовим зобов'язанням чекодавця виплатити зазначену в чеку суму чекодержателю (власнику), підпис якого проставляється в зазначеному місці під час продажу.

Іменний чек — паперовий розрахунковий документ, що виражений в іноземній валюті, тобто є письмовим розпорядженням юридичної особи — нерезидента або фізичної особи — нерезидента, яка виписала чек (чекодавець), платнику про виплату певної суми коштів чекодержателю, зазначеному в чеку, або іншій особі за нотаріально посвідченою довіреністю за рахунок наданого платнику грошового покриття.

Чек заповнюється як від руки, так і за допомогою технічних засобів.

Чек не може бути акцептований. Напис на чеку про акцепт вважається недійсним.

Будь-яке зазначення про відсотки, що міститься на чеку, вважається недійсним і не приймається банком (установою) до виконання.

Чек, сума якого написана і словами, і цифрами, є дійсним. У разі виявлення розбіжностей між цими позначеннями чек є дійсним на суму, що зазначена словами.

Чек, сума якого зазначена кілька разів словами або цифрами, є дійсним. У разі виявлення розбіжностей між цими позначеннями чек дійсний лише на меншу суму, що зазначена словами.

Відповідальність чекодавця перед чекодержателем за сплату іменного чека настає лише в разі пред'явлення чека до сплати в банк (установу) у встановлений строк.

Чеки сплачуються за пред'явленням за рахунок коштів чекодавця. Банк (установа) на території України приймає від чекодержателя іменні чеки до сплати лише на інкасо.

Приймання чеків на інкасо до банку (установи) для одержання платежу вважається пред'явленням чека до сплати (платежу).

Відкликання іменного чека чекодавцем до закінчення терміну дії чека до пред'явлення, якщо цей строк зазначено в чеку, не дозволяється. Недієздатність та смерть чекодавця, що сталися після пред'явлення чека, не впливають на дійсність чека.

Чек має пред'являтися до банку (установи) України, назва якого зазначена в чеку. У разі відсутності такої відмітки чек приймається до сплати в будь-якому банку (установі).

Зарахування коштів та видача готівки за інкасованим чеком здійснюються банками (установами) після одержання відшкодування за чеком від платника. Їх зарахування на рахунок чекодержателя або на рахунок банку (установи), з якого здійснюється виплата коштів за чеком чекодержателю, якщо останній не має рахунку в банку (установі), здійснюється не пізніше ніж на третій банківський день після надходження їх на кореспондентський рахунок банку (установи).

Про відмову платника від сплати чека на чеку має ставитися відповідна відмітка про це із зазначенням дати пред'явлення чека до сплати, а також причин відмови. Факт відмови має засвідчуватися платником до закінчення строку сплати чека.

Спори щодо несплати чека вирішуються між чекодавцем та чекодержателем у порядку, визначеному відповідним законодавством країни за місцезнаходженням платника.

Банки (установи) приймають чеки до сплати на інкасо від юридичної особи — резидента чи представництва юридичної особи — нерезидента на підставі заяви про приймання до сплати на інкасо чеків в іноземній валюті. В одній заяві можуть зазначатися чеки тільки в одній іноземній валюті, на чеки в різних іноземних валютах оформляються різні заяви.

Уповноважений працівник банку (установи) оформляє квитанцію про приймання до сплати на інкасо чеків в іноземній валюті у двох примірниках, підписує їх, засвідчує штампом банку (установи) та видає один примірник квитанції чекодержателю.

Після одержання коштів за чеками від платника банк (установа) за попередньою домовленістю з власником чеків повідомляє його

телефоном або письмово за адресою, що зазначена власником чеків у заяві, про приймання чеків до сплати на інкасо, про надходження коштів та про назву та місцезнаходження банку (установи), до якого потрібно звернутися для одержання цих коштів.

Юридичним особам (резидентам) кошти за чеками попередньо зараховуються на розподільчий рахунок в іноземній валюті, відкритий банком (установою) для юридичної особи, відповідно до Правил здійснення операцій на міжбанківському валютному ринку України, затверджених постановою Правління Національного банку України від 18.03.99 №127.

Банки (установи) не несуть відповідальності перед чекодержателями за несплату чеків у разі відмови платника в сплаті чека.

6. Вексель

Законодавство України про обіг векселів складається із Женевської конвенції 1930 р., якою запроваджено Уніфікований закон про переказні векселі та прості векселі (далі — Уніфікований закон), з урахуванням застережень, обумовлених додатком II до цієї Конвенції, та із Женевської конвенції 1930 р. про врегулювання деяких колізій законів про переказні векселі та прості векселі, Женевської конвенції 1930 р. про гербовий збір стосовно переказних векселів і простих векселів, Закону України «Про цінні папери і фондову біржу», Закону України «Про приєднання України до Женевської конвенції 1930 р., якою запроваджено Уніфікований закон про переказні векселі та прості векселі», Закону України «Про приєднання України до Женевської конвенції 1930 р. про врегулювання деяких колізій законів про переказні векселі та прості векселі», Закону України «Про приєднання України до Женевської конвенції 1930 р. про гербовий збір стосовно переказних векселів і простих векселів», Закону України «Про обіг векселів в Україні» та інших прийнятих згідно з ними актів законодавства України.

Відповідно до Закону України «Про цінні папери та фондову біржу» вексель — це цінний папір, який засвідчує безумовне грошове зобов'язання векселедавця сплатити після настання строку визначену суму грошей власнику векселя (векселедержателю). Розрізняють простий та переказний векселі.

Згідно з Уніфікованим законом простий вексель містить:

1. Назву «простий вексель», яка включена в текст документа і висловлена тією мовою, якою цей документ складений.

2. Безумовне зобов'язання сплатити визначену суму грошей.
3. Зазначення строку платежу.
4. Зазначення місця, в якому повинен бути здійснений платіж.
5. Найменування особи, якій або наказу якої повинен бути здійснений платіж.
6. Зазначення дати і місця видачі простого векселя.
7. Підпис особи, яка видає документ (векселедавець).

Переказний вексель містить:

1. Назву «переказний вексель», яка включена до тексту документа і висловлена тією мовою, якою цей документ складений.

2. Безумовний наказ сплатити визначену суму грошей.

3. Найменування особи, яка повинна платити (трасат).

4. Зазначення строку платежу.

5. Зазначення місця, в якому повинен бути здійснений платіж.

6. Найменування особи, якій або за наказом якої повинен бути здійснений платіж.

7. Зазначення дати і місця видачі векселя.

8. Підпис особи, яка видає вексель (трасант).

Таким чином за простим векселем платник та векселедавець є однією особою, а за переказним може бути різними. Відповідно до Уніфікованого закону векселедавець простого векселя зобов'язаний так само, як акцептант за переказним векселем.

Вексель може бути переданий шляхом індосаменту. Індосамент повинен бути безумовним. Будь-яка обмежуюча його умова вважається ненаписаною. Частковий індосамент вважається недійсним. Індосамент «**на пред'явника**» має силу бланкового індосаменту.

Індосамент повинен бути написаний на векселі або на приєднаному до нього аркуші (алонжі). Він повинен бути підписаний індосантом.

Індосамент переносить усі права, що впливають із векселя. Якщо індосамент є бланковим, то держатель векселя може:

а) заповнити бланк або на своє ім'я, або на ім'я будь-якої іншої особи;

б) реіндосувати вексель через бланковий індосамент або будь-якій іншій особі;

с) передати вексель третій особі, не заповнюючи бланк і не вчиняючи індосаменту.

Вексель може бути виданий із такими строками платежу:

а) за пред'явленням;

б) у визначений строк від пред'явлення;

с) у визначений строк від дати складання;

д) на визначену дату.

Переказні векселі, що містять або інші строки платежу, або передбачають оплату частинами, є недійсними.

Відповідно до Закону «Про обіг векселів в Україні» резиденти можуть видавати та індосувати векселі, як переказні, так і прості, в іноземній та національній валюті для розрахунків з нерезидентами за зовнішньоекономічними договорами (контрактами) відповідно до валютного законодавства.

Умови проведення розрахунків між резидентом та нерезидентом із застосуванням векселів обов'язково відображаються у відповідному зовнішньоекономічному договорі (контракті).

Придбання резидентом векселя в іноземній валюті та проведення розрахунків між резидентами за таким векселем здійснюються відповідно до валютного законодавства України.

Векселі (переказні і прості) складаються у документарній формі на бланках з відповідним ступенем захисту від підроблення, форма та порядок виготовлення яких затверджуються Державною комісією з цінних паперів та фондового ринку за погодженням з Національним банком України з урахуванням норм Уніфікованого закону, і не можуть бути переведені у бездокументарну форму (знерухомлені).

Від імені юридичної особи вексель підписується власноручно керівником та головним бухгалтером (якщо така посада передбачена штатним розписом юридичної особи) чи уповноваженими ними особами. Підписи скріплюються печаткою.

План семінарського заняття

1. Загальні положення щодо регулювання механізму розрахунків у зовнішньоекономічних діяльності.
2. Платіжне доручення.
3. Акредитив.
4. Інкасо.
5. Чек.
6. Вексель.

Термінологічний словник

Акредитив — договір, що містить зобов'язання банку-емітента, за яким цей банк за дорученням клієнта (заявника акредитива) або від свого імені проти документів, які відповідають умовам акредитива, зобов'язаний виконати платіж на користь бенефіціара або доручає іншому (виконуючому) банку здійснити цей платіж.

Вексель — цінний папір, який засвідчує безумовне грошове зобов'язання векселедавця сплатити після настання строку визначену суму грошей власнику векселя (векселедержателю).

Дорожній чек — паперовий розрахунковий документ, що виражений в іноземній валюті та використовується як засіб міжнародних розрахунків неторговельного характеру і є грошовим зобов'язанням чекодавця виплатити зазначену в чеку суму чекодержателю (власнику), підпис якого проставляється в зазначеному місці під час продажу.

Кредитовий переказ — низка операцій, починаючи з платіжного доручення переказодавця, здійснюваних з метою передачі коштів у розпорядження бенефіціара.

Чек — паперовий розрахунковий документ установленої форми, що містить нічим не обумовлене письмове розпорядження чекодавця платнику про сплату чекодержателю зазначеної в ньому суми коштів протягом установленого строку.

Навчальні завдання

1. Дати порівняльну характеристику основних способів розрахунків у зовнішньоекономічній діяльності.
2. Розкрити механізм здійснення розрахунків у формі платіжного доручення.
3. Дати характеристику акредитива та його видів.
4. Пояснити різницю між простим та переказним векселем.
5. Охарактеризувати суть інкасової форми розрахунків.

Завдання для перевірки знань

1. **Бенефіціаром за платіжним дорученням є:**
 - a) особа, що вказана в платіжному дорученні переказодавця в якості одержувача коштів;
 - b) особа, що видає перше платіжне доручення;
 - c) особа, яка видає платіжне доручення.
2. **Виділяють такі види акредитивів:**
 - a) документарний акредитив;
 - b) простий акредитив;
 - c) уніфікований акредитив.

3. Чисте інкасо означає:

- a) інкасо фінансових документів, не супроводжених комерційними документами;
- b) інкасо фінансових документів, супроводжених комерційними документами.

4. Чек може заповнюватись:

- a) виключно від руки;
- b) як від руки, так і за допомогою технічних засобів;
- c) виключно за допомогою технічних засобів.

5. Вексель може бути виданий із таким строком платежу:

- a) за пред'явленням;
- b) за вимогою;
- c) на визначену дату.

Рекомендовані джерела

Нормативно-правові акти

1. Конституція України від 28.06.1996.
2. Типовий закон ЮНСІТРАЛ про міжнародні кредитові перекази від 14 травня 1992 р.
3. Уніфіковані правила та звичаї для документарних акредитивів Міжнародної торгової палати редакції 1993 р., публікація № 500.
4. Уніфіковані правила з інкасо Міжнародної торгової палати від 01.01.1979 № 322.
5. Декрет Кабінету Міністрів України «Про систему валютного регулювання та валютного контролю» № 15-93 від 19.02.1993.
6. Закон України «Про приєднання України до Женевської конвенції 1930 р., якою запроваджено Уніфікований закон про переказні векселі та прості векселі» № 826 від 06.07.1999.
7. Закон України «Про обіг векселів в Україні» № 2374 від 05.04.2001.
8. Цивільний кодекс України № 435 від 16.01.2003.
9. Господарський кодекс України № 436 від 16.01.2003.
10. Інструкція про безготівкові розрахунки в Україні в національній валюті, затвердженої постановою Правління Національного банку України від 25 квітня 2001 р. № 368/5559.

11. Положення про порядок здійснення операцій з чеками в іноземній валюті на території України, затвердженого постановою Правління національного банку України від 29 грудня 2000 р. № 250.

12. Постанова Кабінету Міністрів України та Національного банку України «Про типові платіжні умови зовнішньоекономічних договорів (контрактів) та типові форми захисних застережень до зовнішньоекономічних договорів (контрактів), які передбачають розрахунки в іноземній валюті» №444 від 21.06.1995.

Література

1. *Артемов Н. М.* Финансово-правовое регулирование внешнеторговой деятельности. — М., 1999. — 480 с.

2. *Дюмулен И. И.* Всемирная торговая организация. — М.: ЗАО «Изд-во «Экономика», 2003. — 271 с.

3. *Зыкин Й. С.* Внешнеэкономические операции: право и практика. — М., 1994.

4. *Зыков Н. И.* Внешнеэкономические операции. — М., 1995.

5. *Кузнецова Н. В.* Регулирование внешнеэкономической деятельности в Украине: Практик. пособие. — К., 1998.

6. *Матвеева О. П.* Организация и технология внешнеторговых операций. — М.: Информационно-внедренческий центр «Маркетинг», 2000. — 160 с.

7. *Опришко В. Ф.* Міжнародне економічне право: Підручник. — 2-ге вид., переробл. і доповн. — К.: КНЕУ, 2003. — 311 с.

8. Основы внешнеэкономических знаний: Словарь-справочник / С. И. Долгов и др. — М., 1990.

9. *Покровская В. В.* Международные коммерческие операции и их регламентация: Внешнеторговый практикум. — М., 1996.

10. Право Европейского Союза: правовое регулирование торгового оборота: Учеб. пособие / Под ред. проф. В. В. Безбаха и др. — М., 1999.

11. Управління зовнішньоекономічною діяльністю: Навч. посіб. / За заг. ред. А. І. Кредісова. — К., 1997.

12. *Эбке В.* Международное валютное право: Пер. с нем. — М., 1997.

Тема 9. ПРАВОПОРУШЕННЯ ТА ЮРИДИЧНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ У ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИНАХ

1. Правопорушення і відповідальність у зовнішньоекономічних відносинах: поняття та види.
2. Спеціальні санкції за порушення зовнішньоекономічного законодавства України.
3. Злочини та особливості кримінальної відповідальності в зовнішньоекономічних відносинах.
4. Адміністративні проступки в зовнішньоекономічних відносинах.
5. Особливості цивільно-правової відповідальності за порушення зовнішньоекономічних зобов'язань.

Методичні вказівки

1. Правопорушення і відповідальність у зовнішньоекономічних відносинах: поняття та види

Зовнішньоекономічна діяльність є одним із найважливіших напрямків діяльності суспільного виробництва, покликаним максимально задовольняти потреби населення у різного роду товарах, роботах, послугах.

Вступаючи в зовнішньоекономічні процеси, їхні учасники певною мірою можуть впливати на стан зовнішньоекономічних відносин, змінювати зв'язки між собою, сприяти чи, навпаки, гальмувати нормальний процес взаємодії. У такій формі бере свій початок, у широкому розумінні, правова поведінка.

У правової поведінки є два різновиди: правомірна та протиправна.

До протиправної поведінки можна віднести суспільно шкідливий, протиправний вчинок, вчинення якого зумовлює настання юридичної відповідальності та визнається як правопорушення.

Правопорушення — це соціально небезпечне або шкідливе, протиправне діяння деліктоздатного суб'єкта, яке передбачене чинним законодавством і за яке встановлена юридична відповідальність.

Загальні засади відповідальності суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності визначені у ст.32 Закону «Про зовнішньоекономічну діяльність», відповідно до якої Україна — як держава — і всі суб'єкти зовнішньоекономічної діяльності та іноземні суб'єкти господарської діяльності несуть відповідальність за порушення законів України та (або) своїх зобов'язань, які випливають з договорів (контрактів), тільки на умовах і в порядку, визначених законами України.

Україна — як держава — не несе відповідальності за дії суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності. Суб'єкти зовнішньоекономічної діяльності не несуть відповідальності за дії України як держави.

Якщо Україна бере участь у зовнішньоекономічній діяльності як самостійний суб'єкт такої діяльності, вона несе відповідальність на загальних та рівноправних засадах з іншими суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності. Всі справи та питання щодо визначення відповідальності, які виникають при застосуванні законів України, підсудні судовим органам України. Суб'єкти зовнішньоекономічної діяльності та іноземні суб'єкти господарської діяльності мають право на судовий розгляд зазначених справ та питань.

Відповідно до ст. 33 зазначеного Закону у сфері зовнішньоекономічної діяльності, що визначається законами України, можуть застосовуватися такі види відповідальності:

- а) майнова відповідальність;
- б) кримінальна відповідальність.

Майнова відповідальність застосовується у формі матеріального відшкодування прямих, побічних збитків, упущеної вигоди, матеріального відшкодування моральної шкоди, а також майнових санкцій. В теорії права такий вид відповідальності частіше згадується як цивільно-правова відповідальність.

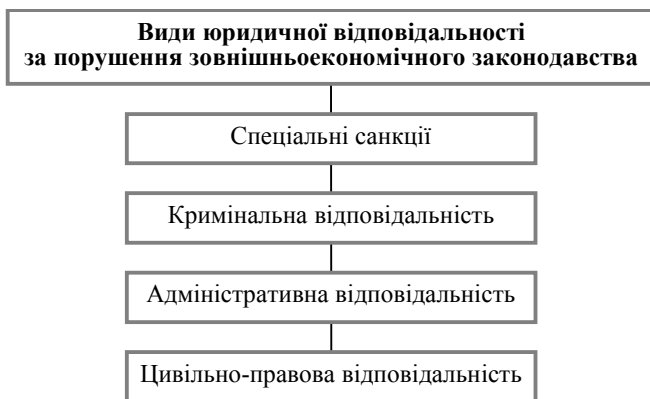
Якщо порушення суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності або іноземними суб'єктами господарської діяльності законів України призвели до виникнення збитків, втрати вигоди та (або) моральної шкоди у інших таких суб'єктів або держави, суб'єкти, що порушили закон, несуть матеріальну відповідальність у повному обсязі.

Кримінальна відповідальність у зовнішньоекономічній діяльності запроваджується тільки у випадках, передбачених кримінальним законодавством України.

Необхідно зазначити, що такий підхід не повністю відповідає сучасному рівню розвитку зовнішньоекономічних відносин в Україні, оскільки лише частково відображає існуючу систему видів відповідальності в цій сфері. Наприклад, у тому самому Зако-

ні значне місце посідає такий вид відповідальності, як спеціальні санкції за порушення зовнішньоекономічного законодавства, який не можна віднести ні до майнової, ні до кримінальної відповідальності. Отже, зазначена у Законі класифікація — застаріла.

На даний момент безперечним може бути відокремлення таких видів юридичної відповідальності за порушення зовнішньоекономічного законодавства: *спеціальні санкції*; *кримінальна відповідальність*; *адміністративна відповідальність*; *цивільно-правова відповідальність*.

Виокремлення зовнішньоекономічних правопорушень у самостійну групу зумовлено наявністю в них єдиного родового об'єкта, загальних рис в ознаках об'єктивної та суб'єктивної сторін, а також — спільних вимог до суб'єктів правопорушень. Характерною особливістю цих правопорушень є те, що вчинення їх відбувається у певній сфері діяльності, де контроль взаємодії суб'єктів з боку держави досить ускладнений через обмежену її компетенцію, а вчинене правопорушення може мати значно тяжчі наслідки.

Відповідно до ст. 36 Закону порядок притягнення до відповідальності, здійснення відповідальності та звільнення від відповідальності визначається процесуальними законами України.

Виключення становить порядок притягнення до цивільно-правової відповідальності, здійснення якої відповідальності та звільнення від якої може визначатися зовнішньоекономічними договорами (контрактами), якщо це не суперечить чинним законам України.

Далі пропонується докладніше розглянути різні види юридичної відповідальності в зовнішньоекономічних відносинах.

2. Спеціальні санкції за порушення зовнішньоекономічного законодавства України

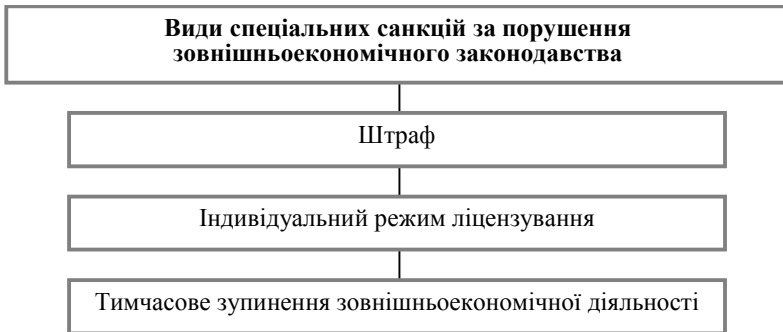
Вид юридичної відповідальності, про який піде мова в цьому розділі, посідає особливе місце серед інших видів відповідальності, оскільки може настати лише за зовнішньоекономічні правопорушення. Так, відповідно до ст. 37 Закону «Про зовнішньоекономічну діяльність» спеціальні санкції можуть бути застосовані до суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності або іноземних суб'єктів господарської діяльності за порушення цього або пов'язаних з ним законів України.

Розрізняють такі види спеціальних санкцій:

a) накладення штрафів у випадках несвоєчасного виконання або невиконання суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності та іноземними суб'єктами господарської діяльності своїх обов'язків згідно з зазначеними вище законами України. Розмір таких штрафів визначається відповідними положеннями законів України та (або) рішеннями судових органів;

b) застосування до конкретних суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності та іноземних суб'єктів господарської діяльності індивідуального режиму ліцензування у випадках порушення такими суб'єктами положень Закону «Про зовнішньоекономічну діяльність» стосовно зазначених в ньому положень, що встановлюють певні заборони, обмеження або режими здійснення зовнішньоекономічних операцій з дозволу держави;

c) тимчасове зупинення зовнішньоекономічної діяльності у випадках порушення зазначених вище законів України, проведення дій, які можуть зашкодити інтересам національної економічної безпеки.

Суб'єктом застосування спеціальних санкцій є Міністерство економіки та з питань європейської інтеграції України.

Законом визначено такі підстави для застосування спеціальних санкцій:

- рішення судових органів;
- поданням органів державної податкової служби;
- подання контролюючо-ревізійної служби;
- подання митних органів;
- подання правоохоронних органів;
- подання комісії з питань повернення в Україну валютних цінностей, що незаконно знаходяться за її межами;
- подання Національного банку України.

Санкції застосовуються на строк до вжиття суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності практичних заходів з усунення порушення чинного законодавства у сфері зовнішньоекономічних відносин та приведення зовнішньоекономічної діяльності у відповідність до норм чинних законодавчих і нормативних актів.

Докладніше порядок застосування спеціальних санкцій визначено у Положенні про порядок застосування до суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності України та іноземних суб'єктів господарської діяльності спеціальних санкцій, передбачених ст.37 Закону «Про зовнішньоекономічну діяльність», затверджене наказом Міністерства економіки України від 17.04.2000 № 52, зареєстрованим у Міністерстві юстиції України 05.05.2000 за №260/4481 (далі — Положення).

У Положенні, зокрема, визначено порядок застосування, скасування, зміни виду та призупинення дії санкцій. Дія Положення поширюється на всіх суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності незалежно від форм власності та місця реєстрації.

Відповідно до Положення українські суб'єкти зовнішньоекономічної діяльності, до яких, у встановленому порядку, застосована спеціальна санкція — індивідуальний режим ліцензування чи тимчасове зупинення зовнішньоекономічної діяльності, не мають права укладати угоди доручення, комісії, агентські, про спільну діяльність та співробітництво, консигнації, дилерські, дистрибуторські, оренди, найму, лізингу, зберігання та інші угоди, що передбачають проведення зовнішньоекономічних операцій іншими особами або на користь інших осіб за дорученням чи передачу майна у строкове користування з метою проведення зовнішньоекономічної діяльності.

Українські суб'єкти зовнішньоекономічної діяльності не мають права укладати з іноземними суб'єктами господарської діяль-

ності, до яких, у встановленому порядку, застосовано спеціальну санкцію — індивідуальний режим ліцензування чи тимчасове зупинення зовнішньоекономічної діяльності, угоди доручення, комісії, агентські, про спільну діяльність та співробітництво, консигнації, дилерські, дистриб'юторські, оренди, найму, лізингу, зберігання та інші угоди, що передбачають проведення зовнішньоекономічних операцій іншими особами чи на користь інших осіб за дорученням або передачу майна у строкове користування з метою проведення зовнішньоекономічної діяльності в Україні чи з товарами українського походження.

Індивідуальний режим ліцензування зовнішньоекономічної діяльності українських суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності та іноземних суб'єктів господарської діяльності передбачає здійснення Міністерством економіки та з питань європейської інтеграції України індивідуального ліцензування кожної окремої зовнішньоекономічної операції певного виду зовнішньоекономічної діяльності. При цьому підставою для здійснення зовнішньоекономічних операцій суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності, до яких застосовано санкції, є разова (індивідуальна) ліцензія.

Тимчасове зупинення зовнішньоекономічної діяльності щодо українських суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності та іноземних суб'єктів господарської діяльності означає позбавлення права займатися всіма видами зовнішньоекономічної діяльності, передбаченими ст. 4 Закону України «Про зовнішньоекономічну діяльність», за винятком:

а) завершення розрахунків за зовнішньоекономічними операціями, при яких з боку українських суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності або іноземних суб'єктів господарської діяльності були перераховані кошти до застосування цієї санкції;

б) завершення розрахунків за зовнішньоекономічними операціями за продукцію, що була відправлена за межі України українськими суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності або відправлена в Україну іноземними суб'єктами господарської діяльності до застосування цієї санкції.

Для завершення таких операцій українському суб'єктові зовнішньоекономічної діяльності слід у встановленому порядку отримати разову (індивідуальну) ліцензію Міністерством економіки та з питань європейської інтеграції України.

Санкції у вигляді тимчасового зупинення зовнішньоекономічної діяльності можуть застосовуватися до суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності в разі проведення ними таких дій у сфері зовнішньоекономічних відносин:

- які можуть зашкодити інтересам національної економічної безпеки;
- які призводять до порушень міжнародних зобов'язань України;
- якщо суб'єкт зовнішньоекономічної діяльності, до якого раніше була застосована санкція — індивідуальний режим ліцензування, протягом року після її застосування не вжив заходів щодо приведення у відповідність своєї діяльності до вимог чинного законодавства у сфері зовнішньоекономічних відносин.

Відповідальність за достовірність інформації, зазначеної в поданнях, щодо застосування (скасування, зміни виду, призупинення дії) санкцій, на підставі яких видаються відповідні накази Міністерства економіки та з питань європейської інтеграції України, несе ініціатор подання.

Застосуванню санкцій до суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності може передувати офіційне попередження з боку Міністерства економіки та з питань європейської інтеграції про можливість застосування до них санкцій.

Про застосування санкцій видається наказ Міністерства економіки та з питань європейської інтеграції, у якому вказуються норми чинного законодавства, які було порушено, матеріали, на підставі яких видано наказ, реквізити суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності, до яких застосовані санкції, та вид санкції, дата, з якої санкція починає діяти.

Відповідні накази Міністерства економіки та з питань європейської інтеграції видаються у разі скасування, зміни виду, призупинення дії санкцій, застосованих до суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності.

Дія спеціальних санкцій скасовується в разі вжиття суб'єктом зовнішньоекономічної діяльності практичних заходів для приведення своєї зовнішньоекономічної діяльності у відповідність до норм чинного законодавства України.

3. Злочини та особливості кримінальної відповідальності у зовнішньоекономічних відносинах

Значне місце серед інших видів відповідальності за порушення правил і норм зовнішньоекономічного законодавства України посідає кримінальна відповідальність.

Особливістю цього виду відповідальності є обмежений суб'єктний склад, оскільки відповідно до ст.18 Кримінального

кодексу України суб'єктом злочину є фізична осудна особа. Отже, юридичні особи не можуть нести кримінальної відповідальності.

Що стосується фізичних осіб, то Кримінальний кодекс України переважно не ставить питання їх відповідальності в залежність від громадянства, якщо злочин вчинено на території України. Отже, кримінальна відповідальність за вчинення злочинів у зовнішньоекономічній сфері за законодавством України може бути покладена як на громадян України, так і на іноземців та осіб без громадянства.

Суб'єктивна сторона злочинів у зовнішньоекономічній сфері полягає переважно в прямому або непрямому умислі.

Аналіз складу злочинів у зовнішньоекономічній сфері показує, що їхнім єдиним родовим об'єктом є суспільні відносини, спрямовані на виконання правил і норм зовнішньоекономічного законодавства України.

Об'єктивна сторона злочинів у зовнішньоекономічній сфері може бути виражена (характеризується) як діями (наприклад, переміщення товарів через митний кордон України поза митним контролем або передача державних відомостей іноземним підприємствам), так і бездіяльністю (ухилення від повернення виручки в іноземній валюті).

Об'єктивна сторона злочинів у зовнішньоекономічній сфері складається із сукупності кількох ознак: протиправної поведінки; настання або створення загрози настання суспільно шкідливих наслідків і причинного зв'язку між порушенням зазначених правил і настанням шкідливих наслідків, а також цілої низки додаткових і кваліфікаційних ознак.

Серед злочинів у зовнішньоекономічній сфері можна назвати такі:

1. Контрабанда (ст. 201 КК України).

Контрабандою визнається переміщення товарів через митний кордон України поза митним контролем або з приховуванням від митного контролю, вчинене у великих розмірах, а також незаконне переміщення історичних та культурних цінностей, отруйних, сильнодіючих, радіоактивних або вибухових речовин, зброї та боєприпасів (крім гладкоствольної мисливської зброї та бойових припасів до неї), а так само контрабанда стратегічно важливих сировинних товарів, щодо яких законодавством встановлено відповідні правила вивезення за межі України.

Контрабанда товарів вважається вчиненою у великих розмірах, якщо їх вартість у тисячу і більше разів перевищує неоподатковуваний мінімум доходів громадян.

2. Порухення законодавства, що регулює експорт та імпорт дисків для лазерних систем зчитування, експорт та імпорт обладнання чи сировини для їх виробництва (ст. 203-1 КК України).

Кримінальна відповідальність настає в разі порушення законодавства, що регулює експорт та імпорт дисків для лазерних систем зчитування, експорт та імпорт обладнання чи сировини для їх виробництва, якщо ці дії вчинено у великих розмірах.

Під великим розміром слід розуміти вартість дисків для лазерних систем зчитування, обладнання чи сировини для їх виробництва, що у три тисячі разів і більше перевищує неоподатковуваний мінімум доходів громадян.

3. Ухилення від повернення виручки в іноземній валюті (ст. 207 КК України).

Злочином визнається умисне ухилення службових осіб підприємств, установ та організацій незалежно від форми власності або осіб, які здійснюють господарську діяльність без створення юридичної особи, від повернення в Україну у передбачені законом строки виручки в іноземній валюті від реалізації на експорт товарів (робіт, послуг), або інших матеріальних цінностей, отриманих від цієї виручки, а також умисне приховування будь-яким способом такої виручки, товарів або інших матеріальних цінностей.

Розрізняють ухилення від повернення виручки в іноземній валюті у великих розмірах та в особливо великих розмірах.

Ухилення від повернення виручки в іноземній валюті визнається вчиненими у великому розмірі, якщо ця виручка в тисячу і більше разів перевищує неоподатковуваний мінімум доходів громадян (у перерахунку у валюту України за офіційним курсом національної валюти, визначеним Національним банком України, на останній день строку, передбаченого законодавством для перерахування виручки в іноземній валюті з-за кордону).

Ухилення від повернення виручки в іноземній валюті визнається вчиненими в особливо великому розмірі, якщо ця виручка у три тисячі й більше разів перевищує неоподатковуваний мінімум доходів громадян (у перерахунку у валюту України за офіційним курсом національної валюти, визначеним Національним банком України, на останній день строку, передбаченого законодавством для перерахування виручки в іноземній валюті з-за кордону).

4. Незаконне відкриття або використання за межами України валютних рахунків (ст. 208 КК України).

Дане правопорушення полягає в незаконному, з порушенням встановленого законом порядку, відкритті або використанні за межами України валютних рахунків фізичних осіб, вчинене громадянином України, що постійно проживає на її території, а так само валютних рахунків юридичних осіб, що діють на території України, вчинене службовою особою підприємства, установи чи організації або за її дорученням іншою особою, а також у вчиненні зазначених дій особою, яка здійснює підприємницьку діяльність без створення юридичної особи.

5. Порушення законодавства України про континентальний шельф (ст. 244 КК України).

У частині порушення норм зовнішньоекономічного законодавства даний вид злочинів полягає в дослідженні, розвідуванні, розробці природних багатств та інших роботах на континентальному шельфі України, які провадяться іноземцями, якщо це не передбачено договором між Україною і заінтересованою іноземною державою, згода на обов'язковість якого надана Верховною Радою України або спеціальним дозволом, виданим у встановленому законом порядку.

6. Контрабанда наркотичних засобів, психотропних речовин, їхніх аналогів або прекурсорів (ст. 305 КК України).

У зв'язку з особливою небезпечністю даного виду контрабанди окремо виділяється контрабанда наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів, тобто їх переміщення через митний кордон України поза митним контролем або з приховуванням від митного контролю.

Окремо виділяють контрабанду особливо небезпечних наркотичних засобів, психотропних речовин, їхніх аналогів або прекурсорів, а також — контрабанду зазначених речовин у великих розмірах та в особливо великих розмірах.

Поняття великий та особливо великий розмір наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів, що застосовується в цьому розділі, визначається спеціально уповноваженим органом виконавчої влади у галузі охорони здоров'я.

7. Передача або збирання відомостей, що становлять конфіденційну інформацію, яка є власністю держави (ст. 330 КК України).

Злочином визнається передача або збирання з метою передачі іноземним підприємствам, установам, організаціям або їх пред-

ставникам економічних, науково-технічних або інших відомостей, що становлять конфіденційну інформацію, яка є власністю держави, особою, якій ці відомості були довірені або стали відомі у зв'язку з виконанням службових обов'язків.

8. Незаконне перетинання державного кордону (ст. 331 КК України).

Дане правопорушення полягає в перетинанні державного кордону України будь-яким способом поза пунктами пропуску через державний кордон України або в пунктах пропуску через державний кордон України, але без відповідних документів чи дозволу.

9. Незаконне переправлення осіб через державний кордон України (ст. 332 КК України).

Кримінальна відповідальність настає в разі організації незаконного переправлення осіб через державний кордон України, керівництво такими діями або сприяння їх вчиненню порадами, вказівками, наданням засобів або усуненням перешкод.

10. Порухення порядку здійснення міжнародних передач товарів, що підлягають державному експортному контролю (ст. 333 КК України).

Злочином є також порушення встановленого порядку здійснення міжнародних передач товарів, що підлягають державному експортному контролю.

11. Порухення правил міжнародних польотів (ст. 334 КК України).

Вказане порушення полягає у вльоті в Україну або вильоті з України без відповідного дозволу, а також недодержання зазначених у дозволі маршрутів, місць посадки, повітряних трас, коридорів або ешелонів.

Отже, здійснення певних правопорушень у зовнішньоекономічній сфері визнається законодавством України злочином, що потребує від суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності підвищеної уваги щодо дотримання норм зовнішньоекономічного законодавства України.

4. Адміністративні проступки у зовнішньоекономічних відносинах

Відповідно до ст. 9 Кодексу України про адміністративні правопорушення адміністративним проступком визнається протиправна (умисна або необережна) дія чи бездіяльність, яка посягає на власність, права і обов'язки громадян, на державний або громадський

порядок, на встановлений порядок управління і за яку законодавством України передбачено адміністративну відповідальність.

Аналіз цього визначення дозволяє виділити загальноправові ознаки, які властиві адміністративному проступку. По-перше, це виключно вчинок, тобто дія чи бездіяльність. По-друге, антигромадська спрямованість адміністративного проступку, яка характеризується суспільною шкідливістю. Цю позицію підтверджує ч.2 ст.1 КК України, де вказується що Кримінальний кодекс України визначає, які суспільно небезпечні діяння є злочинними. Тобто слід розуміти, що суспільно небезпечні діяння, які не заподіяли і не могли заподіяти істотної шкоди (ч.2 ст.11 КК), не належать до злочинів і їх необхідно кваліфікувати як інші правопорушення. По-третє, до ознак адміністративного проступку належить його протиправність, а саме, стосовно зовнішньоекономічного законодавства, заборона зовнішньоекономічно-правовою нормою вчинку як такого, що завдає шкоди чи загрожує безпекою. По-четверте, важливою ознакою адміністративного проступку є винність, яка виражається як прояв волі і свідомості особи, її психічного ставлення до відповідного вчинку і його наслідків. Діяння має бути вчинено умисно або з необережності. По-п'яте, юридичною ознакою адміністративного проступку є адміністративна карність, тобто протиправне, винне діяння буде визначено адміністративним проступком тільки тоді, коли за його вчинення передбачена адміністративна відповідальність, застосування якої у сфері зовнішньоекономічної діяльності має свої особливості.

Серед адміністративних проступків у зовнішньоекономічній сфері можна виокремити такі:

1. Вивезення матеріалів, що не пройшли карантинну перевірку або відповідну обробку (ст. 106 КпАП).

Зазначений адміністративний проступок полягає в вивезенні з прикордонних морських і річкових портів (з пристаней), з залізничних станцій, автовокзалів (автостанцій), з аеропортів та інших прикордонних пунктів завезених із зарубіжних країн матеріалів, що не пройшли карантинну перевірку або відповідну обробку.

2. Порушення порядку проведення розрахунків (ст. 155-1 КпАП).

Адміністративна відповідальність настає за порушення встановленого законом порядку проведення розрахунків при здійсненні операцій з купівлі-продажу іноземної валюти.

3. Порушення правил торгівлі алкогольними напоями і тютюновими виробами (ст. 156 КпАП).

Забороняється імпорт або експорт спирту етилового, коньячного або плодового, алкогольних напоїв чи тютюнових виробів без наявності ліцензії або без марок акцизного збору чи з підробленими марками цього збору.

4. Порушення правил про валютні операції (ст.162 КпАП).

Адміністративним правопорушенням визнається незаконне скуповування, продаж, обмін, використання валютних цінностей як засобу платежу або як застави.

5. Порушення законодавства з фінансових питань (ст.164-2 КпАП).

Настання адміністративної відповідальності тягне за собою приховування в обліку валютних доходів.

6.Порушення законодавства, що регулює виробництво, експорт, імпорт дисків для лазерних систем зчитування, експорт, імпорт обладнання чи сировини для їх виробництва (ст.164-13 КпАП).

Окремо виокремлюється порушення законодавства, що регулює експорт, імпорт дисків для лазерних систем зчитування, експорт, імпорт обладнання чи сировини для їх виробництва.

7.Невиконання законних вимог посадових осіб спеціально уповноваженого органу виконавчої влади з питань державного експортного контролю (ст. 188-17).

Зазначений адміністративний проступок полягає в невиконанні законних вимог посадових осіб спеціально уповноваженого органу виконавчої влади з питань державного експортного контролю щодо усунення порушень законодавства в галузі державного експортного контролю або створення перешкод для виконання покладених на них обов'язків.

8.Порушення прикордонного режиму або режиму в пунктах пропуску через державний кордон України (ст.202 КпАП).

Відповідальності підлягає особа, що порушує прикордонний режим або режим у пунктах пропуску через державний кордон України.

9. Порушення іноземцями та особами без громадянства правил перебування в Україні і транзитного проїзду через територію України (ст. 203 КпАП).

Як адміністративний проступок виділяється порушення іноземцями та особами без громадянства правил перебування в Україні, тобто проживання без документів на право проживання в Україні, за недійсними документами або документами, термін дії яких закін-

чився, або працевлаштування без відповідного дозволу на це, якщо необхідність такого дозволу передбачено законодавством України, або недодержання встановленого порядку реєстрації, або пересування і зміни місця проживання, або ухилення від виїзду з України після закінчення відповідного терміну перебування, а так само порушення правил транзитного проїзду через територію України.

Виняток із даного правила становлять випадки, коли іноземці чи особи без громадянства з наміром набути статусу біженця незаконно перетнули державний кордон України і перебувають на території України протягом часу, необхідного для звернення до відповідного органу міграційної служби із заявою про надання їм статусу біженця відповідно до Закону України «Про біженців».

10.Порушення порядку працевлаштування, надання житла, реєстрації, прописки або виписки іноземців та осіб без громадянства та оформлення для них документів (ст. 204-1 КпАП).

Відповідальність тягнуть за собою діяння, спрямовані на порушення посадовими особами підприємств, установ і організацій, незалежно від форм власності, у тому числі іноземних суб'єктів господарської діяльності, що діють на території України, встановленого порядку працевлаштування іноземців та осіб без громадянства, надання їм житла, а також інші порушення, спрямовані на їх незаконну реєстрацію, прописку або виписку, оформлення документів на проживання.

11.Порушення законодавства в галузі державного експортного контролю (ст. 212-4 КпАП).

Вказане адміністративне правопорушення визнано таким достаньо недавно та полягає у порушенні законодавства в галузі державного експортного контролю, а саме:

а) проведення переговорів, пов'язаних з укладанням зовнішньоекономічних договорів (контрактів) стосовно здійснення експорту товарів військового призначення, а також товарів подвійного використання, на поставки яких до відповідної іноземної держави встановлено часткове ембарго, без отримання відповідного позитивного висновку спеціально уповноваженого органу виконавчої влади з питань державного експортного контролю;

б) неподання або несвочасне подання спеціально уповноваженому органу виконавчої влади з питань державного експортного контролю звітів та відповідних документів про підсумки проведення переговорів, зазначених у попередньому пункті, а також про фактично здійснені міжнародні передачі товарів військового призначення та подвійного використання на підставі отриманих

дозволів чи висновків, а також про використання цих товарів у заявлених цілях;

с) навмисне знищення документів, пов'язаних з укладанням чи виконанням зовнішньоекономічних договорів (контрактів) стосовно здійснення міжнародних передач товарів військового призначення та подвійного використання, на підставі яких були отримані дозволи, висновки чи міжнародні імпорتنі сертифікати, до закінчення строку їх зберігання, передбаченого законом.

Як можна переконатися, склад багатьох адміністративних правопорушень схожий на склад аналогічних злочинів. Однак, треба пам'ятати, що відповідно до ст. 9 КпАП адміністративна відповідальність настає тільки у разі, якщо порушення за своїм характером не тягне за собою відповідно до закону кримінальної відповідальності.

5. Особливості цивільно-правової відповідальності за порушення зовнішньоекономічних зобов'язань

Цивільне та господарське право як система правових норм регулюють майнові та особисті немайнові відносини, засновані на юридичній рівності, вільному волевиявленні, майновій самостійності та широкій свободі їх учасників у визначенні своїх прав та обов'язків.

Цивільно-правова відповідальність, окремим випадком якої є господарсько-правова відповідальність, як різновид санкції, — це покладення на правопорушника оснований на законі невігідних правових наслідків, які виявляються у позбавленні його певних прав або в заміні невиконаного обов'язку новим, або у приєднанні до невиконаного обов'язку нового додаткового. Цивільно-правова відповідальність у зовнішньоекономічній сфері практично мало в чому відрізняється від аналогічної в інших галузях законодавства, тому далі розглянемо її з погляду загальних основ цивільно-правової відповідальності.

За підставами виникнення прав та обов'язків, за порушення яких встановлено відповідальність, вона поділяється на договірну та позадоговірну.

Договірною вважається відповідальність у формі відшкодування збитків, сплати неустойки, втрати завдатку або позбавлення суб'єктивного права за невиконання або неналежне виконання зобов'язання, яке виникло з договору.

Відповідно до ст. 217 ГК України у сфері господарювання застосовуються такі види господарських санкцій: відшкодування збитків; штрафні санкції; оперативно-господарські санкції. Господарські санкції застосовуються у встановленому законом порядку за ініціативою учасників господарських відносин.

Відповідно до ст. 224 ГК України учасник господарських відносин, який порушив господарське зобов'язання або установлені вимоги щодо здійснення господарської діяльності, повинен відшкодувати завдані цим збитки суб'єкту, права або законні інтереси якого порушено. Під збитками розуміються витрати, зроблені управненою стороною, втрата або пошкодження її майна, а також не одержані нею доходи, які управнена сторона одержала б у разі належного виконання зобов'язання або додержання правил здійснення господарської діяльності другою стороною.

Відповідно до ст. 230 ГК України штрафними санкціями визнаються господарські санкції у вигляді грошової суми (неустойка, штраф, пеня), яку учасник господарських відносин зобов'язаний сплатити у разі порушення ним правил здійснення господарської діяльності, невиконання або неналежного виконання господарського зобов'язання.

Згідно зі ст. 236 ГК України у господарських договорах сторони можуть передбачати використання таких видів оперативно-господарських санкцій:

- одностороння відмова від виконання свого зобов'язання управненою стороною, зі звільненням її від відповідальності за це — у разі порушення зобов'язання другою стороною;
- відмова від оплати за зобов'язанням, яке виконано неналежним чином або достроково виконано боржником без згоди другої сторони;
- відстрочення відвантаження продукції чи виконання робіт внаслідок протрочення виставлення акредитива платником, припинення видачі банківських позичок тощо;
- відмова управненої сторони зобов'язання від прийняття подальшого виконання зобов'язання, порушеного другою стороною, або повернення в односторонньому порядку виконаного кредитором за зобов'язанням (списання з рахунку боржника в безакцептному порядку коштів, сплачених за неякісну продукцію, тощо);
- встановлення в односторонньому порядку на майбутнє додаткових гарантій належного виконання зобов'язань стороною, яка порушила зобов'язання: зміна порядку оплати продукції (ро-

біт, послуг), переведення платника на попередню оплату продукції (робіт, послуг) або на оплату після перевірки їх якості тощо;

- відмова від встановлення на майбутнє господарських відносин зі стороною, яка порушує зобов'язання.

Сторони можуть передбачити у договорі також інші оперативно-господарські санкції.

Позадовірною (або недоговірною) є відповідальність, що настає за вчинення протиправних дій однією особою щодо іншої за відсутності між ними договору або незалежно від наявних між ними договірних відносин. Така відповідальність настає за порушення обов'язку, встановленого законом або підзаконним актом, і найчастіше виражається у формі відшкодування збитків.

Питання позадовірної відповідальності визначені гл. 82 ЦК України (ст.1166—1211 ЦК України).

Відповідно до ст. 1166 майнова шкода, завдана неправомірними рішеннями, діями чи бездіяльністю особистим немайновим правам фізичної або юридичної особи, а також шкода, завдана майну фізичної або юридичної особи, відшкодовується в повному обсязі особою, яка її завдала. Особа, яка завдала шкоди, звільняється від її відшкодування, якщо вона доведе, що шкоди завдано не з її вини.

Відповідно до ст.1167 ЦК України моральна шкода, завдана фізичній або юридичній особі неправомірними рішеннями, діями чи бездіяльністю, відшкодовується особою, яка її завдала, за наявності її вини, крім випадків, установлених законодавством України.

Згідно зі ст.1172 юридична або фізична особа відшкодовує шкоду, завдану їхнім працівником під час виконання ним своїх трудових (службових) обов'язків. Замовник відшкодовує шкоду, завдану іншій особі підрядчиком, якщо він діяв за завданням замовника. Підприємницькі товариства, кооперативи відшкодовують шкоду, завдану їхнім учасником (членом) під час здійснення ним підприємницької або іншої діяльності від імені товариства чи кооперативу.

Особливості має відповідальність за вчинення шкоди джерелом підвищеної небезпеки (ст.1187 ЦК України). Така шкода відшкодовується особою, яка на відповідній правовій підставі (право власності, інше речове право, договір підряду, оренди тощо) володіє транспортним засобом, механізмом, іншим об'єктом, використання, зберігання або утримання якого створює підвищену небезпеку.

Особа, яка неправомірно заволоділа транспортним засобом, механізмом, іншим об'єктом, завдала шкоди діяльністю щодо йо-

го використання, зберігання або утримання, зобов'язана відшкодувати її на загальних підставах.

Особливий порядок відшкодування тягне за собою також шкода, завдана внаслідок недоліків товарів, робіт та послуг. Відповідно до ст.1210 ЦК України шкода, завдана внаслідок недоліків товарів, підлягає відшкодуванню, за вибором потерпілого, продавцем або виготовлювачем товару; шкода, завдана внаслідок недоліків робіт (послуг), підлягає відшкодуванню їх виконавцем.

План семінарського заняття

1. Правопорушення і відповідальність у зовнішньоекономічних відносинах: поняття та види.

2. Спеціальні санкції за порушення зовнішньоекономічного законодавства України.

3. Злочини та особливості кримінальної відповідальності в зовнішньоекономічних відносинах.

4. Адміністративні проступки в зовнішньоекономічних відносинах.

5. Особливості цивільно-правової відповідальності за порушення зовнішньоекономічних зобов'язань.

Термінологічний словник

Адміністративна провина — протиправна (умисна або необережна) дія чи бездіяльність, яка посягає на власність, права і обов'язки громадян, на державний або громадський порядок, на встановлений порядок управління і за яку законодавством України передбачено адміністративну відповідальність.

Злочин — передбачене Кримінальним кодексом України суспільно небезпечне винне діяння (дія або бездіяльність), вчинене суб'єктом злочину.

Індивідуальний режим ліцензування зовнішньоекономічної діяльності українських суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності та іноземних суб'єктів господарської діяльності — здійснення Міністерством економіки та з питань європейської інтеграції України індивідуального

ліцензування кожної окремої зовнішньоекономічної операції певного виду зовнішньоекономічної діяльності.

Правопорушення — соціально небезпечне або шкідливе, протиправне, винне діяння деліктоздатного суб'єкта, яке передбачено чинним законодавством і за яке встановлена юридична відповідальність.

Цивільно-правова відповідальність — покладення на правопорушника основаних на законі не вигідних правових наслідків, які виявляються у позбавленні його певних прав або в зміні невиконаного обов'язку новим, або у приєднанні до невиконаного обов'язку нового додаткового.

Навчальні завдання

1. Охарактеризувати загальні умови настання відповідальності у зовнішньоекономічних відносинах.

2. Охарактеризувати повноваження відповідного центрального органу виконавчої влади щодо застосування спеціальних санкцій у ЗЕД.

3. Дати характеристику основних видів злочинів у сфері зовнішньоекономічної діяльності.

4. Дати характеристику адміністративних правопорушень у сфері ЗЕД.

5. Охарактеризувати цивільно-правові санкції за правопорушення у сфері ЗЕД.

Завдання для перевірки знань

1. Підставою для застосування спеціальних санкцій є:

- а) поданням органів державної податкової служби;
- б) подання органів санітарно-епідеміологічного контролю;
- в) подання органів ліцензування.

2. Суб'єктом застосування спеціальних санкцій є:

- а) Міністерство економіки та з питань європейської інтеграції України;
- б) Міністерство внутрішніх справ;

- с) Міністерство закордонних справ.

3. Відповідно до ст. 33 Закону України «Про зовнішньоекономічну діяльність» можуть застосовуватися такі види відповідальності:

- а) господарська відповідальність;
- б) адміністративна відповідальність;
- с) майнова відповідальність.

4. Розрізняють такі види спеціальних санкцій:

- а) позбавлення волі;
- б) позбавлення спеціального права;
- с) тимчасове зупинення діяльності.

5. Питання притягнення до кримінальної відповідальності залежить від:

- а) громадянства фізичної особи;
- б) території вчинення злочину;
- с) місця постійного проживання фізичної особи.

Рекомендовані джерела

Нормативно-правові акти

- 1. Конституція України від 28.06.1996.
- 2. Кримінальний кодекс України № 2341 від 05.04.2001.
- 3. Кодекс України про адміністративні правопорушення № 80732 від 07.12.1984.
- 4. Цивільний кодекс України № 435 від 16.01.2003.
- 5. Господарський кодекс України № 436 від 16.01.2003.
- 6. Закон України «Про зовнішньоекономічну діяльність» № 959 від 16.04.1991.
- 7. Положення про порядок застосування до суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності України та іноземних суб'єктів господарської діяльності спеціальних санкцій, передбачених ст.37 Закону України «Про зовнішньоекономічну діяльність», затверджене наказом Міністерства економіки України від 17.04.2000 № 52, зареєстрованим у Міністерстві юстиції України 05.05.2000 за № 260/4481.

Література

1. *Вершинин А.П.* Внешнеэкономическое право: Введение в правовое регулирование внешнеэкономической деятельности. — М.: НОРМА (Изд. группа НОРМА–ИНФРА-М), 2001. — 256 с.
2. Європейська інтеграція та Україна: Навч.-метод. посіб. — К., 2002.
3. *Козырин А. Н.* Валютный контроль внешнеторговой деятельности: Юрид. справочник. — М.: Новый юрист, 1998.
4. *Комаров В. В.* Международный коммерческий арбитраж. — Харьков, 1995.
5. *Кузнецова Н. В.* Регулирование внешнеэкономической деятельности в Украине: Практик. пособие. — К., 1998.
6. Правове регулювання зовнішньоекономічних відносин // Бюл. законодавства і юрид. практики України. — 2001. — №7. — 416 с.
7. Преступность в сфере внешнеэкономической деятельности / В.Д. Ларичев и др. — М.: Экзамен, 2002. — 512 с.
8. *Терещенко С.* Основы митного законодавства України: Питання теорії та практики зовнішньоекон. діяльн.: Навч. посіб. для студ. вищ. та серед. спец. навч. закл. — К.: АТ «Август», 2001. — 422 с.
9. *Терещенко С., Науменко В.* Основы митного законодавства в Україні: Теорія та практика: Навч. посіб. для студ. вищ. та серед. спец. навч. закл. — К., 1999.
10. Управління зовнішньоекономічною діяльністю: Навч. посіб. / За заг. ред. А. І. Кредісова. — К., 1997.
11. *Цират Г. А., Цират А. В.* Международный арбитраж как способ разрешения внешнеэкономических споров. — К., 1997.
12. *Юмашев Ю. М.* Международно-правовые формы внешнеэкономических связей. — М., 1989.

Тема 10. ВИРІШЕННЯ СПОРІВ У ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИНАХ

1. Загальні положення щодо розгляду спорів у зовнішньоекономічній діяльності.
2. Арбітражний регламент ЮНСІТРАЛ.
3. Порядок арбітражного розгляду спорів відповідно до чинного законодавства України.
4. Визнання та виконання судових рішень в зовнішньоекономічних відносинах.

Методичні вказівки

1. Загальні положення щодо розгляду спорів у зовнішньоекономічній діяльності

У процесі здійснення зовнішньоекономічної діяльності в її суб'єктів виникають різного роду права та обов'язки. Зазначені права та обов'язки можуть впливати із зовнішньоекономічних договорів або мати позадоговірні підстави виникнення. Відомо, що будь-яке право чи обов'язок суб'єкта має правове значення тією мірою, якою можливе забезпечення його реалізації чи виконання. Отже, важливе місце в системі норм права зовнішньоекономічної діяльності посідають норми, що регулюють порядок вирішення спорів, які стали наслідком порушення прав чи невиконання обов'язків.

Відповідно ст.38 Закону України «Про зовнішньоекономічну діяльність» спори, що виникають між суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності, іноземними суб'єктами господарської діяльності у процесі такої діяльності, можуть розглядатися судами та господарськими судами України, а також, за згодою сторін спору, Міжнародним комерційним арбітражним судом та Морською арбітражною комісією при Торгово-промисловій палаті України та іншими органами вирішення спору, якщо це не суперечить чинним законам України або передбачено міжнародними договорами України.

У ст. 39 вказаного Закону зазначається також про особливості вирішення спорів, що виникають при застосуванні цього Закону та законів, прийнятих на його виконання. Такі спори можуть бути предметом розгляду:

а) в органах суду України, якщо одна зі сторін у справі — фізична особа та (або) держава;

б) в господарських судах, якщо сторонами у справі виступають юридичні особи.

Отже, за органами вирішення спорів можна виокремити такий перелік інстанцій розгляду спорів у ЗЕД, що доступні суб'єктам зовнішньоекономічної діяльності України та їх іноземним контрагентам:

а) розгляд спорів судами України;

б) розгляд спорів господарськими судами України;

с) розгляд спорів Міжнародним комерційним арбітражним судом при Торгово-промисловій палаті України;

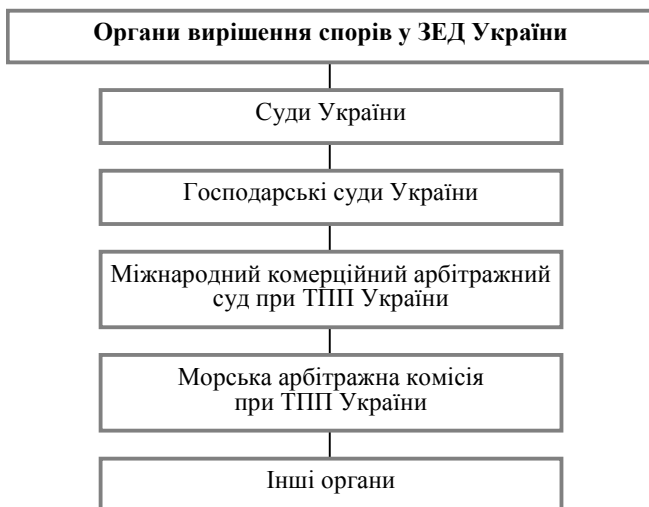
д) розгляд спорів Морською арбітражною комісією при Торгово-промисловій палаті України;

е) розгляд спорів іншими органами вирішення спору.

Що стосується порядку розгляду спорів судами та господарськими судами України, то вказане питання розглядається у курсі цивільно-процесуального та господарсько-процесуального права, тож докладніше вивчення його в курсі правового регулювання зовнішньоекономічної діяльності не вбачається доцільним.

Однак необхідно звернути увагу на одну особливість розгляду зовнішньоекономічних спорів судами та господарськими судами України — Цивільний процесуальний кодекс України та Господарський процесуальний кодекс України не передбачають догівірної підсудності. Це означає, що сторони зовнішньоекономічного контракту не мають можливості визначити вказані суди органом вирішення спорів по такому контракту, оскільки, наприклад, процесуальне законодавство України не передбачає можливості звернення суб'єкта зовнішньоекономічної діяльності України до господарського суду України з позовом до його іноземного контрагента з місцезнаходженням поза межами України.

Тому найприйнятнішими способами захисту прав суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності України залишаються звернення до Міжнародного комерційного арбітражного суду та Морської арбітражної комісії при Торгово-промисловій палаті України. Також досить поширеним є звернення до інших, переважно іноземних, органів вирішення спору.

Далі пропонується розглянути окремі аспекти міжнародно-правових засад вирішення спорів, порядок вирішення спорів у Міжнародному комерційному арбітражному суді та Морській арбітражній комісії при Торгово-промисловій палаті України, а також порядок визнання та виконання рішень судів.

2. Арбітражний регламент ЮНСІТРАЛ

Арбітражний регламент ЮНСІТРАЛ був прийнятий Комісією Організації Об'єднаннях Націй по праву міжнародної торгівлі в 1976 р. після широких консультацій з арбітражними установами та експертами по арбітражу. У тому ж році Генеральна Асамблея Організації Об'єднаннях Націй в резолюції 31/98 рекомендувала використовувати цей регламент при врегулюванні спорів, що виникають у контексті міжнародних торгових відносин. Ця рекомендація була внесена виходячи з переконання в тому, що розробка регламенту арбітражу *ad hoc* (арбітраж, що спеціально створюється для вирішення окремого спору), який би був підходящим для країн з різними правовими, соціальними та економічними системами, буде значним вкладом у розвиток гармонійних міжнародних економічних відносин.

Відтоді Арбітражний регламент ЮНСІТРАЛ став добре відомим та широко використовується в усьому світі, причому не тільки у випадку арбітражу *ad hoc*. Сторони договорів усе частіше посилаються на цей регламент в арбітражних застереженнях та угодах, і значна кількість арбітражних установ, в тому числі й нашої держави, у тій чи тій формі визнали чи прийняли цей регламент.

Відповідно до ст.1 Арбітражного регламенту ЮНСІТРАЛ, якщо сторони в договорі послались у письмовій формі про те, що спори стосовно цього договору передаватимуться на розгляд в арбітраж відповідно до Арбітражного регламенту ЮНСІТРАЛ, такі спори підлягають вирішенню відповідно до цього регламенту з такими змінами, про які сторони можуть домовитись у письмовій формі. У регламенті також наведена форма типового арбітражного застереження.

Сторона, що порушує арбітражний розгляд, направляє іншій стороні повідомлення про арбітраж. Арбітражний розгляд вважається початим у день отримання відповідачем повідомлення про арбітраж.

Повідомлення про арбітраж повинно містити:

- a) вимогу про передачу спору на арбітражний розгляд;
- b) найменування та адресу сторін;
- c) посилання на відповідне арбітражне застереження або окрему арбітражну угоду;
- d) посилання на договір, з якого або стосовно якого виникає спір;
- e) викладення в загальній формі характеру спору та визначення, у відповідному випадку, розміру спірної суми;
- f) зміст позовних вимог;
- g) пропозицію відповідно числа арбітрів (тобто один або три), якщо число не було раніше погоджено сторонами.

Якщо сторони завчасно не погодили кількість арбітрів (тобто один або три) та якщо протягом 15 днів після отримання відповідалем повідомлення про арбітраж сторони не домовились про те, що буде один арбітр, то призначається три арбітри.

У разі, якщо повинні бути призначенні три арбітри, кожна сторона призначає по одному арбітру. Призначені таким чином два арбітри обирають третього арбітра, який виступає в якості арбітра-голови арбітражного суду.

З дотриманням регламенту арбітражний суд може вести арбітражний розгляд таким чином, який він вважає належним, за умови рівного відношення до сторін та надання кожній з них на будь-якій стадії процесу всіх можливостей для викладення своєї позиції.

Будь-які документи або інформація, що надаються стороною в арбітражний суд, одночасно передаються нею другій стороні.

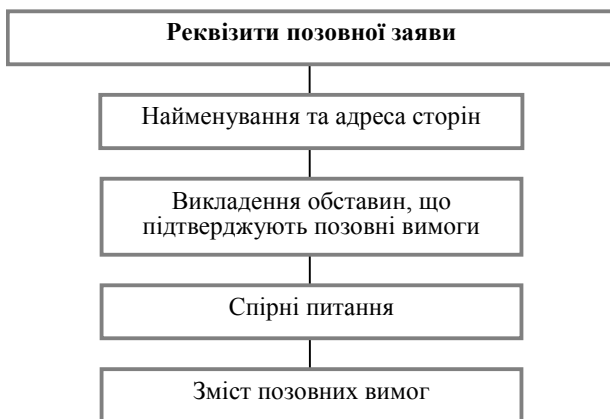
Якщо сторони не домовились про місце проведення арбітражного розгляду, таке місце визначається арбітражним судом з урахуванням обставин арбітражного розгляду.

Арбітражне рішення приймається на місці арбітражного розгляду.

Якщо позовна заява не включена до повідомлення про арбітраж, то в межах строку, що визначається арбітражним судом, позивач направляє відповідачу або кожному з арбітрів позовну заяву в письмовій формі. До цієї заяви повинна бути додана копія договору та арбітражної угоди, якщо вона не міститься в договорі.

Позовна заява має містити:

- a) найменування та адресу сторін;
- b) викладення обставин, що підтверджують позовні вимоги;
- c) спірні питання;
- d) зміст позовних вимог.

Позивач може додати до своєї позовної заяви всі документи, які він вважає такими, що стосуються справи, або може зробити посилання на документи або інші докази, які він надасть подалі.

Протягом строку, встановленого арбітражним судом, відповідач направляє позивачу та кожному з арбітрів свої заперечення за позовом.

Встановлювані арбітражним судом строки для надання письмових заяв (включаючи позовну заяву та заперечення за позовом) не мають перевищувати 45 днів. Однак арбітражний суд може продовжувати строки, якщо вважає це виправданим.

Кожна сторона повинна довести ті обставини, на які вона посилається в підтвердження своїх вимог або заперечень.

За наявності трьох арбітрів арбітражне рішення або інша постанова арбітражного суду приймається більшістю арбітрів.

Арбітражне рішення викладається у письмовій формі, є кінцевим та обов'язковим для сторін. Сторони зобов'язані виконувати арбітражне рішення без зволікань.

Арбітражне рішення повинно бути підписане арбітрами та містити вказівку на дату та місце його прийняття. Копії арбітражного рішення, підписані арбітрами, направляються сторонам арбітражним судом.

Арбітражний суд застосовує право, яке сторони узгодили як належне до застосування при вирішенні спору по суті. За відсутності такого погодження сторін арбітражний суд застосовує право, визначене відповідно до колізійних норм, які він вважає застосовними.

Треба зазначити, що положення Арбітражного регламенту ЮНСІТРАЛ значною мірою використанні у Законі України «Про

міжнародний комерційний арбітраж» та при затвердженні регламенту відповідних арбітражів, про які піде мова далі.

3. Порядок арбітражного розгляду спорів відповідно до чинного законодавства України

Порядок арбітражного розгляду спорів відповідно до законодавства України регулюється Законом України «Про міжнародний комерційний арбітраж», Регламентом Міжнародного комерційного арбітражу при Торгово-промисловій палаті України, затвердженого рішенням Президії Торгово-промислової палати України від 25.08.1994, протокол № 107 (3), та іншими нормативно-правовими документами.

Під поняттям арбітраж Закон розуміє будь-який арбітраж (третейський суд) незалежно від того, чи утворюється він спеціально для розгляду окремої справи, чи здійснюється постійнодіючою арбітражною установою, зокрема Міжнародним комерційним арбітражним судом або Морською арбітражною комісією при Торгово-промисловій палаті України. Отже, Законом визначені дві самостійні постійнодіючі арбітражні установи (третейські суди) — Міжнародний комерційний арбітражний суд та Морська арбітражна комісія при Торгово-промисловій палаті України, що за своєю природою є лише законодавчо визначеними різновидами арбітражу, котрі створені для зручності суб'єктів зовнішньоекономічних відносин.

Відповідно до Закону України «Про міжнародний комерційний арбітраж» за угодою сторін до нього можуть передаватися:

а) спори з договірних та інших цивільно-правових відносин, що виникають при здійсненні зовнішньоторговельних та інших видів міжнародних економічних зв'язків, якщо комерційне підприємство хоча б однієї зі сторін знаходиться за кордоном;

б) спори підприємств з іноземними інвестиціями і міжнародних об'єднань та організацій, створених на території України, між собою, спори між їх учасниками, а так само їхні спори з іншими суб'єктами права України.

Угода сторін про передачу до арбітражу всіх або певних спорів, які виникли або можуть виникнути між ними у зв'язку з будь-якими конкретними правовідносинами, незалежно від того, чи мають вони договірний характер, називається арбітражною угодою.

Арбітражна угода укладається в письмовій формі. Угода вважається укладеною в письмовій формі, якщо вона міститься в документі, підписаному сторонами, або укладена внаслідок обміну листами, повідомленнями по телетайпу, телеграфу або з використанням інших засобів електрозв'язку, що забезпечують фіксацію такої угоди, або шляхом обміну позовною заявою та відгуком на позов, в яких одна зі сторін стверджує наявність угоди, а інша проти цього не заперечує. Посилання в угоді на документ, що містить арбітражне застереження, є арбітражною угодою за умови, що угода укладена в письмовій формі і це посилання є таким, що робить згадане застереження частиною угоди.

Сторони можуть за власним розсудом визначати кількість арбітрів. Якщо сторони не визначають цієї кількості, то призначаються три арбітри.

Сторони можуть за власним розсудом узгодити процедуру призначення арбітра чи арбітрів. У разі відсутності такої угоди:

а) при арбітражі з трьома арбітрами кожна сторона призначає одного арбітра, і двоє призначених таким чином арбітрів призначають третього арбітра;

б) при арбітражі з одноособовим арбітром, якщо сторони не домовляться про вибір арбітра, на прохання будь-якої сторони арбітр призначається Президентом Торгово-промислової палати України.

Третейський суд може сам прийняти постанову про свою компетенцію, у тому числі стосовно будь-яких заперечень щодо наявності або дійсності арбітражної угоди. З цією метою арбітражне застереження, що є частиною договору, повинно трактуватися як угода, котра не залежить від інших умов договору. Винесення третейським судом рішення про недійсність договору не тягне за собою, в силу Закону, недійсність арбітражного застереження.

Якщо сторони не домовилися про інше, третейський суд може на прохання будь-якої сторони розпорядитися про вжиття якою-небудь стороною таких забезпечувальних заходів щодо предмета спору, які він вважає необхідними. Третейський суд може зажадати від будь-якої сторони надати належне забезпечення у зв'язку з такими заходами.

До сторін повинно бути рівне ставлення, і кожній стороні повинні бути надані всі можливості для викладу своєї позиції. За умови дотримання положень Закону сторони можуть на свій розсуд домовитися про процедуру розгляду справи третейсь-

ким судом. У разі відсутності такої угоди третейський суд може, з дотриманням положень Закону, вести арбітражний розгляд таким чином, який він вважає належним. Повноваження, надані третейському суду, включають повноваження на визначення допустимості, належності, істотності та значущості будь-якого доказу.

Сторони можуть на власний розсуд домовитися про місце арбітражу. У разі відсутності такої домовленості місце арбітражу визначається третейським судом з урахуванням обставин справи, включаючи фактор зручності для сторін.

Якщо сторони не домовилися про інше, арбітражний розгляд щодо конкретного спору починається у день, коли прохання про передачу цього спору до арбітражу одержано відповідачем.

Протягом строку, погодженого сторонами або визначеного третейським судом, позивач повинен заявити про обставини, що підтверджують його позовні вимоги, про питання, що підлягають вирішенню, та про зміст своїх позовних вимог, а відповідач повинен заявити свої заперечення з цих причин, якщо тільки сторони не домовилися про інше щодо необхідних реквізитів таких заяв. Сторони можуть подати разом зі своїми заявами всі документи, які вони вважають такими, що стосуються справи, або можуть зробити посилання на документи або інші докази, які вони представлять надалі.

За умови дотримання будь-якої іншої угоди сторін третейський суд приймає рішення про те, чи провадити усне слухання справи для представлення доказів або усних дебатів, чи здійснювати розгляд тільки на підставі документів та інших матеріалів. Проте, крім того випадку, коли сторони домовилися не провадити усного слухання, третейський суд повинен провести таке слухання на відповідній стадії розгляду, якщо про це просить будь-яка зі сторін.

Третейський суд вирішує спір згідно з такими нормами права, що їх сторони обрали як такі, що застосовуються до суті спору. У разі відсутності якої-небудь вказівки сторін третейський суд застосовує право, визначене згідно з колізійними нормами, які він вважає застосовними.

При арбітражному розгляді колегіальним складом арбітрів будь-яке рішення третейського суду, якщо сторони не домовились про інше, повинно бути винесене більшістю арбітрів. Проте питання процедури можуть вирішуватись арбітром, що є головою третейського суду, якщо його уповноважать на це сторони або всі члени третейського суду.

Арбітражне рішення мусить бути винесене у письмовій формі та підписане одноособовим арбітром або арбітрами. При колегіальному арбітражному розгляді достатньо наявності підписів більшості всіх членів третейського суду за умови зазначення причини відсутності інших підписів.

Після винесення арбітражного рішення кожній стороні повинна бути передана його копія, підписана арбітрами.

Арбітражне рішення, незалежно від того, в якій країні воно було винесено, визнається обов'язковим і при поданні до компетентного суду письмового клопотання виконується.

Як було зазначено вище, в Україні функціонують дві постійно діючі арбітражні установи — Міжнародний комерційний арбітражний суд та Морська арбітражна комісія при Торгово-промисловій палаті України.

Компетенція Міжнародного комерційного арбітражного суду при Торгово-промисловій палаті України не відрізняється від визначеної Законом компетенції арбітражу.

Морська арбітражна комісія вирішує спори, які впливають з договірних та інших цивільно-правових відносин, що виникають із торгового мореплавства, незалежно від того, чи є сторонами таких відносин суб'єкти українського та іноземного або лише українського чи тільки іноземного права. Зокрема, Морська арбітражна комісія вирішує спори, що впливають із відносин:

1) щодо фрахтування суден, морського перевезення вантажів, а також перевезення вантажів у змішаному плаванні (ріка — море);

2) щодо морського буксирування суден та інших плавучих засобів;

3) щодо морського страхування і перестрахування;

4) пов'язаних із купівлею-продажем, заставою та ремонтом морських суден та інших плавучих засобів;

5) з лоцманської і льодової проводки, агентського та іншого обслуговування морських суден, а також суден внутрішнього плавання, оскільки відповідні операції пов'язані з плаванням таких суден морськими шляхами;

6) пов'язаних із використанням суден для здійснення наукових досліджень, видобування корисних копалин, гідротехнічних та інших робіт;

7) щодо рятування морських суден або морським судном судна внутрішнього плавання, а також щодо рятування в морських водах судном внутрішнього плавання іншого судна внутрішнього плавання;

8) пов'язаних із підніманням затонулих у морі суден та іншого майна;

9) пов'язаних із зіткненням морських суден, морського судна і судна внутрішнього плавання, суден внутрішнього плавання у морських водах, а також із заподіянням судном пошкоджень портовим спорудам, засобам навігаційної обстановки та іншим об'єктам;

10) пов'язаних із заподіянням пошкоджень рибальським сітям чи іншим знаряддям лову, а також з іншим заподіянням шкоди під час здійснення морського рибного промислу.

Морська арбітражна комісія вирішує також спори, що виникають у зв'язку з плаванням морських суден і суден внутрішнього плавання по міжнародних ріках, у випадках, вказаних у цій статті, а також спори, пов'язані зі здійсненням суднами внутрішнього плавання закордонних перевезень.

4. Визнання та виконання судових рішень у зовнішньоекономічних відносинах

Порядок визнання та приведення у виконання арбітражних рішень, винесених на території держави іншої, ніж та держава, де запитується визнання, та приведення виконання зі спорів, сторонами в яких можуть бути як фізичні, так і юридичні особи, регулюється Конвенцією про визнання та виконання іноземних арбітражних рішень (Нью-Йорк, 1958 р.).

Відповідно до Конвенції термін арбітражні рішення включає не тільки арбітражні рішення, винесені арбітрами, призначеними по кожній окремій справі, але також і арбітражні рішення, винесені постійними арбітражними органами, до яких сторони звернулися.

Держави, що є сторонами Конвенції, визнають арбітражні рішення як обов'язкові та приводять їх до виконання.

Для отримання визнання та приведення до виконання сторона, що запитує визнання та приведення до виконання, при поданні такого клопотання надає:

а) належним чином завірене дійсне арбітражне рішення або належним чином завірену його копію;

б) дійсну арбітражну угоду або договір, що містить арбітражне застереження, або належним чином завірені їх копії.

Якщо арбітражні рішення викладені не на офіційній мові тієї країни, де запитується визнання та приведення до виконання цього

рішення, сторона, яка запитує про визнання та приведення до виконання цього рішення, надає переклад цих документів на таку мову. Переклад має бути завіреним офіційним або присяжним перекладачем, або дипломатичною, або консульською установою.

У визнанні або приведенні до виконання арбітражного рішення може бути відмовлено за клопотанням тієї сторони, проти якої воно спрямоване, тільки якщо ця сторона надасть компетентній владі за місцем, де запитується визнання та приведення до виконання, докази того, що:

1) сторони арбітражної угоди або договору, що містить арбітражне застереження, були по застосовному до них закону в будь-якій мірі недієздатними або арбітражна угода чи договір, що містить арбітражне застереження, недійсні по закону, якому їх підпорядкували сторони, а за відсутності такої вказівки — по закону, де рішення було винесено, або

2) сторона, проти якої було винесено рішення, не була належним чином повідомлена про призначення арбітра або про арбітражний розгляд або з інших підстав не могла надати свої пояснення, або

3) вказане рішення винесено по спору, не передбаченому або який не підпадає під умови арбітражної угоди або арбітражного застереження в договорі, або містить постанови з питань, що виходять поза межі арбітражної угоди або арбітражного застереження в договорі, з тим, однак, що якщо постанова з питань, передбачених арбітражною угодою або застереженням, може бути відділена від тих, що не передбачені, то та частина арбітражного рішення, котра містить постанову з питань, що передбачені арбітражною угодою або застереженням, може бути визнана та приведена до виконання, або

4) склад арбітражного органу або арбітражний процес не відповідали угоді сторін, або, за відсутності такої, не відповідали закону тієї країни, де мав місце арбітраж, або

5) рішення ще не є кінцевим для сторін або було скасоване чи призупинене виконанням компетентною владою країни, де воно було винесене, або країни, закон якої застосовується.

Умови і порядок визнання та виконання в Україні рішень іноземних судів визначаються Законом України «Про визнання та виконання в Україні рішень іноземних судів».

Рішення іноземного суду визнається та виконується в Україні, якщо його визнання та виконання передбачено міжнародними договорами України або за принципом взаємності за домовленістю *ad hoc* з іноземною державою, рішення суду якої має виконуватися в Україні.

Рішення іноземного суду, що не підлягає примусовому виконанню, визнається в Україні, якщо його визнання передбачено міжнародними договорами України або за принципом взаємності за домовленістю *ad hoc* з іноземною державою, рішення суду якої має виконуватися в Україні.

Рішення іноземного суду може бути пред'явлене до примусового виконання в Україні протягом трьох років з дня набрання ним законної сили, за винятком рішення про стягнення періодичних платежів протягом строку, що перевищує три роки, яке може бути пред'явлене до примусового виконання протягом усього строку проведеного стягнення з погашенням заборгованості за останні три роки.

Питання про надання дозволу на примусове виконання рішення іноземного суду на клопотання стягувача розглядається апеляційним судом Автономної Республіки Крим, апеляційними обласними, Київським та Севастопольським міськими судами за місцем постійного чи тимчасового проживання або перебування (місцезнаходження) боржника. У разі коли боржник не має постійного чи тимчасового місця проживання або перебування (місцезнаходження) на території України або місце його постійного чи тимчасового проживання або перебування (місцезнаходження) невідоме, питання про надання дозволу на примусове виконання рішення іноземного суду розглядається відповідним судом України за місцезнаходженням в Україні майна боржника.

Клопотання про надання дозволу на примусове виконання рішення іноземного суду подається у порядку, передбаченому міжнародними договорами України. Клопотання про надання дозволу на примусове виконання рішення іноземного суду може бути також подане стягувачем безпосередньо до відповідного суду України. У разі коли міжнародними договорами України передбачено подання клопотання про надання дозволу на примусове виконання рішення іноземного суду через органи державної влади України, відповідний суд України приймає до розгляду клопотання, що надійшло через орган державної влади України.

Клопотання про надання дозволу на примусове виконання рішення іноземного суду повинне містити:

- а) найменування стягувача або його представника (якщо клопотання подається представником), зазначення їхнього постійного чи тимчасового місця проживання або перебування (місцезнаходження);
- б) найменування боржника, зазначення його постійного чи тимчасового місця проживання чи перебування (місцезнаходження) або місцезнаходження його майна в Україні;
- в) мотиви подання клопотання.

До клопотання про надання дозволу на примусове виконання рішення іноземного суду додаються документи, передбачені міжнародними договорами України.

У разі коли міжнародними договорами України не визначено перелік документів, що мають додаватися до клопотання, до клопотання додаються такі документи:

- засвідчена в установленому порядку копія рішення іноземного суду, про примусове виконання якого подається клопотання;
- офіційний документ про те, що рішення іноземного суду набрало законної сили (якщо це не зазначено в самому рішенні);
- документ, який засвідчує, що сторона, стосовно якої поставлено рішення іноземного суду і яка не брала участі в судовому процесі, була своєчасно і належним чином повідомлена про час і місце розгляду справи;
- документ, що визначає, в якій частині чи з якого часу рішення іноземного суду підлягає виконанню (якщо воно вже виконувалося раніше);
- документ, що посвідчує повноваження представника стягувача (якщо клопотання подається представником);
- засвідчений відповідно до законодавства переклад перелічених документів українською мовою або мовою, передбаченою міжнародними договорами України.

Якщо зазначене клопотання і документи, що додаються до нього, не оформлене відповідно до вимог, передбачених цим Законом, або до клопотання не додано всі перелічені документи, відповідний суд України повертає їх стягувачеві (або його представникові) без розгляду.

Для розгляду клопотання про надання дозволу на примусове виконання рішення іноземного суду по суті забороняється вимагати інші документи та відомості.

Про надходження клопотання про надання дозволу на примусове виконання рішення іноземного суду відповідний суд України у п'ятиденний строк письмово повідомляє боржника і пропонує йому у місячний строк подати можливі заперечення проти цього клопотання. Після подання боржником заперечень у письмовій формі або у разі його відмови від подання заперечень, а так само, якщо у місячний строк із часу повідомлення боржника про одержане судом клопотання заперечення не подане, суддя постановляє ухвалу, в якій визначає час і місце судового розгляду клопотання, про що стягувач і боржник повідомляються письмово не пізніше ніж за 10 днів до його розгляду.

За заявою стягувача або боржника і за наявності поважних причин суд може перенести час розгляду клопотання, про що повідомляє сторони.

Розгляд клопотання про надання дозволу на примусове виконання рішення іноземного суду провадиться суддею одноособово у відкритому судовому засіданні. У разі коли рішення іноземного суду вже виконувалося раніше, відповідний суд України визначає, в якій частині чи з якого часу воно підлягає виконанню. Наявка без поважних причин у судові засідання стягувача або боржника або їхніх представників, стосовно яких суду відомо про своєчасне вручення їм повістки про виклик до суду, не є перешкодою для розгляду клопотання.

Розглянувши подані документи та вислухавши пояснення сторін, суд постановляє ухвалу про надання дозволу на примусове виконання рішення іноземного суду або про відмову у задоволенні клопотання з цього питання. Копія ухвали надсилається судом стягувачеві та боржникові у триденний строк з дня постановлення ухвали. Якщо в рішенні іноземного суду суму стягнення зазначено в іноземній валюті, суд, який розглядає це клопотання, визначає суму в національній валюті за курсом Національного банку України на день постановлення ухвали.

Ухвала, постановлена відповідним судом України про надання дозволу на примусове виконання рішення іноземного суду або про відмову у задоволенні клопотання з цього питання, може бути оскаржена стягувачем або боржником у порядку і строки, передбачені законами України.

На підставі рішення іноземного суду та ухвали про надання дозволу на його примусове виконання, що набрала законної сили, відповідний суд України видає виконавчий лист, який надсилається для виконання в порядку, встановленому законом. Дії та заходи з примусового виконання рішення іноземного суду провадяться державними виконавцями у порядку, передбаченому законом.

План семінарського заняття

1. Загальні положення щодо розгляду спорів у зовнішньоекономічній діяльності.
2. Арбітражний регламент ЮНСІТРАЛ.

3.Порядок арбітражного розгляду спорів відповідно до чинного законодавства України.

4.Визнання та виконання судових рішень в зовнішньоекономічних відносинах.

Термінологічний словник

Арбітраж — будь-який арбітраж (третейський суд) незалежно від того, чи утворюється він спеціально для розгляду окремої справи, чи здійснюється постійно діючою арбітражною установою, зокрема Міжнародним комерційним арбітражним судом або Морською арбітражною комісією при Торгово-промисловій палаті України.

Арбітраж ad hoc — арбітраж, що спеціально створюється для вирішення окремого спору.

Арбітражна угода — угода сторін про передачу до арбітражу всіх або певних спорів, які виникли або можуть виникнути між ними у зв'язку з будь-якими конкретними правовідносинами, незалежно від того, чи мають вони договірний характер.

Визнання рішення іноземного суду — поширення законної сили рішення іноземного суду на територію України в порядку, встановленому Законом.

Навчальні завдання

1.Дати загальну характеристику органів вирішення спорів у зовнішньоекономічних відносинах.

2.Визначити поняття та зміст арбітражного застереження.

3.Охарактеризувати повноваження Міжнародного комерційного арбітражного суду при Торгово-промисловій палаті України.

4.Визначити повноваження Морської арбітражної комісії при Торгово-промисловій палаті України.

5.Назвати повноважні органи для вирішення питання виконання іноземних судових рішень в Україні.

Завдання для перевірки знань

1. Арбітраж ad hoc — це:

- a) постійно діючий арбітраж;
- b) тимчасово діючий арбітраж;
- c) арбітраж, що спеціально створюється для вирішення окремого спору.

2. Якщо сторони завчасно не погодили кількість арбітрів, то:

- a) призначається один арбітр;
- b) призначається два арбітри;
- c) призначається три арбітри.

3. Позовна заява повинна містити:

- a) викладення обставин, що підтверджують позовні вимоги;
- b) телефони сторін;
- c) інформацію про матеріальний стан відповідача.

4. Питання про надання дозволу на примусове виконання рішення іноземного суду на клопотання стягувача розглядається:

- a) місцевими судами;
- b) апеляційними обласними судами;
- c) Конституційним судом України.

5. Рішення іноземного суду може бути пред'явлено до примусового виконання в Україні:

- a) протягом одного року з дня набрання ним законної сили;
- b) протягом трьох років з дня набрання ним законної сили;
- c) протягом п'яти років з дня набрання ним законної сили.

Рекомендовані джерела

Нормативно-правові акти

- 1. Конституція України від 28.06.1996.
- 2. Конвенція про визнання та виконання іноземних арбітражних рішень (Нью-Йорк, 1958 р.).
- 3. Арбітражний регламент ЮНСІТРАЛ.
- 4. Арбітражний регламент Європейської економічної комісії ООН від 20.01.1966.

5. Цивільний кодекс України № 435 від 16.01.2003.
6. Господарський кодекс України № 436 від 16.01.2003.
7. Цивільний процесуальний кодекс України № 1503 від 18.07.1963.
8. Господарський процесуальний кодекс України № 1798 від 06.11.1991.
9. Закон України «Про зовнішньоекономічну діяльність» № 959 від 16.04.1991.
10. Закон України «Про міжнародний комерційний арбітраж» №4002 від 24.02.1994.
11. Закон України «Про визнання та виконання в Україні рішень іноземних судів» № 2860 від 29.11.2001.
12. Регламент Міжнародного комерційного арбітражного суду при Торгово-промисловій палаті України, затверджений Рішенням Президії Торгово-промислової палати України від 25.08.1994, протокол № 107 (3).

Література

1. *Вершинин А. П.* Внешнеэкономическое право: Введение в правовое регулирование внешнеэкономической деятельности. — М.: НОРМА (Изд. группа НОРМА-ИНФРА-М), 2001. — 256 с.
2. Деловой контракт с зарубежным партнером: Справ. издание. — К., 1993.
3. *Комаров В. В.* Международный коммерческий арбитраж. — Харьков, 1995.
4. *Кузнецова Н. В.* Регулирование внешнеэкономической деятельности в Украине: Практ. пособие. — К., 1998.
5. *Матвеева О.П.* Организация и технология внешнеторговых операций. — М.: Информационно-внедренческий центр «Маркетинг», 2000. — 160 с.
6. Международное частное право: Учеб. пособие / Г. К. Дмитриева, А. С. Довгерт и др. — М., 1993.
7. *Опришко В. Ф.* Міжнародне економічне право: Підручник. — 2-ге вид., переробл. і доповн. — К.: КНЕУ, 2003. — 311 с.
8. Право Европейского Союза: правовое регулирование торгового оборота: Учеб. пособие / Под ред. проф. В. В. Безбаха и др. — М., 1999.
9. Правове регулювання зовнішньоекономічних відносин // Бюл. законодавства і юрид. практики України. — 2001.— №7. — 416 с.
10. Преступность в сфере внешнеэкономической деятельности / В.Д. Ларичев и др. — М.: Экзамен, 2002. — 512 с.
11. *Фединяк Г. С.* Міжнародне приватне право: Курс вибр. лекцій. — К., 1997.
12. *Цират Г. А., Цират А. В.* Международный арбитраж как способ разрешения внешнеэкономических споров. — К., 1997.

ЗАВДАННЯ ДЛЯ БЛОЧНО-МОДУЛЬНОГО КОНТРОЛЮ

БЛОК (модуль) 1

- Теми:**
1. Система управління зовнішньоекономічною діяльністю.
 2. Правове регулювання зовнішньоекономічної діяльності в Україні.
 3. Митно-тарифне регулювання зовнішньоекономічної діяльності в Україні.
 4. Заходи нетарифного регулювання зовнішньоекономічної діяльності.

Питання для контролю знань

1. Поняття про систему управління зовнішньоекономічною діяльністю (ЗЕД).
2. Теорії управління зовнішньоекономічною діяльністю.
3. Органи управління ЗЕД на національному рівні.
4. Засоби управління ЗЕД на національному рівні.
5. Фінансові інструменти державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності.
6. Інститути управління ЗЕД на світогосподарському рівні.
7. Загальні засади системи регулювання ЗЕД в Україні.
8. Цілі регулювання ЗЕД в Україні.
9. Принципи регулювання ЗЕД в Україні.
10. Суб'єкти регулювання ЗЕД в Україні.
11. Засоби регулювання ЗЕД в Україні.
12. Поняття державного регулювання ЗЕД в Україні, його призначення та органи.
13. Поняття недержавного та місцевого регулювання ЗЕД в Україні.
14. Правове регулювання ЗЕД як правовий інститут, його предмет і методи.
15. Джерела правового регулювання ЗЕД в Україні.
16. ЗЕД як предмет державно-правового регулювання.

17. Суб'єкти ЗЕД та їхні права.
18. Органи державного регулювання ЗЕД як суб'єкти зовнішньоекономічного права.
19. Предмет правового регулювання ЗЕД.
20. Методи правового регулювання ЗЕД.
21. Поняття про правові режими зовнішньоекономічної діяльності.
22. Національний режим.
23. Режим найбільшого сприяння.
24. Спеціальний режим.
25. Види зовнішньоекономічної діяльності.
26. Види суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності в Україні.
27. Фізичні особи як суб'єкти зовнішньоекономічної діяльності України.
28. Юридичні особи як суб'єкти зовнішньоекономічної діяльності України.
29. Утворення, що не є юридичними особами, як суб'єкти зовнішньоекономічної діяльності України.
30. Підстави набуття суб'єктами права на здійснення зовнішньоекономічної діяльності.
31. Права суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності України.
32. Компетенція Верховної Ради України у сфері державного регулювання ЗЕД.
33. Компетенція Кабінету Міністрів України у сфері державного регулювання ЗЕД.
34. Компетенція Національного банку України у сфері державного регулювання ЗЕД.
35. Компетенція Міністерства економіки у сфері державного регулювання ЗЕД.
36. Компетенція Державної митної служби, Антимонопольного комітету та Міжвідомчої комісії з міжнародної торгівлі у сфері державного регулювання ЗЕД.
37. Компетенція органів місцевого самоврядування у сфері державного регулювання ЗЕД.
38. Визначення поняття демпінгу.
39. Визначення поняття експорту товарів.
40. Визначення поняття експорту (імпорту) капіталу.
41. Визначення поняття зовнішньоекономічної діяльності.
42. Визначення поняття зовнішньоекономічного договору (контракту).

43. Визначення поняття імпорту товарів.
44. Визначення поняття іноземних суб'єктів господарської діяльності.
45. Визначення поняття моменту здійснення експорту-імпорту.
46. Визначення поняття постійного місцезнаходження.
47. Визначення поняття постійного місця проживання.
48. Визначення поняття представництва іноземного суб'єкта господарської діяльності.
49. Визначення поняття товару.
50. Поняття про митне обкладення, мито та Митний тариф України.
51. Митно-тарифна рада України та її повноваження.
52. Мито та його види.
53. Нарахування та сплата мита. Митна вартість.
54. Визначення країни походження товару.
55. Митно-тарифні пільги.
56. Порядок встановлення та зміни ставок мита.
57. Поняття про митно-тарифні пільги та їх систему.
58. Звільнення від сплати мита.
59. Повернення сплаченого мита.
60. Зниження ставок мита.
61. Обкладення митом при перетині кордону спеціальних митних зон.
62. Тарифні преференції.
63. Поняття про нетарифні методи регулювання ЗЕД.
64. Правове регулювання підтвердження відповідності.
65. Контроль за дотриманням фармакологічних стандартів та вимог.
66. Санітарний контроль.
67. Фітосанітарний контроль.
68. Ветеринарний контроль.
69. Ліцензування і квотування зовнішньоекономічних операцій.
70. Облік (реєстрація) окремих видів зовнішньоекономічних договорів (контрактів).
71. Заборона окремих видів експорту та імпорту.
72. Спеціальні імпорتنі процедури.
73. Порядок встановлення і використання технічних, фармакологічних, санітарних, фітосанітарних, ветеринарних та екологічних стандартів і вимог.

Практичні завдання для вирішення

1. На підставі аналізу зовнішньоекономічного законодавства та відповідного Положення про міністерство визначити повноваження, місце і роль Міністерства економіки та з питань європейської інтеграції України в регулюванні ЗЕД в Україні.

2. На підставі аналізу валютного, зовнішньоекономічного законодавства, законодавства про Національний банк України визначити повноваження, місце і роль останнього в регулюванні ЗЕД в Україні.

3. На підставі аналізу митного та зовнішньоекономічного законодавства визначити повноваження, місце і роль Державної митної служби в регулюванні ЗЕД в Україні.

4. На підставі аналізу антимонопольного та зовнішньоекономічного законодавства визначити повноваження, місце і роль Антимонопольного комітету в регулюванні ЗЕД в Україні.

5. Зробити порівняльну характеристику відповідних державних органів щодо їхніх основних повноважень, місця і ролі у регулюванні ЗЕД в Україні.

6. На підставі аналізу законодавства про місцеве управління та зовнішньоекономічного законодавства визначити повноваження, місце і роль різних органів місцевого управління у регулюванні ЗЕД в Україні.

7. Дати порівняльну характеристику імперативного та диспозитивного методів правового регулювання з погляду їхнього змісту, місця і ролі в правовому регулюванні ЗЕД.

8. Навести основні міжнародно-правові джерела, визначити їхнє місце, значення, правила застосування у правовому регулюванні ЗЕД в Україні.

9. Дати характеристику Конвенції ООН про договори міжнародної купівлі-продажу товарів як джерела правового регулювання ЗЕД в Україні.

10. Визначити поняття зовнішньоекономічної діяльності на основі українських та міжнародних правових джерел.

11. Який підхід до визначення статусу зовнішньоекономічної правосуб'єктності юридичних і фізичних осіб застосовано в законодавстві України? Відповідь обґрунтувати.

12. Чи є суб'єктами правового регулювання ЗЕД в Україні іноземні суб'єкти господарської діяльності? Дати обґрунтовану відповідь.

13. Визначити й охарактеризувати основні форми діяльності в Україні іноземних суб'єктів господарювання.

14. Визначити правила відкриття представництв іноземних суб'єктів господарювання на території України.

15. Дати характеристику місця і ролі Митно-тарифної ради у визначенні митно-тарифної політики України.

16. Охарактеризувати порядок встановлення та зміни ставок мита з погляду податкового та митно-тарифного законодавства.

17. Визначити загальний порядок нарахування та сплати мита.

18. Проаналізувати динаміку правового регулювання ліцензування і квотування зовнішньоекономічних операцій в Україні протягом останніх трьох років.

19. Охарактеризувати правила закупівлі іноземних товарів для державних потреб в Україні.

20. Визначити правила контролю технічних стандартів при здійсненні ЗЕД.

21. Визначити правила контролю екологічних вимог при здійсненні ЗЕД.

22. Визначити правила контролю санітарних та ветеринарних вимог при здійсненні ЗЕД.

Завдання для написання рефератів

1. Економічні відносини України з іншими державами та міжнародними міжурядовими організаціями.

2. Система захисту прав і законних інтересів держави та інших суб'єктів зовнішньоекономічної та господарської діяльності України.

3. Заходи України щодо дискримінаційних та (або) недружніх дій іноземних держав, митних союзів або економічних угруповань: система та порядок застосування.

4. Захист національного товаровиробника від демпінгового імпорту в Україні.

5. Захист національного товаровиробника від субсидованого імпорту в Україні.

6. Захист національного товаровиробника від зростаючого імпорту в Україні.

7. Заходи проти недобросовісної конкуренції при здійсненні ЗЕД: система та порядок застосування в Україні.

БЛОК (модуль) 2

- Тему:**
1. Зовнішньоекономічний договір (контракт).
 2. Правове регулювання окремих умов зовнішньоекономічних договорів.
 3. Правове регулювання окремих видів зовнішньоекономічних договорів.
 4. Правове регулювання механізму розрахунків у зовнішньоекономічній діяльності.
 5. Правопорушення та юридична відповідальність у зовнішньоекономічних відносинах.
 6. Вирішення спорів у зовнішньоекономічних відносинах.

Питання для контролю знань

1. Поняття та ознаки зовнішньоекономічного договору (контракту).
2. Зовнішньоекономічний договір (контракт) як різновид цивільно-правового договору.
3. Правила укладання зовнішньоекономічного договору (контракту).
4. Правила щодо форми зовнішньоекономічного договору (контракту).
5. Право, що застосовується до змісту зовнішньоекономічних договорів (контрактів).
6. Вимоги щодо структури і змісту зовнішньоекономічних договорів (контрактів).
7. Міжнародні правила тлумачення комерційних термінів ІНК-ОТЕРМС.
8. Правове регулювання валютних умов зовнішньоекономічних договорів (контрактів).
9. Правове регулювання ціни зовнішньоекономічних договорів (контрактів).
10. Регулювання строків розрахунків за зовнішньоекономічними договорами (контрактами).
11. Окремі види зовнішньоекономічних договорів (контрактів) та джерела їх правового регулювання.
12. Правове регулювання міжнародної купівлі-продажу товарів.
13. Правове регулювання договорів міжнародного перевезення пасажирів та вантажів.
14. Правове регулювання договору про здійснення операцій з давальницькою сировиною у зовнішньоекономічних відносинах.

15. Правове регулювання договору про здійснення товарообмінних (бартерних) операцій у галузі зовнішньоекономічної діяльності.

16. Механізми розрахунків у зовнішньоекономічній діяльності та їх правове регулювання.

17. Платіжне доручення як механізм розрахунків у ЗЕД.

18. Акредитив як механізм розрахунків у ЗЕД.

19. Інкасо як механізм розрахунків у ЗЕД.

20. Чек як механізм розрахунків у ЗЕД.

21. Вексель як механізм розрахунків у ЗЕД.

22. Правопорушення і відповідальність в зовнішньоекономічних відносинах: поняття та види.

23. Спеціальні санкції за порушення зовнішньоекономічного законодавства України.

24. Злочини та особливості кримінальної відповідальності в зовнішньоекономічних відносинах.

25. Адміністративні проступки в зовнішньоекономічних відносинах.

26. Особливості цивільно-правової відповідальності за порушення зовнішньоекономічних зобов'язань.

27. Порядок розгляду спорів у зовнішньоекономічній діяльності.

28. Арбітражний регламент ЮНСІТРАЛ.

29. Порядок арбітражного розгляду спорів відповідно до чинного законодавства України.

30. Визнання та виконання судових рішень в зовнішньоекономічних відносинах.

Практичні завдання для вирішення

1. Визначити критерії «зовнішньоекономічності» відповідних контрактів згідно із законодавством України та міжнародно-правовими джерелами.

2. Визначити місце, роль і значення типових умов зовнішньоекономічних договорів за законодавством України.

3. Правила міжнародного приватно-правового регулювання щодо зовнішньоекономічних договорів.

4. Визначити місце, роль і значення Міжнародних правил інтерпретації комерційних термінів при укладанні зовнішньоекономічних угод.

5. Визначити правила застосування індикативних цін при здійсненні ЗЕД.

Тестові завдання

1. Закон України «Про зовнішньоекономічну діяльність» передбачає такі види квот:

- a) глобальні;
- b) групові;
- c) індивідуальні;
- d) експортні (імпортні);
- e) антидемпінгові;
- f) компенсаційні;
- g) спеціальні.

2. Виручка від експорту товару в іноземній валюті підлягає зарахуванню на їх валютні рахунки не пізніше:

- a) 90 днів з дати митного оформлення товару;
- b) 180 днів з дати митного оформлення товару;
- c) 90 днів з моменту підписання контракту;
- d) 90 днів з моменту перетину товаром кордону.

3. До товарів, що походять з тих країн, які входять разом з Україною до митних союзів або утворюють з нею спеціальні митні зони, застосовуються:

- a) повні ставки Митного тарифу країни;
- b) преференційні ставки Митного тарифу країни;
- c) пільгові ставки Єдиного Митного тарифу України.

4. До товарів, що походять з країн або економічних союзів, які користуються в Україні режимом найбільшого сприяння, застосовуються:

- a) повні ставки Митного тарифу України;
- b) преференційні ставки Митного тарифу України;
- c) пільгові ставки Митного тарифу України.

5. Основою нарахування ввізного мита при застосуванні адвалорного ввізного мита є:

- a) митна вартість товарів;
- b) кількісні показники товарів.

6. Ввізне мито сплачується платниками у національній валюті України за ставками, що діють:

- a) на день подання ВМД до митного оформлення;
- b) на день перетину товаром кордону;
- c) на момент прибуття товару у пункт призначення.

7. Сплата ввізного мита може бути здійснена шляхом:

- a) безготівкового розрахунку;
- b) внесенням готівки до каси митного органу;
- c) внесення авансових сум на рахунок митного органу.

8. Сума своєчасно несплаченого мита стягується з нарахуванням пені у розмірі _____ суми недоїмки за кожен день прострочення, _____

- a) 0,2%; не включаючи день прострочки;
- b) 0,2%; включаючи день прострочки;
- c) 0,3%; не включаючи день прострочки.

9. Заходи митно-тарифного регулювання застосовуються державою для:

- a) захисту внутрішнього ринку від іноземної конкуренції;
- b) поповнення бюджету;
- c) підтримки національного товаровиробника.

10. Експортний митний тариф у більшості випадків не застосовується, оскільки:

- a) зменшує обсяг експорту;
- b) викликає ситуацію подвійного оподаткування.

11. В Україні застосовуються декілька видів мита:

- a) адвалерне;
- b) специфічне;
- c) комбінаційне;
- d) спеціальне;
- e) антидемпінгове;
- f) компенсаційне;
- g) сезонне;
- h) комбіноване.

12. За митне оформлення товарів та інших предметів при митній вартості до 100 дол. США, митний збір:

- a) не справляється;
- b) 5 доларів США;
- c) 0,1% митної вартості.

13. До загальнодержавних обов'язкових платежів, які стягуються при здійсненні імпорتنих операцій, належать:

- a) ПДВ;
- b) акцизний збір;
- c) мито;
- d) митні збори;
- e) державне мито.

14. Об'єктом обкладення акцизним збором при імпорті підакцизних товарів є:

- a) митна вартість товару;
- b) вартість товару;
- c) митна вартість товару + ПДВ.

15. Зразки підакцизних товарів, що тимчасово ввозяться на митну територію України на час проведення виставок:

- a) є об'єктом обкладення акцизним збором;
- b) не є об'єктом обкладення акцизним збором.

16. Сума акцизного збору, якщо ставка встановлена у відсотках до митної вартості, обчислюється за формулою _____, де S_a — сума акцизного збору, B — митна вартість, A — ставка акцизного збору, H — кількість товару у фізичних одиницях виміру.

- a) $S_a = B \cdot A$;
- b) $S_a = H \cdot A$;
- c) $S_a = (B + \text{ПДВ}) \cdot A$.

17. Сума ПДВ при імпорті підакцизного товару нараховується за формулою _____, де S_a — сума акцизного збору, B — митна вартість, Z — митні збори, Π — ставка ПДВ.

- a) $(B + Z) \cdot \Pi / 100\%$;
- b) $(B + Z + M) \cdot \Pi / 100\%$;
- c) $(B + Z + M + S_a) \cdot \Pi / 100\%$.

18. Акцизний збір з підакцизних товарів сплачується:

- a) до моменту митного оформлення;
- b) на момент митного оформлення;
- c) до або на момент митного оформлення.

19. Цінні папери, які ввозяться на територію України:

- a) звільняються від сплати мита;
- b) обкладаються митом за зниженими ставками.

20. Пеня за порушення правил проведення розрахунків в іноземній валюті не сплачується в разі прийняття рішення про задоволення позову резидента:

- a) судом;
- b) арбітражним судом;
- c) міжнародним комерційним арбітражним судом при ТПП України;
- d) міжнародною арбітражною комісією при ТПП України.

21. Заходами у відповідь на дискримінаційні та (або) недружні дії інших держав, митних союзів або економічних угруповань є:

- a) застосування повної заборони на торгівлю;
- b) застосування часткової заборони на торгівлю;
- c) позбавлення режиму найбільшого сприяння;
- d) позбавлення пільгового режиму;
- e) запровадження спеціального мита;
- f) встановлення квот;
- g) запровадження режиму ліцензування;
- h) запровадження режиму квотування;
- i) запровадження індикативних цін щодо експорту (імпорту) товарів.

22. Згідно із Законом України «Про зовнішньоекономічну діяльність» до валютних цінностей належать:

- a) готівкова іноземна валюта;
- b) платіжні документи в іноземній валюті;
- c) цінні папери в іноземній валюті;
- d) валюта України;
- e) платіжні документи у валюті України;
- f) золото та інші дорогоцінні метали у зливках;
- g) цінні папери, номінал яких виражено в золоті та дорогоцінному камінні.

23. Моментом здійснення імпорту є:

- a) момент перетину товаром митного кордону України;
- b) момент переходу права власності на товар;
- c) момент перетину товаром митного кордону України або момент переходу права власності на товар.

24. Переміщення товарів, виготовлених за межами України, через територію України без будь-якого використання цих товарів на даній території — це:

- a) реімпорт товару;
- b) реекспорт товару;
- c) транзит товару.

25. Право на зайняття ЗЕД мають такі структурні одиниці суб'єктів господарської діяльності (надалі — СГД), які мають постійне місцезнаходження на території України:

- a) філії українських СГД;
- b) представництва українських СГД;
- c) представництва іноземних СГД.

26. Іноземні суб'єкти господарської діяльності мають обсяг прав, преференцій та пільг щодо мита, податків та зборів, якими користується та (або) буде користуватися іноземний суб'єкт господарської діяльності будь-якої іншої держави, якій надано такий режим на підставі;

- а) національного режиму;
- б) спеціального режиму;
- с) режиму найбільшого сприяння.

Завдання для написання рефератів

1. Загальні засади відповідальності суб'єктів ЗЕД.
2. Види та форми відповідальності у ЗЕД.
3. Спеціальні санкції за порушення зовнішньоекономічного законодавства.
4. Порядок розгляду спорів, що виникають у процесі здійснення ЗЕД.
5. Порядок розгляду спорів, що виникають при застосуванні зовнішньоекономічного законодавства України.
6. Поняття і строки позовної давності у ЗЕД.
7. Загальна характеристика органів, компетентних розглядати спори у ЗЕД.
8. Арбітражна угода, арбітражне застереження: варіанти оформлення.
9. Статус Міжнародного комерційного арбітражного суду (МКАС).
10. Підвідомчість спорів МКАС.
11. Компетенція МКАС.
12. Порядок розгляду спорів МКАС.
13. Порядок виконання рішень МКАС.

Програмні питання курсу

1. Поняття про систему управління зовнішньоекономічною діяльністю (ЗЕД).
2. Теорії управління зовнішньоекономічною діяльністю.
3. Органи управління ЗЕД на національному рівні.
4. Засоби управління ЗЕД на національному рівні.
5. Фінансові інструменти державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності.

6. Інститути управління ЗЕД на світогосподарському рівні.
7. Загальні засади системи регулювання ЗЕД в Україні.
8. Цілі регулювання ЗЕД в Україні.
9. Принципи регулювання ЗЕД в Україні.
10. Суб'єкти регулювання ЗЕД в Україні.
11. Засоби регулювання ЗЕД в Україні.
12. Поняття державного регулювання ЗЕД в Україні, його призначення та органи.
13. Поняття недержавного та місцевого регулювання ЗЕД в Україні.
14. Правове регулювання ЗЕД як правове явище: поняття, особливості, предмет, методи.
15. Джерела правового регулювання ЗЕД в Україні.
16. ЗЕД як предмет державно-правового регулювання.
17. Суб'єкти ЗЕД та їхні права.
18. Органи державного регулювання ЗЕД як суб'єкти зовнішньоекономічного права.
19. Предмет правового регулювання ЗЕД.
20. Методи правового регулювання ЗЕД.
21. Поняття про правові режими зовнішньоекономічної діяльності.
22. Національний режим.
23. Режим найбільшого сприяння.
24. Спеціальний режим.
25. Види зовнішньоекономічної діяльності.
26. Види суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності в Україні.
27. Фізичні особи як суб'єкти зовнішньоекономічної діяльності України.
28. Юридичні особи як суб'єкти зовнішньоекономічної діяльності України.
29. Утворення, що не є юридичними особами, як суб'єкти зовнішньоекономічної діяльності України.
30. Підстави набуття суб'єктами права на здійснення зовнішньоекономічної діяльності.
31. Права суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності України.
32. Компетенція Верховної Ради України у сфері державного регулювання ЗЕД.
33. Компетенція Кабінету Міністрів України у сфері державного регулювання ЗЕД.
34. Компетенція Національного банку України у сфері державного регулювання ЗЕД.
35. Компетенція Міністерства економіки у сфері державного регулювання ЗЕД.

36. Компетенція Державної митної служби, Антимонопольного комітету та Міжвідомчої комісії з міжнародної торгівлі у сфері державного регулювання ЗЕД.

37. Компетенція органів місцевого самоврядування у сфері державного регулювання ЗЕД.

38. Визначення поняття демпінгу.

39. Визначення поняття експорту товарів.

40. Визначення поняття експорту (імпорту) капіталу.

41. Визначення поняття зовнішньоекономічної діяльності.

42. Визначення поняття зовнішньоекономічного договору (контракту).

43. Визначення поняття імпорту товарів.

44. Визначення поняття іноземних суб'єктів господарської діяльності.

45. Визначення поняття моменту здійснення експорту-імпорту.

46. Визначення поняття постійного місцезнаходження.

47. Визначення поняття постійного місця проживання.

48. Визначення поняття представництва іноземного суб'єкта господарської діяльності.

49. Визначення поняття товару.

50. Поняття про митне обкладення, мито та Митний тариф України.

51. Митно-тарифна рада України та її повноваження.

52. Мито та його види.

53. Нарахування та сплата мита. Митна вартість.

54. Визначення країни походження товару.

55. Митно-тарифні пільги.

56. Порядок встановлення та зміни ставок мита.

57. Поняття про митно-тарифні пільги та їх систему.

58. Звільнення від сплати мита.

59. Повернення сплаченого мита.

60. Зниження ставок мита.

61. Обкладення митом при перетині кордону спеціальних митних зон.

62. Тарифні преференції.

63. Поняття про нетарифні методи регулювання ЗЕД.

64. Правове регулювання підтвердження відповідності.

65. Контроль за дотриманням фармакологічних стандартів та вимог.

66. Санітарний контроль.

67. Фітосанітарний контроль.

68. Ветеринарний контроль.

69. Ліцензування і квотування зовнішньоекономічних операцій.
70. Облік (ресстрація) окремих видів зовнішньоекономічних договорів (контрактів).
71. Заборона окремих видів експорту та імпорту.
72. Спеціальні імпорتنі процедури.
73. Порядок встановлення і використання технічних, фармакологічних, санітарних, фітосанітарних, ветеринарних та екологічних стандартів і вимог.
74. Поняття та ознаки зовнішньоекономічного договору (контракту).
75. Зовнішньоекономічний договір (контракт) як різновид цивільно-правового договору.
76. Правила укладання зовнішньоекономічного договору (контракту).
77. Правила щодо форми зовнішньоекономічного договору (контракту).
78. Право, що застосовується до змісту зовнішньоекономічних договорів (контрактів).
79. Вимоги щодо структури і змісту зовнішньоекономічних договорів (контрактів).
80. Міжнародні правила тлумачення комерційних термінів ІНКОТЕРМС.
81. Правове регулювання валютних умов зовнішньоекономічних договорів (контрактів).
82. Правове регулювання ціни зовнішньоекономічних договорів (контрактів).
83. Регулювання строків розрахунків за зовнішньоекономічними договорами (контрактами).
84. Окремі види зовнішньоекономічних договорів (контрактів) та джерела їх правового регулювання.
85. Правове регулювання міжнародної купівлі-продажу товарів.
86. Правове регулювання договорів міжнародного перевезення пасажирів та вантажів.
87. Правове регулювання договору про здійснення операцій з давальницькою сировиною у зовнішньоекономічних відносинах.
88. Правове регулювання договору про здійснення товарообмінних (бартерних) операцій у галузі зовнішньоекономічної діяльності.
89. Механізми розрахунків у зовнішньоекономічній діяльності та їх правове регулювання.
90. Платіжне доручення як механізм розрахунків у ЗЕД.
91. Акредитив як механізм розрахунків у ЗЕД.

- 92. Інкасо як механізм розрахунків у ЗЕД.
- 93. Чек як механізм розрахунків у ЗЕД.
- 94. Вексель як механізм розрахунків у ЗЕД.
- 95. Правопорушення і відповідальність в зовнішньоекономічних відносинах: поняття та види.
- 96. Спеціальні санкції за порушення зовнішньоекономічного законодавства України.
- 97. Злочини та особливості кримінальної відповідальності в зовнішньоекономічних відносинах.
- 98. Адміністративні проступки в зовнішньоекономічних відносинах.
- 99. Особливості цивільно-правової відповідальності за порушення зовнішньоекономічних зобов'язань.
- 100. Порядок розгляду спорів у зовнішньоекономічній діяльності.
- 101. Арбітражний регламент ЮНСІТРАЛ.
- 102. Порядок арбітражного розгляду спорів відповідно до чинного законодавства України.
- 103. Визнання та виконання судових рішень в зовнішньоекономічних відносинах.

ПОРЯДОК ПОТОЧНОГО І ПІДСУМКОВОГО ОЦІНЮВАННЯ ЗНАНЬ З ДИСЦИПЛІНИ

Контроль знань — складова багатогранного навчального процесу в КНЕУ і являє собою організацію зворотного зв'язку як засобу управління навчально-виховним процесом. Показники контролю знань студентів є основою для судження про результати навчання та для вирішення таких питань, як ступінь опанування навчальною програмою, переведення на наступний курс, призначення стипендії, випуск з вузу і видача диплома. Результати контролю знань слугують основним показником, за яким оцінюється робота окремо взятого студента, академічної групи, курсу, факультету в цілому, а також робота викладацького складу.

За умови правильної організації контроль знань слугує і навчальним, виховним, організаційним, розвиваючим, методичним та іншим цілям.

Контроль знань ґрунтується на таких основних принципах:

- перевірка та оцінка знань студентів повинні відображати рівень засвоєння знань і стимулювати студентів до досягнення нових успіхів;
- перевірка й оцінювання знань мають провадитися систематично, планово, у нерозривному зв'язку з усім процесом навчання, послідовно, з поступовим ускладненням завдань, змісту й методики;
- перевірка та оцінювання знань здійснюються з урахуванням індивідуальних особливостей і особистих успіхів кожного окремого студента;
- диференціація оцінок повинна здійснюватися за об'єктивними, заздалегідь визначеними критеріями;
- оцінка знань студента повинна відповідати істинній якості й кількості засвоєних знань, умінь і навичок.

Контроль знань із дисциплін складається з двох блоків планових заходів:

- а) поточний контроль знань студентів;
- б) підсумковий контроль знань студентів.

ПОРЯДОК ОЦІНЮВАННЯ ЗНАНЬ СТУДЕНТІВ ЗА РЕЗУЛЬТАТАМИ ВИВЧЕННЯ ДИСЦИПЛІНИ

№	Форма оцінювання знань	Кількість балів	Результат
1	Поточний контроль знань студентів, у т. ч.:	від 0 до 40 балів у т. ч.:	Кількісне оцінювання знань з метою визначення можливості вис-тавлення заліку
11.1	Оцінка систематичності та активності роботи на семінарських (практичних, лабораторних) заняттях та виконання завдань для самостійного опрацювання	до 20 балів	
1.2	Оцінка виконання модульних (контрольних) завдань	до 20 балів	
2	Підсумковий контроль знань студентів:	набрані бали виключно за результатами поточного контролю	Виставлення заліку

Оцінювання поточної роботи студента

Поточний контроль знань студента — невід’ємна частина всього навчального процесу і засобів виявлення ступеня засвоєння студентом програмного матеріалу. Поточний контроль роботи студента протягом семестру повинен:

- допомагати студентові в організації його роботи;
- привчати студента до систематичного опрацювання матеріалу й підготовки до сприйняття наступних тем з програми дисципліни;
- виявити ступінь відповідальності студента та його ставлення до роботи, причини, що перешкоджають виконувати навчальну програму;
- стимулювати активність та інтерес студента у вивченні дисципліни;
- виявити обсяг, глибину і якість сприйняття студентом матеріалу, який вивчається;
- визначити недоліки й прогалини у знаннях та способи їх усунення;
- виявити рівень опанування навичками самостійної роботи.

ПОРЯДОК ТА КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ СИСТЕМАТИЧНОСТІ Й АКТИВНОСТІ РОБОТИ НА СЕМІНАРСЬКИХ (ПРАКТИЧНИХ) ЗАНЯТТЯХ ТА ВИКОНАННЯ ЗАВДАНЬ ДЛЯ САМОСТІЙНОГО ОПРАЦЮВАННЯ

№ з/п	Зміст обов'язкових робіт	Критерії (вимоги до виконання)	Кількість балів	Примітки
1	Активне відвідування семінарських занять	Відвідування семінарських занять з даної дисципліни без пропусків, а також активність участь у семінарських заняттях: систематична сумлінна підготовка до занять, виконання всіх завдань, участь в обговоренні питань, що розглядаються на занятті, виявлення інтересу до проблем та змісту дисципліни, яка вивчається. Наявність позитивних оцінок відповідей на семінарських заняттях	10 балів	Студент, який має один пропуск семінарського заняття з поважної причини, що підтверджена відповідним документом у деканаті, може одержати 10 балів за рішенням викладача, який веде такі заняття. Студент, який має 2 і більше пропусків незалежно від причин, а також студент, який не проявляє активності на семінарському занятті або отримує незадовільні оцінки, бали за активне відвідування семінарських занять не одержує

2	Результативність семінарських занять	Активність у проведенні всіх семінарських занять, дискусіях, обговоренні проблемних питань, виступи в аудиторії з доповідями; знання матеріалу, що задавався для самостійного вивчення; успішне вирішення теоретичних та практичних завдань; вияв на всіх заняттях високого рівня знань усієї програми дисципліни та наявність високих оцінок за результатами відповідей («добре» та «відмінно»)	10 балів	Бали за результативність семінарських занять зараховуються лише за умови, якщо немає пропусків цих занять
---	--------------------------------------	--	----------	---

Оцінювання поточної роботи студента в семестрі проводиться за двома основними напрямками:

1) оцінка систематичності та активності роботи на семінарських (практичних, лабораторних) заняттях та виконання завдань для самостійного опрацювання;

2) оцінка виконання модульних (контрольних) завдань.

Оцінювання поточної роботи студента здійснюється в межах 40 балів (до 20 балів по кожному з напрямків).

Результати оцінювання поточної роботи студента в семестрі є підставою для виставлення йому заліку.

Умовою виставлення заліку є одержання не менше 20 балів, які зараховуються під час підсумкового оцінювання знань студента з дисципліни. При цьому з кожного напрямку студент повинен набрати не менше 10 балів.

ПОРЯДОК ТА КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ ВИКОНАННЯ МОДУЛЬНИХ (КОНТРОЛЬНИХ) ЗАВДАНЬ

Матеріали для модульного контролю знань включають не більше двох блоків (модулів) на семестр.

Якщо модулів (блоків) два, то оцінювання кожного з них не перевищує 10 балів. Якщо модуль (блок) один, то оцінювання всіх завдань у ньому не перевищує 20 балів.

У разі успішного захисту всіх модульних завдань студент одержує не більше 20 балів, які зараховуються під час підбиття підсумків за результатами роботи в семестрі.

Рекомендовані джерела

Нормативно-правові акти

1. Конституція України від 28.06.1996.
2. Конвенція ООН про договори міжнародної купівлі-продажу товарів від 11.04.1980.
3. Конвенція про позовну давність у міжнародній купівлі-продажу товарів 1974 р.
4. Конвенція про договір міжнародного перевезення вантажів по дорогах (КДПВ) 1956 р.
5. Конвенція для уніфікації деяких правил, що стосуються міжнародних повітряних перевезень, 1929 р.
6. Конвенція ООН про міжнародні змішані перевезення вантажів 1980 р.
7. Конвенція про визнання та виконання іноземних арбітражних рішень (Нью-Йорк, 1958 р.).
8. Європейська Конвенція про зовнішньоторговельний арбітраж від 21.04.1961.
9. Арбітражний регламент ЮНСІТРАЛ.
10. Арбітражний регламент Європейської економічної комісії ООН від 20.01.1966.

11. Інкотермс. Офіційні правила тлумачення торговельних термінів Міжнародної Торгової Палати (редакція 2000 р.). Видання МТП №560.

12. Уніфіковані правила та звичаї для документарних акредитивів (редакція 1993, публ. МТП № 500).

13. Уніфіковані правила по інкасо (редакція 01.01.1979, публ. МТП № 322).

14. Типовий закон ЮНСІТРАЛ про міжнародні кредитові перекази від 14 травня 1992 р.

15. Угода між Урядом України та Урядом Литовської Республіки про вільну торгівлю від 04.08.1993.

16. Угода між Урядом України та Урядом Російської Федерації про вільну торгівлю від 24.06.1993.

17. Декрет Кабінету Міністрів України «Про акцизний збір» № 18-92 від 26.12.1992.

18. Декрет Кабінету Міністрів України «Про Єдиний митний тариф України» № 4-93 від 11.01.1993.

19. Декрет Кабінету Міністрів України «Про систему валютного регулювання і валютного контролю» № 15-93 від 19.02.1993.

20. Декрет Кабінету Міністрів України «Про стандартизацію і сертифікацію» № 46-93 від 10.05.1993.

21. Закон України «Про державне регулювання імпорту сільськогосподарської продукції» № 468 від 17.07.1997.

22. Закон України «Про Єдиний митний тариф» №2097 від 05.02.1992.

23. Закон України «Про застосування спеціальних заходів щодо імпорту в Україні» № 332-XIV від 22.12.1998.

24. Закон України «Про захист національного товаровиробника від демпінгового імпорту» № 330-XIV від 22.12.1998.

25. Закон України «Про захист національного товаровиробника від субсидованого імпорту» № 331-XIV від 22.12.1998.

26. Закон України «Про зовнішньоекономічну діяльність» № 959 від 16.04.1991.

27. Закон України «Про Митний тариф України» № 2371 від 05.04.2001.

28. Закон України «Про міжнародний комерційний арбітраж» № 4002-XII від 24.02.1994.

29. Закон України «Про визнання та виконання в Україні рішень іноземних судів» № 2860 від 29.11.2001.

30. Закон України «Про операції з давальницькою сировиною у зовнішньоекономічних відносинах» № 327 від 15.09.1995.

31. Закон України «Про оподаткування прибутку підприємств» №334 від 28.12.1994.

32. Закон України «Про податок на додану вартість» № 168 від 03.04.1997.

33. Закон України «Про порядок здійснення розрахунків в іноземній валюті» № 185 від 23.09.1994.

34. Закон України «Про регулювання товарообмінних (бартерних) операцій у галузі зовнішньоекономічної діяльності» №351-XIV від 23.12.1998.

35. Закон України «Про режим іноземного інвестування» № 93 від 19.03.1996.

36. Закон України «Про торгово-промислові палати в Україні» №671 від 02.12.1997.

37. Закон України «Про підтвердження відповідності» № 2406 від 17.05.2001.

38. Закон України «Про лікарські засоби» № 123/96 від 04.04.1996.

39. Закон України «Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення» № 4004 від 24.02.1994.

40. Закон України «Про карантин рослин» № 3348 від 30.06.1993.

41. Закон України «Про приєднання України до Женевської конвенції 1930 р., якою запроваджено Уніфікований закон про переказні векселі та прості векселі» № 826 від 06.07.1999.

42. Закон України «Про обіг векселів в Україні» №2374 від 05.04.2001.

43. Митний кодекс України № 1970 від 12.12.1991.

44. Наказ Держмитслужби України «Про затвердження Інструкції про порядок контролю митними органами за справлянням під час митного оформлення товарів, увезених (пересланих) на митну територію України, та перерахуванням до бюджету податку на додану вартість» №346 від 09.06.1999.

45. Наказ Держмитслужби України «Про затвердження Інструкції про порядок справляння акцизного збору в разі ввезення товарів суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності на митну територію України» №33 від 21.01.2000.

46. Наказ МЗЕЗТоргу України «Про затвердження Інструкції про порядок реєстрації представництв іноземних суб'єктів господарської діяльності в Україні» № 30 від 18.01.1996.

47. Наказ Мінекономіки та з питань Європейської інтеграції України «Про затвердження Положення про форму зовнішньоекономічних договорів (контрактів)» № 201 від 06.09.2001.

48. Наказ Міністерства економіки України «Про затвердження Положення про порядок застосування до суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності України та іноземних суб'єктів господарської діяльності спеціальних санкцій, передбачених статтею 37 Закону України «Про зовнішньоекономічну діяльність» № 52 від 17.04.2000, зареєстрований у Міністерстві юстиції України 05.05.2000 за № 260/4481.

49. Наказ Міністерства охорони здоров'я України «Про затвердження Порядку державної реєстрації (перереєстрації) медичних імунобіологічних препаратів в Україні» № 486 від 06.12.2001, зареєстрований у Міністерстві юстиції України 28.02.2002 за № 204/6492.

50. Наказ Міністерства охорони здоров'я України «Про затвердження Тимчасового порядку проведення державної санітарно-гігієнічної експертизи» № 247 від 09.10.2000, зареєстрований у Міністерстві юстиції України 10.01.2001 за № 4/5195.

51. Постанова Верховного Суду України «Про застосування та стягнення фінансових санкцій за порушення вимог валютного законодавства» № 17-3-23/01-1146 від 08.04.2002.

52. Постанова Кабінету Міністрів України та Національного банку України «Про типові платіжні умови зовнішньоекономічних договорів (контрактів) та типові форми захисних застережень до зовнішньоекономічних договорів (контрактів), які передбачають розрахунки в іноземній валюті» № 444 від 21.06.1995.

53. Постанова КМУ «Про затвердження Положення про порядок реєстрації торговельних представництв суб'єктів федерації держав з федеральним устроєм» № 974 від 19.08.1996.

54. Постанова КМУ «Про затвердження Порядку внесення податку на додану вартість до бюджету під час ввезення (пересилання) товарів на митну територію України» № 417 від 02.04.1998.

55. Постанова КМУ «Про затвердження Порядку справляння податку на додану вартість та акцизного збору у разі ввезення товарів на митну територію України» № 66 від 27.01.1997.

56. Постанова КМУ «Про Митно-тарифну раду України» № 62 від 07.02.1994.

57. Постанова КМУ «Про переліки товарів, експорт та імпорт яких підлягає квотуванню і ліцензуванню у 1999 році» № 15 від 04.01.1999.

58. Постанова КМУ «Про переліки товарів, експорт та імпорт яких підлягає квотуванню і ліцензуванню у 2003 році» № 1939 від 25.12.2002.

59. Постанова КМУ «Про ставки митних зборів» № 65 від 27.01.1997.

60. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Статуту Державної служби з карантину рослин» № 892 від 28.10.1993 р.

61. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку державної реєстрації (перереєстрації) лікарського засобу» № 1422 від 13.09.2000.

62. Постанова Правління Національного банку України «Про затвердження Інструкції про безготівкові розрахунки в Україні в національній валюті» № 368/5559 від 25 квітня 2001 р.

63. Постанова Правління Національного банку України «Про затвердження Положення про порядок здійснення операцій з чеками в іноземній валюті на території України» № 250 від 29 грудня 2000 р.

64. Роз'яснення Президії ВГСУ «Про деякі питання практики розгляду справ за участю іноземних підприємств і організацій» № 04-5/608 від 31.05.2002.

65. Указ Президента України «Питання Державної митної служби України» № 1022 від 24.08.2000.

66. Указ Президента України «Питання Державної служби експортного контролю України» № 342 від 17.04.2002.

67. Указ Президента України «Про застосування Міжнародних правил інтерпретації комерційних термінів» № 567 від 04.10.1994.

68. Указ Президента України «Про заходи щодо вдосконалення кон'юнктурно-цінової політики у сфері зовнішньоекономічної діяльності» № 124 від 10.02.1996.

69. Указ Президента України «Про заходи щодо впорядкування розрахунків за договорами, що укладають суб'єкти підприємницької діяльності України» № 566 від 04.10.1994.

70. Указ Президента України «Про Концепцію трансформації митного тарифу України на 1996—2005 роки відповідно до системи ГАТТ/СОТ» № 255 від 06.04.1996.

71. Указ Президента України «Про Міністерство економіки України» № 1159 від 23.10.2000.

72. Указ Президента України «Про облік окремих видів зовнішньоекономічних договорів (контрактів) в Україні» № 659 від 07.11.1994.

73. Указ Президента України «Про торговельно-економічну місію у складі закордонної дипломатичної установи України» № 200 від 30.04.1994.

74. Цивільний кодекс України № 435 від 16.01.2003.

75. Господарський кодекс України № 436 від 16.01.2003.

76. Кримінальний кодекс України № 2341 від 05.04.2001.

77. Кодекс України про адміністративні правопорушення № 80732 від 07.12.1984.

78. Цивільний процесуальний кодекс України № 1503 від 18.07.1963.

79. Господарський процесуальний кодекс України № 1798 від 06.11.1991.

80. Регламент Міжнародного комерційного арбітражного суду при Торгово-промисловій палаті України, затверджений Рішенням Президії Торгово-промислової палати України від 25.08.1994, протокол № 107 (3).

Література

1. Антидемпінговий кодекс України: практика та проблеми застосування / С. Г. Осика та ін.; Укр. акад. зовн. торгівлі. — К., 2001. — 378 с.

2. *Артемов Н. М.* Финансово-правовое регулирование внешнеторговой деятельности. — М., 1999. — 480 с.

3. *Бахрамов Ю. М., Глухов В. В.* Организация внешнеэкономической деятельности. Особенности менеджмента: Учеб. пособие. — СПб.: Лань, 2001. — 448 с.

4. *Вершинин А. П.* Внешнеэкономическое право: Введение в правовое регулирование внешнеэкономической деятельности. — М.: НОРМА (Изд. группа НОРМА–ИНФРА-М), 2001. — 256 с.
5. Внешнеэкономическая деятельность предприятия: Учеб. для вузов; Под ред. Л. Е. Стровского. — М.: ЮНИТИ, 2001. — 823 с.
6. *Данильцев А. В.* Международная торговля: инструменты регулирования. — М.: Изд. дом «Деловая литература», 1999. — 302 с.
7. Деловой контракт с зарубежным партнером: Справ. издание. — К., 1993.
8. *Дюмулен И. И.* Всемирная торговая организация. — М.: ЗАО «Изд-во «Экономика», 2003. — 271 с.
9. Європейська інтеграція та Україна: Навч.-метод. посіб. — К., 2002.
10. *Зыкин Й. С.* Внешнеэкономические операции: право и практика. — М., 1994.
11. *Зыков Н. И.* Внешнеэкономические операции. — М., 1995.
12. *Козырин А. Н.* Валютный контроль внешнеторговой деятельности: Юрид. справочник. — М.: Новый юрист, 1998.
13. *Комаров В. В.* Международный коммерческий арбитраж. — Харьков, 1995.
14. Комментарий МТП к Инкотермс 2000. Толкование и практическое применение. Публикация МТП № 620: Пер. с англ. — М.: Консалт-банк, 2002. — 288 с.
15. *Кузнецова Н. В.* Регулирование внешнеэкономической деятельности в Украине: Практ. пособие. — К., 1998.
16. *Матвеева О. П.* Организация и технология внешнеторговых операций. — М.: Информационно-внедренческий центр «Маркетинг», 2000. — 160 с.
17. Международное частное право: Учеб. пособие / Г. К. Дмитриева, А. С. Довгерт и др. — М., 1993.
18. Мировая экономика: введение во внешнеэкономическую деятельность / Под ред. А. К. Шуркалина, Н. С. Цыпиной. — М.: Логос, 2000. — 248 с.
19. Міжнародна економічна діяльність України: Підручник. — К.: КНЕУ, 2003. — 948 с.
20. *Нортон А. Т.* Справочник по международным коммерческим контрактам: Пер. с англ. — М.: Мир, право, информация, 2001. — 400 с.
21. *Опришко В. Ф.* Міжнародне економічне право: Підручник. — 2-ге вид., переробл. і доповн. — К.: КНЕУ, 2003. — 311 с.
22. *Осика С. Г., П'ятницький В. Т.* Світова організація торгівлі. — К.: К. І. С., 2001. — 491 с.
23. Основы внешнеэкономических знаний: Словарь-справочник / С.И. Долгов и др. — М., 1990.
24. Перспективи та проблеми участі України в Світовій організації торгівлі у контексті економічної безпеки: Матеріали науково-практ. конф. — К., 2002. — 208 с.

25. *Плотников А. Ю.* Базисные условия поставки международных контрактов в Инкотермс-2000. Официальный текст, комментарии. — М.: ЗАО «Изд-во «Экономика», 2002. — 223 с.
26. *Плотников А. Ю.* Инкотермс-2000. Содержание, практика применения, комментарии. — М.: ПРИОР, 2001. — 48 с.
27. *Плотников А. Ю.* Новый Инкотермс-2000. Содержание, практика применения, комментарии. — М.: ПРИОР, 2002. — 48 с.
28. *Покровская В. В.* Международные коммерческие операции и их регламентация: Внешнеторговый практикум. — М., 1996.
29. Право Европейского Союза: правовое регулирование торгового оборота: Учеб. пособие / Под ред. проф. В. В. Безбаха и др. — М., 1999.
30. Правове регулювання зовнішньоекономічних відносин // Бюл. законодавства і юрид. практики України. — 2001. — № 7. — 416 с.
31. Преступность в сфере внешнеэкономической деятельности / В. Д. Ларичев и др. — М.: Экзамен, 2002. — 512 с.
32. *Розенберг М. Г.* Международная купля-продажа товаров: (Комментарий к законодательству и практике разрешения споров). — М.: Юрид. фирма «Контракт», «ИНФРА-М», 2001. — 368 с.
33. *Розенберг М. Т.* Международная купля-продажа товаров. — М., 1995.
34. *Терещенко С.* Основы митного законодавства України: Питання теорії та практики зовнішньоекон. діяльн.: Навч. посіб. для студ. вищ. та серед. спец. навч. закл. — К.: АТ «Август», 2001. — 422 с.
35. *Терещенко С., Науменко В.* Основы митного законодавства в Україні: Теорія та практика: Навч. посіб. для студ. вищ. та серед. спец. навч. закл. — К., 1999.
36. Типовой контракт международного франчайзинга МТП. Публикация № 557. — М.: Консалтбанк, 2002. — 168 с.
37. Україна і Світова організація торгівлі. — К., 2002. — 384 с.
38. Управління зовнішньоекономічною діяльністю: Навч. посіб. / За заг. ред. А. І. Кредісова. — К., 1997.
39. *Фединяк Г. С.* Міжнародне приватне право: Курс вибр. лекцій. — К., 1997.
40. *Фолсом Р. Х., Гордон М. У., Спаногл Дж. А.* Международные сделки: Краткий курс: Пер. с англ. — М., 1996.
41. *Циганкова Т. М.* та ін. Міжнародна торгівля: Навч. посіб. — К.: КНЕУ, 2001. — 488 с.
42. *Цират Г. А., Цират А. В.* Международный арбитраж как способ разрешения внешнеэкономических споров. — К., 1997.
43. *Шепенко Р. А.* Антидемпинговый процесс. — М.: Дело, 2002. — 616 с.
44. *Шмиттгофф К.* Экспорт: право и практика международной торговли: Пер. с англ. — М.: Юрид. лит., 1993. — 512 с.
45. *Эбке В.* Международное валютное право: Пер. с нем. — М., 1997.

46. *Юмашев Ю. М.* Международно-правовые формы внешнеэкономических связей. — М., 1989.

ЗМІСТ

Вступ	3
Типова програма навчальної дисципліни «Правові основи зовнішньоекономічної діяльності»	5
Блок навчально-методичного забезпечення до курсу «Правові основи зовнішньоекономічної діяльності»	9
<i>Тема 1.</i> Система управління зовнішньоекономічною діяльністю	9
<i>Тема 2.</i> Правове регулювання зовнішньоекономічної діяльності в Україні	20
<i>Тема 3.</i> Митно-тарифне регулювання зовнішньоекономічної діяльності в Україні	32
<i>Тема 4.</i> Заходи нетарифного регулювання зовнішньоекономічної діяльності	44
<i>Тема 5.</i> Зовнішньоекономічний договір (контракт)	71
<i>Тема 6.</i> Правове регулювання окремих умов зовнішньоекономічних договорів (контрактів)	83
<i>Тема 7.</i> Правове регулювання окремих видів зовнішньоекономічних договорів	93
<i>Тема 8.</i> Правове регулювання механізму розрахунків у зовнішньоекономічній діяльності	122
<i>Тема 9.</i> Правопорушення та юридична відповідальність у зовнішньоекономічних відносинах	142
<i>Тема 10.</i> Вирішення спорів у зовнішньоекономічних відносинах ...	162
Завдання для блочно-модульного контролю	180
Програмні питання курсу	191
Порядок поточного і підсумкового оцінювання знань з дисципліни	196
Порядок та критерії оцінювання виконання модульних (контрольних) завдань	200

Навчальне видання

**МАРЧЕНКО Віктор Борисович
ШАПОВАЛОВ Дмитро Валерійович**

**ПРАВОВІ ОСНОВИ
ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ
ДІЯЛЬНОСТІ**

**Навчально-методичний посібник
для самостійного вивчення дисципліни**

Редактор *Л. Сирота*
Художник обкладинки *О. Стеценко*
Технічний редактор *Т. Піхота*
Коректор *С. Фіялка*
Верстка *М. Сушко*

Підписано до друку 29.03.05. Формат 60×84/16. Папір офсет. № 1.
Гарнітура Тип Таймс. Друк офсетний. Ум. друк. арк. 12,09.
Обл.-вид. арк. 14,07. Наклад 1000 пр. Зам. № 04-2830.

Київський національний економічний університет
03680, м. Київ, проспект Перемоги, 54/1
Свідоцтво про внесення до Державного реєстру
суб'єктів видавничої справи (серія ДК, №235 від 07.11.2000)
Тел./факс: (044) 458-00-66; 456-64-58
E-mail: publish@kneu.kiev.ua